

JAARVERSLAG

2014

**Pensioenfonds
Vliegend Personeel KLM**

JAARVERSLAG

2014

**Pensioenfonds
Vliegend Personeel KLM**

VOORWOORD

Dit is het jaarverslag van het Pensioenfonds Vliegend Personeel KLM over het jaar 2014. Het bestuur legt in dit jaarverslag verantwoording af over het gevoerde beleid en de financiële resultaten.

Het jaarverslag over 2014 laat een gemengd beeld zien: goede beleggingsresultaten en een gestegen fondsvermogen, maar de pensioenverplichtingen namen door de lage rente ook toe. Het 'dubbele' van 2014, vermogensgroei enerzijds en een dalende dekkingsgraad anderzijds, doet zich in versterkte mate voor begin 2015. Gegeven de huidige renteontwikkeling op financiële markten verwacht het bestuur op korte termijn ook geen verbetering van de financiële positie. Dat komt mede door de nieuwe beleidsdekkingsgraad, de gemiddelde nominale dekkingsgraad van de afgelopen twaalf maanden die de nieuwe meetlat is. Ook al zou de rente gaan stijgen, dan nog blijft het effect van de huidige lage rente lange tijd voelbaar. Samen met de gestegen wettelijk vereiste buffers legt dat beperkingen op aan de beleidsruimte voor het pensioenfonds.

De gemengde gevoelens houden ook verband met het in 2014 tot stand gekomen nieuwe fiscale kader. De hieruit voortvloeiende verlaging van het opbouwpercentage en de aftopping van de pensioenopbouw op 100.000 euro hebben grote gevolgen voor de deelnemers. Zij bouwen een aanmerkelijk lager pensioen op. Deze terugval kan ten dele worden opgevangen door de netto pensioenregeling die het pensioenfonds aanbiedt. Deelname daaraan is echter vrijwillig. Deelnemers zijn hierdoor meer zelf verantwoordelijk voor een adequate oudedagsvoorziening. Dat maakt goede communicatie over de pensioensituatie en keuzemogelijkheden een belangrijk speerpunt van het fonds.

In het verslagjaar zijn verschillende grote projecten opgepakt, zoals de invoering van nieuwe governancewetgeving, de ontwikkeling van een netto pensioenregeling en de voorbereiding van het nieuwe Financieel Toetsingskader. De feitelijke implementatie van het FTK vindt in de eerste helft van 2015 plaats.

Het bestuur dankt allen die zich ook dit jaar weer met veel energie hebben ingezet voor het pensioenfonds.

Amstelveen, 27 mei 2015

Het bestuur van Stichting Pensioenfonds Vliegend Personeel KLM

Paul Griffioen
vicevoorzitter

Arend de Jong
vicevoorzitter

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	2
Kerncijfers	4
Profiel van het pensioenfonds	6
Het jaar in vogelvlucht	7
Financiële markten	7
Overheidsbeleid en wetgeving	8
Financiële resultaten	9
Belangrijkste bestuurlijke onderwerpen in 2014	11
Verwachtingen en doelen 2015	13
Ontwikkelingen na balansdatum	14
Bestuur en toezicht	15
Personalia	15
Organisatie	17
Bestuurlijke thema's	20
Werking gedragsregelingen	23
Verantwoording gevoerd beleid	29
Pensioenregeling en uitvoering	29
Communicatie	30
Beleggingsbeleid	31
Het financiële beleid	37
Risicomanagement	39
Verslag visitatiecommissie	47
Verslag verantwoordingsorgaan	49
Jaarrekening	53
Balans per 31 december	54
Rekening van baten en lasten	55
Kasstroomoverzicht	56
Toelichting algemeen	57
Toelichting op de balans	67
Toelichting op de rekening van baten en lasten	93
Overige gegevens	106
Bestemming resultaat	106
Actuariële verklaring	107
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	109
Bijlagen	113
Deelnemersbestand	114
Ontwikkelingen 2005 – 2014	116
Functies en nevenfuncties bestuur	120

KERNCIJFERS

(bedragen in miljoenen euro's)

2014 **2013**

Deelnemers

Aantal actieve deelnemers	2.830	2.705
Aantal gewezen deelnemers	141	146
Aantal pensioengerechtigden	2.303	2.274

Totaal	5.274	5.125
---------------	--------------	--------------

Pensioenactiviteiten

Feitelijke premie	171,8	165,0
Kostendekkende premie	154,9	156,2
Pensioenuitkeringen	191,8	189,4
Pensioenuitvoeringskosten	2,5	2,6

Vermogen

Stichtingskapitaal en reserves	1.607,6	1.750,9
Voorziening pensioenverplichtingen	6.242,4	5.344,9

Dekkingsgraad

Nominale dekkingsgraad	125,8%	132,8%
Vereiste dekkingsgraad volgens FTK	119,2%	119,2%
Reële dekkingsgraad	88,6%	87,3%

(bedragen in miljoenen euro's)

2014 **2013**

Indexering pensioenen en pensioenrechten

1,0% **1,2%**

Beleggingen

Vastgoed	1.302,5	863,6
Aandelen	2.404,2	2.235,3
Vastrentende waarden	4.384,1	3.814,5
Overig	- 258,3	169,7

Totaal

7.832,5 **7.083,1**

Rendement

Rendement vastgoed	15,3%	7,0%
Rendement aandelen	11,8%	17,8%
Rendement vastrentende waarden	9,4%	- 6,9%
Totaalrendement	10,9%	1,8%
Vijfjaarsgemiddeld totaalrendement	7,6%	7,5%
Tienjaarsgemiddeld totaalrendement	6,0%	5,9%

Kostenratio's

Pensioenuitvoeringskosten per deelnemer (bedragen in euro's)	504	532
Kosten vermogensbeheer / gemiddeld belegd vermogen	0,36%	0,37%
Transactiekosten / gemiddeld belegd vermogen	0,32%	0,26%

PROFIEL VAN HET PENSIOENFONDS

Het Pensioenfonds Vliegend Personeel KLM is een ondernemingspensioenfonds dat de pensioenregeling uitvoert voor het vliegend personeel van KLM NV. De basispensioenregeling die wordt uitgevoerd, is een middelloonregeling met voorwaardelijke toeslagverlening. Met ingang van 1 januari 2015 biedt het pensioenfonds ook een vrijwillige netto pensioenregeling aan voor pensioenopbouw over inkomen boven 100.000 euro. Daarnaast biedt het pensioenfonds, in geval van deeltijdwerken, de mogelijkheid om een aanvullend invaliditeitspensioen te verzekeren.

Doelstelling

De Stichting Pensioenfonds Vliegend Personeel KLM stelt zich ten doel het efficiënt en effectief uitvoeren van de pensioenregeling, die is overeengekomen tussen de partijen in het arbeidsvoorwaardelijk overleg. Het bestuur voert hiertoe een zorgvuldig financieel beleid en toetst of arbeidsvoorwaardelijke afspraken in overeenstemming zijn met de wet- en regelgeving en uitvoerbaar zijn.

Organisatie

Het pensioenfonds heeft de juridische vorm van een stichting en wordt bestuurd door vertegenwoordigers van de werknemers, pensioengerechtigden en KLM NV. Het bestuur legt verantwoording af over zijn gevoerde beleid aan een verantwoordingsorgaan waarin de belanghebbenden zijn vertegenwoordigd. Het interne toezicht op het pensioenfonds wordt uitgevoerd door een visitatiecommissie.

Het pensioenfonds heeft de uitvoering van zijn werkzaamheden uitbesteed aan Blue Sky Group. Het fonds is voor een derde aandeelhouder van Blue Sky Group Holding B.V.

Het bestuur heeft KPMG aangesteld als accountant van het fonds en Mercer (Nederland) BV als certificerende actuaris. De functie van adviserend actuaris wordt vervuld door een actuaris van Blue Sky Group.

Meer informatie?

Meer informatie over het pensioenfonds kunt u vinden op www.klmvliegendfonds.nl. Hier vindt u ook een begrippenlijst waarin technische termen uit dit verslag worden toegelicht.

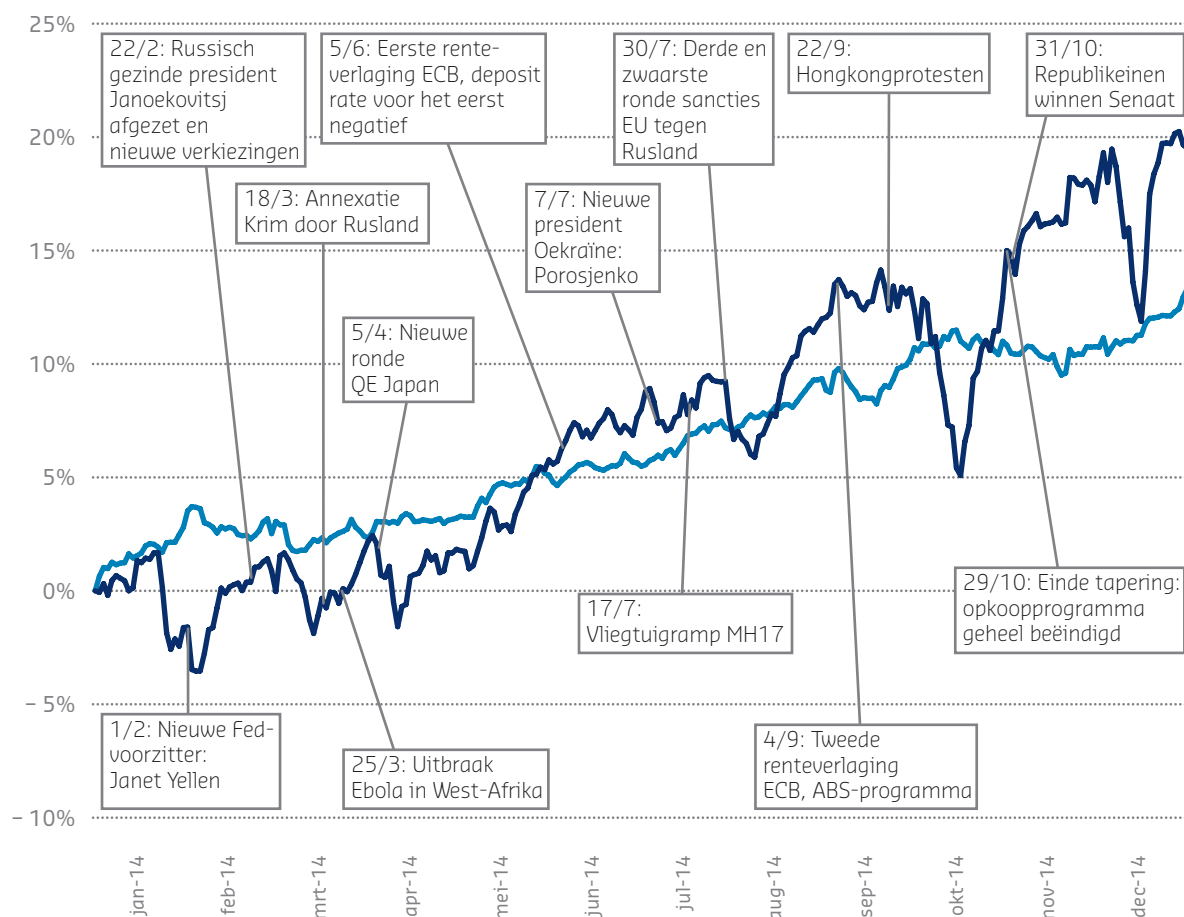
Vragen over het fonds of het gevoerde beleid kunt u stellen aan het bestuur via e-mail bestuur@klmvliegendfonds.nl.

HET JAAR IN VOGELVLUCHT

FINANCIËLE MARKTEN

Het verslagjaar was een bewogen jaar met veelal stijgende beurskoersen en dalende rentes. De belangrijkste gebeurtenissen op de financiële markten waren:

- aandelen, obligaties en vastgoed lieten positieve rendementen zien;
- het monetaire beleid van centrale banken eiste een belangrijke rol op;
- economische groei in de wereld liet een diffuus beeld zien met weinig positieve verrassingen; grote uitzondering waren de Verenigde Staten, waar de groei in 2014 aantrok;
- wereldwijd daalden de inflatie en toekomstige inflatieverwachtingen stevig;
- de Europese rente daalde tot laagtere records.

Figuur 1 – Tijdslijn belangrijke gebeurtenissen in 2014 en verloop van de MSCI World Index (lichtblauw) en de Citigroup World Government Bond Index (donkerblauw) in euro's.

Net als vorig jaar zochten beleggers wereldwijd naar rendement. De steeds lager wordende vergoeding op relatief veilige staatsobligaties dwingt beleggers te zoeken naar hoger renderende beleggingscategorieën. Zo waren bijvoorbeeld aandelen met een hoog dividend en beursgenoteerd vastgoed in trek. Daarnaast is het afgelopen jaar de dollar ten opzichte van de euro duurder geworden. Begin 2014 was één euro nog 1,37 dollar waard en aan het eind van het jaar was dezelfde euro 1,21 dollar waard, een daling van bijna 12%.

OVERHEIDSBELEID EN WETGEVING

Aanpassing van het pensioenstelsel is een van de doelstellingen van het huidige kabinet. In 2014 zijn hiervoor de volgende stappen gezet:

- **Fiscale beperking**
In mei 2014 ging de Eerste Kamer akkoord met de fiscale beperking van de pensioenen. De beperking betreft verlaging van het opbouwpercentage en een maximaal pensioengevend salaris van 100.000 euro. Voor inkomen boven deze grens kunnen werknemers vrijwillig pensioen opbouwen uit het nettoloon. Pensioenfondsen mogen onder voorwaarden nettoregelingen aanbieden. De fiscale veranderingen gingen in per 1 januari 2015.
- **Financieel Toetsingskader**
De al sinds 2010 spelende discussie over een nieuw pensioencontract kreeg in 2014 uiteindelijk met de Wet aanpassing financieel toetsingskader zijn beslag in een nieuw Financieel Toetsingskader (FTK) per 1 januari 2015. Het nieuwe FTK is niet de beoogde fundamentele herziening, maar meer noodzakelijk technisch onderhoud. Het FTK bepaalt de nieuwe spelregels die pensioenfondsen moeten hanteren bij het vaststellen van hun premie-, indexatie- en beleggingsbeleid. Belangrijkste elementen zijn hogere financiële buffers, toetsing op basis van een voortschrijdende 12-maands dekkingsgraad (de beleidsdekkingsgraad), spreiding van financiële mee- en tegenvallers over een langere termijn en een strikter indexatiebeleid.
- **Toekomst pensioenstelsel**
Eind augustus 2014 startte staatssecretaris Klijnsma van Sociale Zaken en Werkgelegenheid De Nationale Pensioendialoog. Op een speciale website konden burgers en maatschappelijke organisaties hun mening geven over de toekomst van het pensioenstelsel. Ook waren er in het land vier dialoogsessies. De conclusies van de dialoog staan in een hoofdlijnennotitie. De staatssecretaris wil deze in mei 2015 aan de Tweede Kamer aanbieden.
- **Governance**
Met de inwerkingtreding van de Wet versterking bestuur pensioenfondsen per 1 juli 2014 hebben pensioenfondsen de mogelijkheid tussen verschillende bestuursmodellen te kiezen en is het interne toezicht aangescherpt. Verder is het verantwoordingsorgaan versterkt en is ter stroomlijning van de governance de deelnemersraad afgeschaft.

- **Communicatie**

Het in september 2014 ingediende wetsvoorstel Wet pensioencommunicatie heeft als doel de pensioencommunicatie te verbeteren door deze meer te richten op de wensen van deelnemers en duidelijker te communiceren over onzekerheden.

- **Consolidatie en nieuwe uitvoeringsvormen**

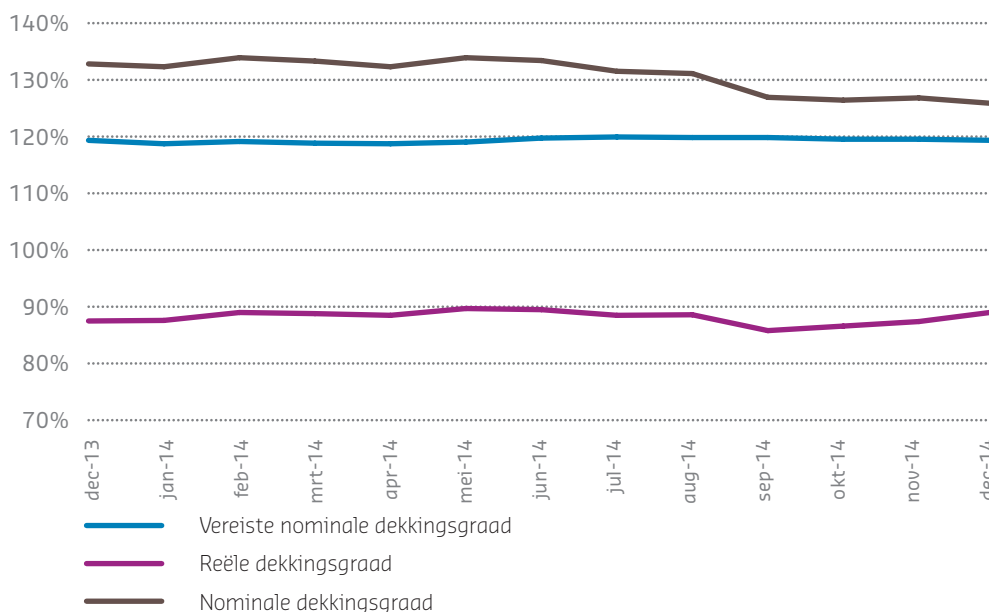
Vanwege de voortgaande consolidatie van pensioenfondsen wil het kabinet een nieuwe vorm van bundeling in de uitvoering van pensioenregelingen mogelijk maken. Het in december 2014 ingediende wetsvoorstel Wet algemeen pensioenfonds introduceert daarom een nieuw uitvoeringsmodel: het algemeen pensioenfonds. Doel hiervan zijn betere keuzemogelijkheden voor werkgevers en werknemers om een kwalitatief hoogstaande en veilige pensioenuitvoering tegen een scherpe prijs te realiseren.

FINANCIËLE RESULTATEN

Dekkingsgraad

In 2014 ontwikkelde de dekkingsgraad van het pensioenfonds zich als volgt:

Verloop dekkingsgraden in 2014 (in %)

De ontwikkeling van de dekkingsgraad in 2014 van 132,8% naar 125,8% is reden tot zorg. De hoofdoorzaak is de dalende rente. In 2014 ging de langetermijnrente naar beneden van 2,75% aan het begin van het jaar naar 1,25% aan het einde van het jaar. Dit is een ongekende daling. De combinatie van hogere eisen uit het nieuwe FTK en lage rente maakt de bewegingsruimte voor het bestuur kleiner.

Vermogensontwikkeling en rendement

Het bestuur heeft met een gematigd offensief beleggingsbeleid en een gedeeltelijke afdekking van het valutarisico gekozen voor een combinatie van rendement en risico-beperking. Het vermogen van het pensioenfonds steeg in 2014 van 7,1 miljard naar 7,9 miljard euro. Over 2014 behaalde het fonds een totaalrendement van 10,9% (inclusief rendement op derivaten ter afdekking van risico's). Exclusief risico-beperkende derivaten bedroeg het rendement 11%.

De rendementen op de verschillende soorten beleggingen laten het volgende beeld zien:

Rendementen per strategische assetcategorie

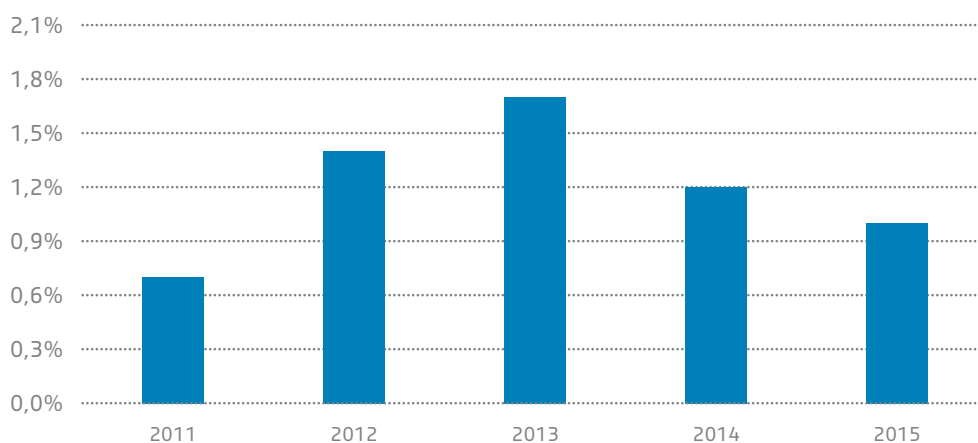
	Strategische mix	Rendement
Vastrentende waarden	55%	9,4%
Aandelen	30%	11,8%
Vastgoed	15%	15,3%

Indexatie

Het bestuur heeft de ingegane pensioenen en opgebouwde aanspraken met 1% verhoogd. Het bestuur baseert de indexatie van de pensioenaanspraken op de stijging van het loonindexcijfer van de cao-lonen, zoals het CBS dit publiceert voor de sector particulier bedrijf. Ook de aanvullende verzekeringen zijn met 1,0% verhoogd. Aanvullende verzekeringen die uit een collectieve of uit een individuele waarde-overdracht zijn ontstaan, zijn aangepast met 1,6%. Voor degenen jonger dan 65 jaar zijn deze verzekeringen daarnaast verhoogd met 2,5% ingebouwde inflatiedekking (dus in totaal met 4,1%).

Grafisch ziet de verleende indexatie over de afgelopen vijf jaar er zo uit:

Indexatie (in %)

Kosten

De kosten van het pensioenfonds bestaan uit:

- kosten voor de uitvoering van de pensioenregeling en het beheer van het fonds ('uitvoeringskosten');
- vermogensbeheerkosten;
- transactiekosten.

Een deel van de kosten houdt verband met het in stand houden van een pensioenfonds. Deze kosten zijn veelal niet beïnvloedbaar. Het bestuur signaleert met zorg dat met name de kosten die voortvloeien uit toezicht, controle en naleving van nieuwe wetgeving een steeds groter deel van de kosten bedragen.

Uitvoeringskosten

De kosten van de pensioenuitvoering waren in 2014 2,5 miljoen euro. Dit was 504 euro per deelnemer/pensioengerechtigde. De kosten per deelnemer daalden ten opzichte van 2013 met 28 euro. Deze verlaging komt in belangrijke mate door verschuiving van werkzaamheden vanwege vertraging in wetgeving, maar ook door toegenomen efficiëntie. De verschuiving van wetgeving, zoals het nieuwe Financieel Toetsingskader (FTK) naar 2015, en de invoering van het fiscale kader brengt met zich mee dat naar verwachting in 2015 extra kosten moeten worden gemaakt voor implementatie van deze wetgeving.

Vermogensbeheerkosten

De kosten voor het vermogensbeheer waren 27 miljoen euro in 2014. Dit was 0,36% van het belegd vermogen. De relatieve kosten daalden licht ten opzichte van 2013 (0,37%).

Transactiekosten

De transactiekosten waren 24 miljoen euro, oftewel 0,32% van het belegde vermogen. Ten opzichte van 2013 stegen de transactiekosten met 0,06 procentpunt. Dit heeft vooral te maken met benodigde aanpassingen in verschillende portefeuilles. Transactiekosten zijn de kosten die gemaakt moeten worden om een (beleggings-) transactie tot stand te brengen en uit te voeren. Dit zijn geen kosten die aan de vermogensbeheerder betaald worden, maar kosten die bijvoorbeeld aan de beurs betaald moeten worden.

BELANGRIJKSTE BESTUURLIJKE ONDERWERPEN IN 2014

Gevolgen nieuwe fiscaal kader

Het nieuwe fiscale kader per 1 januari 2015 heeft ingrijpende gevolgen voor de deelnemers van het pensioenfonds. Dat komt niet alleen door de verlaging van het opbouwpercentage naar 1,16%, maar ook door de maximering van de pensioenopbouw tot een inkomen van 100.000 euro. Beide maatregelen leiden ertoe dat een nieuwe deelnemer nog maar circa 30% opbouwt van hetgeen dat tot 2015 kon worden opgebouwd. De nieuwe wetgeving voorzag wel in de mogelijkheid van vrijwillige

aanvullende pensioenopbouw boven de 100.000 euro vanuit het netto-inkomen. Op deze wijze opgebouwd pensioenkapitaal valt buiten de vermogensrendementsbelasting. Aanvankelijk wilde het kabinet dit alleen toestaan via lijfrenteproducten of pensioensparen. Samen met andere fondsen heeft het pensioenfonds actief lobby gevoerd om pensioenfondsen ook de mogelijkheid te geven een nettoregeling aan te bieden. De inspanningen van de sector hebben ertoe geleid dat pensioenfondsen inderdaad netto-regelingen mogen aanbieden, daarvoor geldt wel als voorwaarde dat een adequate scheiding moet plaatsvinden tussen de (vrijwillige) nettoregeling en de (verplichte) basispensioenregeling. Vermenging van fiscaal gefacilieerd pensioen en netto pensioen moet worden voorkomen ('fiscale hygiëne'). Arbeidsvoorwaardelijke partijen spraken eind 2014 af dat deelnemers op vrijwillige basis zouden kunnen deelnemen in een netto pensioenregeling. Het bestuur startte daarop met het uitwerken van een regeling, die per mei 2015 operationeel is geworden.

Invoering nieuw FTK

De verwachting was dat het nieuwe FTK in 2014 zou worden ingevoerd. Door vertraging in de wetgeving is dit echter verschoven naar 2015. Desalniettemin heeft het nieuwe kader in 2014 veel aandacht gekregen van het bestuur. Er is onderzoek gedaan naar de gevolgen van de nieuwe regels voor de financiering en het pensioenfonds heeft zich actief opgesteld in de politieke discussie. Volgens het bestuur zijn de eisen vanuit het nieuwe FTK te streng. De al stevige buffereisen zijn verder omhooggegaan. Het bestuur lobbyde daarom in 2014 bij de Eerste en Tweede Kamer met als doel de te strenge eisen te veranderen en er voor te zorgen dat het nieuwe FTK geen premieverlaging als uitgangspunt zou mogen hebben.

Het nieuwe FTK is per 1 januari 2015 in werking getreden. Als gevolg van de nieuwe buffereisen is het vereist eigen vermogen op basis van de strategische beleggingsportefeuille verhoogd van 118,2% naar 123,5%.

Het eerste halfjaar van 2015 staat in het teken van de implementatie van het nieuwe FTK per 1 juli 2015. Daarbij gaat het om onderwerpen als indexatiebeleid, premiestelling en de risicohouding van het pensioenfonds. Streven is de invoering van het FTK samen te laten vallen met arbeidsvoorwaardelijke afspraken over pensioenfinanciering. Omdat het overleg daarover mogelijk meer tijd neemt, bereidt het bestuur ook een alternatief scenario voor.

Wet versterking bestuur pensioenfondsen

In 2014 trad de Wet versterking bestuur pensioenfondsen (Wubp) in werking. Het bestuur koos voor handhaving van het bestaande, paritaire, bestuursmodel. Een belangrijke overweging voor deze keuze was dat het bestuur van mening is dat de risicodragers zeggenschap moeten hebben op bestuurlijk niveau. De wet bracht verder een wijziging van de samenstelling en het takenpakket van het verantwoordingsorgaan. Ook vloeit uit de wet voort dat visitatie van het pensioenfonds vanaf 1 juli 2014 jaarlijks moet plaatsvinden. Ten slotte betekende de invoering van de Wubp de opheffing van de deelnemersraad.

Integraal risicomanagement

In het verslagjaar is het systeem van integraal risicomanagement (IRM) operationeel geworden. Doelstelling van IRM is om te komen tot een samenhangende benadering van de risico's van het pensioenfonds en deze zo goed mogelijk te beheersen.

De Commissie Risico & Control (CRC) van het bestuur vervult hierin een coördinerende en faciliterende rol. De monitoring van risico's gebeurt door middel van een dashboard, dat niet alleen de resultaten van het risicoraamwerk (een weging van de relatieve risico's en hun correlatie) geeft, maar ook informatie over de ontwikkeling in de risico's zelf. Halfjaarlijks vindt bespreking van deze risicorapportage plaats; indien de uitkomsten daartoe aanleiding geven, worden voorstellen gedaan voor risico-mitigerende acties.

Door de gekozen opzet is het dashboard tevens zeer geschikt om voorgenomen beleidswijzigingen op verschillende risico's te beoordelen. Het bestuur heeft dan ook besloten om vanaf 2015 het dashboard ook te gebruiken in het besluitvormingsproces. De opzet en werking van het risicomanagement is nader beschreven in de uitgebreide risicoparagraaf van dit verslag.

VERWACHTINGEN EN DOELEN 2015

Voor 2015 heeft het bestuur de volgende onderwerpen op de agenda staan:

- Ontwikkeling en operationalisering van de netto pensioenregeling per mei 2015.
- Implementatie van het nieuwe FTK. Onderdeel hiervan is het bepalen van de risicohouding van het pensioenfonds en het uitvoeren van een zogenoemde haalbaarheidsanalyse voor 1 oktober 2015. De overige aanpassingen moeten per 1 juli 2015 gerealiseerd zijn.
- Arbeidsvoorwaardelijke partijen zijn in overleg over pensioenfinanciering. Het bestuur is geen partij in deze onderhandelingen, maar levert wel ondersteuning. Ook heeft het bestuur belang bij voortgang vanwege de implementatie van het FTK. In dat kader zal ook overleg plaatsvinden met partijen over de risicohouding van het fonds.
- Mogelijke nieuwe financieringsafspraken kunnen aanleiding geven tot een herijking van het beleggingsbeleid. Hiervoor zal een ALM-studie worden gedaan. In afwachting daarvan handhaaft het bestuur het bestaande beleid.
- Kostenontwikkeling: het vooruitzicht is dat de kosten door veranderende wetgeving en de stijgende compliance- en toezichtlasten zullen stijgen. Kostenbeheersing staat hoog op de agenda van het bestuur. Het bestuur is voornemens om de niet beïnvloedbare (toezichts)kosten in 2015 in kaart te brengen en ook zichtbaar te maken.
- Strategie van het pensioenfonds. Het bestuur richt tegen de achtergrond van externe ontwikkelingen en het overleg over een nieuwe pensioenfinanciering in de tweede helft van 2015 zijn aandacht op de strategie van het fonds op de (middel) lange termijn.

ONTWIKKELINGEN NA BALANSDATUM

Vanaf 1 januari 2015 geldt de beleidsdekkingsgraad als de graadmeter voor de financiële positie van pensioenfondsen. De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de maandelijkse nominale dekkingsgraden van de afgelopen twaalf maanden. Ondanks positieve beleggingsrendementen daalde de beleidsdekkingsgraad in het eerste kwartaal van 2015 van 130,6% naar 127,5%. Oorzaak hiervan is de verder dalende rente. Het extreem lage renteniveau werd mede veroorzaakt door het beleid van de Europese Centrale Bank om de Europese economie te stimuleren. Het opkoopprogramma van de ECB, dat in maart 2015 van start is gegaan en duurt tot en met september 2016, heeft de al lage rente verder doen dalen. Een verdere daling, met negatieve gevolgen voor de beleidsdekkingsgraad, is niet uitgesloten.

Het bestuur heeft de eerste twee maanden van 2015 hoge prioriteit gegeven aan de totstandkoming van de netto pensioenregeling. In maart 2015 heeft het bestuur het pensioenreglement voor de netto pensioenregeling vastgesteld en is gestart met de administratieve implementatie en de communicatie naar deelnemers. Deelnemers bouwen in het pensioenfonds een individueel kapitaal op, waarmee op pensioendatum bij een levensverzekeringsmaatschappij een pensioen wordt ingekocht. Bij het bestuur bestaat de intentie om op termijn inkoop bij het eigen fonds mogelijk te maken. De regeling voorziet ook in dekking van het overlijdensrisico. Om de uitvoeringscomplexiteit te voorkomen en de kosten laag te houden, zijn individuele beleggingskeuzen niet mogelijk.

De opzet van de regeling is dat een vlieger met een pensioengevend salaris van 100.000 euro of meer in beginsel deelneemt, tenzij hij aangeeft van deelname af te zien ('opting out'). In dat geval vervalt ook de risicodekking. De regeling is vanaf 1 mei 2015 operationeel. Op het moment van vaststellen van dit verslag hadden ongeveer 800 deelnemers aangegeven niet deel te nemen. De participatiegraad van de regeling komt hiermee op 70%.

BESTUUR EN TOEZICHT

PERSONALIA stand per 27 mei 2015

Bestuur

Voorzitter

ir. E.H. Kok

Leden benoemd door de werknemers

P.P. Griffioen (vicevoorzitter), R. ter Lingen, J.C. Tettero

Leden benoemd door KLM

mr. P.J.M. Jansen, drs. A.R. de Jong RC (vicevoorzitter), mw. mr. M.I. Kartman,
drs. H.A. van der Pol (plv.)

Leden benoemd door de pensioengerechtigden

L. van Munster, ir. A. Oudshoorn

Algemeen secretariaat

drs. E.J.J. Voorhoeve (secretaris)

Directeur

drs. B.A.A.M. van der Stee

Compliance officer

ir. E.H. Kok

Adviserend actuaris

Blue Sky Group

Beleggingsadviescommissie

Voorzitter

vacature

Leden

drs. S. Bartlema, dr. D. Brounen, dr. C.L. Dert, mw. dr. M.W. Donders

Vertegenwoordigers van het bestuur

P.P. Griffioen, drs. A.R. de Jong RC

Verantwoordingsorgaan

Leden benoemd door de werknemers

M. Dubbeldam, C.E. Duysker, R. Verhoef, J. Willemsen

Leden benoemd door KLM

M.J. Besseling RA, P.J. Wensveen RC

Leden benoemd door de pensioengerechtigden

W. van Beek, B.P.J. Nijssen, J. Koppes, ing J.N.M. Bank (toehoorder)

Visitatiecommissie

Voorzitter

mr. H. Nijse

Leden

drs. D. del Canho, drs. P.D. Eenshuistra

Accountant

KPMG Accountants N.V.

Actuaris

MERCER (Nederland) B.V.

Uitvoeringsorganisatie

Blue Sky Group Holding B.V., Amstelveen (BSG Asset Management B.V.,
BSG Fund Management B.V., BSG Pension Management B.V.)

ORGANISATIE

Bestuur

Op grond van de Wet versterking bestuur pensioenfondsen (Wvbp) heeft een pensioenfonds de mogelijkheid te kiezen tussen verschillende bestuursmodellen. Het bestuur heeft gekozen voor handhaving van het paritaire model na een zorgvuldige afweging van belangen en het horen van de adviezen van de deelnemersraad en het verantwoordingsorgaan. Deze keuze is gebaseerd op de grote waarde die het bestuur hecht aan zeggenschap van belanghebbenden in het bestuur, vanuit de visie dat het vertrouwen geeft als bestuurders zelf ook risicodragers zijn. Dit laat onverlet dat het bestuur over kwaliteit, in termen van kennis en kunde, moet beschikken om het fonds adequaat te besturen. Voorwaarde voor het handhaven van het paritaire bestuursmodel is dan ook dat de kandidaatstellende partijen en het pensioenfonds in staat zijn in geschikte bestuurders te voorzien. Het bestuur heeft geoordeeld dat dit momenteel het geval is.

In het verslagjaar zijn er geen mutaties geweest in de samenstelling van het bestuur.

Het bestuur heeft een vaste beleidscyclus voor alle activiteiten van het pensioenfonds. In 2014 kwam het bestuur zes keer bijeen in vergadering. Daarnaast vond er in januari 2014 een beleidsdag plaats, waarin verschillende inhoudelijke thema's werden uitgediept.

Het beleid en de besluiten van het bestuur worden voorbereid in de verschillende commissies van het pensioenfonds. Het pensioenfonds kent de volgende vaste bestuurscommissies: ALM-commissie, beleggingsadviescommissie, commissie risico en control, communicatiecommissie en de commissie pensioen- en algemeen bestuurlijke zaken. De taken en bevoegdheden van de commissies zijn geregeld in terms of reference. Beleid van het bestuur is dat voor alle commissies, uitgezonderd de beleggingsadviescommissie, een open uitnodiging geldt; bestuursleden kunnen aan alle commissies deelnemen en maken in de praktijk ook gebruik van deze mogelijkheid.

De beleggingsadviescommissie is een gezamenlijke commissie van dit pensioenfonds, het Algemeen Pensioenfonds KLM en het Pensioenfonds KLM-Cabinepersoneel en bestaat uit externe deskundigen. De vicevoorzitters nemen als vertegenwoordigers van het bestuur deel aan de vergaderingen van de beleggingsadviescommissie; daarnaast is er één roulerende zetel voor andere bestuursleden.

Een tweede gezamenlijke overlegstructuur is de Werkgroep dienstverleningsovereenkomsten, waarin de drie KLM-pensioenfondsen en de uitvoeringsorganisatie jaarlijks afspraken maken over de werkzaamheden, het serviceniveau en de vergoeding voor de uitvoeringswerkzaamheden. Via deze werkgroep vindt ook de evaluatie van de dienstverlening plaats.

Naast genoemde commissies vervullen de voorzitter en vicevoorzitters specifieke rollen in het bestuursproces. De vicevoorzitters coördineren de bestuurswerkzaamheden en de uitvoering van besluiten. Ook treden zij op als vertegenwoordigers van het fonds richting de uitvoeringsorganisatie, accountant, actuaris, toezichthouders, KLM en overige partijen. Zo zijn de vicevoorzitters gemandateerd om het pensioenfonds te vertegenwoordigen in de aandeelhoudersvergadering van de uitvoeringsorganisatie. De onafhankelijke voorzitter geeft leiding aan de vergaderingen van het bestuur en aan vergaderingen van het bestuur met andere organen van het fonds of derde partijen. Hij bewaakt verder de zorgvuldigheid van de besluitvorming en fungeert als aanspreekpunt voor het verantwoordingsorgaan en de visitatiecommissie. De voorzitter heeft geen stemrecht.

Deelnemersraad

Door de invoering van de Wvbp heeft de deelnemersraad geen basis meer in de wetgeving. Overweging van de wetgever was dat nu wettelijke geregeld is dat alle belanghebbenden in het bestuur vertegenwoordigd zijn en daarmee zeggenschap hebben, er geen aparte medezeggenschap meer nodig is. In lijn met de nieuwe wetgeving besloot het bestuur de deelnemersraad met ingang van 1 juli 2014 op te heffen. Enkele leden van de deelnemersraad werden vervolgens gekozen in het Verantwoordingsorgaan.

De deelnemersraad bestond ruim 20 jaar en ontwikkelde zich in de periode tot een kritische, maar ook constructieve gesprekspartner van het bestuur. In 2014 adviseerde de deelnemersraad over aanpassing van de statuten in verband met de implementatie van de Wvbp, het beleggingsplan 2014-2015, het jaarverslag 2013 en enkele reglementswijzigingen. Alle adviezen waren positief.

Het bestuur dankt de leden van de deelnemersraad voor hun inzet en bijdragen aan het beleid van het fonds. In het bijzonder dankt het bestuur de heer P.A.A. Spanjaart, die vanaf 2001 als voorzitter van de deelnemersraad heeft bijgedragen aan het functioneren van de medezeggenschap.

Verantwoordingsorgaan

De Wvbp betekende een wijziging van de taken en samenstelling van het verantwoordingsorgaan. Primaire taak blijft het beoordelen van het beleid van het bestuur. Aan deze taak zijn echter enkele adviesrechten toegevoegd, zoals het adviseren over de wijzigingen van de uitvoeringsovereenkomst, de samenstelling van de premie en wijzigingen in de juridische structuur. Verder is de samenstelling van het orgaan veranderd. Deelnemers en pensioengerechtigden zijn vertegenwoordigd op basis van onderlinge getalsverhoudingen en deelname van de werkgever is optioneel. KLM heeft ervoor gekozen gebruik te maken van deze optie en is met twee leden vertegenwoordigd. Vanwege deze wijzigingen heeft het pensioenfonds het oude verantwoordingsorgaan opgeheven en een nieuw verantwoordingsorgaan ingesteld.

In 2014 zijn de leden P.A.A. Spanjaart en G. Woelders teruggetreden als lid van het verantwoordingsorgaan. Het bestuur dankt beiden voor hun langjarige betrokkenheid en inzet.

De heren W. van Beek, J. Koppes en J. Willemsen werden herbenoemd in het nieuwe verantwoordingsorgaan. Als nieuwe leden zijn per 1 juli 2014 benoemd de heren M. Besseling, M. Dubbeldam, C.E. Duysker, B.P.J. Nijssen, R. Verhoef en P.J. Wensveen. Met het oog op de continuïteit heeft het verantwoordingsorgaan er voor gekozen de heer J.M.M. Bank als toehoorder te laten deelnemen aan vergaderingen.

Het oude verantwoordingsorgaan adviseerde in maart 2014 over de inrichting van het interne toezicht en over het communicatieplan voor 2014. Het nieuwe verantwoordingsorgaan adviseerde in de tweede helft van 2014 over het reglement waarin de taken en bevoegdheden van het verantwoordingsorgaan nader geregeld worden en over het beleidskader communicatie 2015-2017. Alle uitgebrachte adviezen waren positief.

Intern toezicht: visitatiecommissie

De Wvbp geeft ondernemingspensioenfondsen de mogelijkheid om voor het interne toezicht te kiezen tussen een raad van toezicht of een jaarlijkse visitatie. Mede gezien de goede ervaringen met visitatie koos het bestuur voor continuering van de visitatiecommissie. Nieuw voor het pensioenfonds is dat de visitatie jaarlijks plaatsvindt. In het verslagjaar is de heer P. Eenshuistra benoemd tot lid van de visitatiecommissie, als opvolger van de in 2013 teruggetreden heer W. van Ettinger. Het visitatieonderzoek over het verslagjaar 2014 vond in de eerste twee maanden van 2015 plaats. Elders in dit verslag staan de bevindingen van de visitatiecommissie.

Uitvoering en uitbesteding

De uitbesteding van het pensioenfonds aan Blue Sky Group is in ontwikkeling. Vanwege de implementatie van de Alternative Investment Fund Managers Directive (AIFMD) is de besloten vennootschap Blue Sky Group gesplitst in een holding en drie werkmaatschappijen. Splitsing was nodig omdat onder de nieuwe wetgeving vermogensbeheer en het beheren van fondsen voor gemene rekening (de beleggingspools waarin het fonds participeert) niet meer binnen dezelfde juridische entiteit mogen plaatsvinden. Daarbij gelden voor beide activiteiten verschillende vormen van toezicht. Na het verkrijgen van de AIFMD-vergunning eind december 2014 is de nieuwe juridische structuur per 1 januari 2015 doorgevoerd. Als gevolg hiervan zal het pensioenfonds dienstverleningsovereenkomsten met de nieuwe rechtspersonen sluiten. Deze overgang wordt tevens gebruikt om de bestaande overeenkomsten te toetsen op actualiteit en waar nodig aan te passen. Onder de nieuwe structuur is het pensioenfonds aandeelhouder in de holdingvennootschap. Via de statuten en aandeelhoudersovereenkomst is echter geregeld dat de zeggenschap van het fonds over de gehele holding ongewijzigd is.

Extern toezicht

Het bestuur acht goed toezicht in het belang van de sector. Goede maatvoering is daarbij wel van belang. Het bestuur constateert dat de toezichtactiviteiten -en daarmee de kosten van toezicht- de afgelopen jaren toenemen, terwijl de risico's en/of de waarde van de toezichtonderzoeken voor de belanghebbenden niet altijd duidelijk zijn.

De toezichtactiviteiten in 2014 betroffen met name het verstrekken van de reguliere informatie en deelname aan enkele specifieke onderzoeken, zoals het self assessment belangenverstrengeling en de evenwichtigheid bij de vaststelling van de premie voor 2015. Het bestuur ontving in 2014 ook de eindrapportage van een meerjarig onderzoek van DNB naar de ICT-beveiliging bij de uitvoeringsorganisatie. Uit de rapportage bleek dat de ICT-beheersmaatregelen stapsgewijs op het door DNB gewenste volwassenheidsniveau waren gebracht. Kanttekening was dat een en ander langer had geduurd dan gepland en afgesproken. Vanwege de deelname aan dit uitgebreide onderzoek werd het fonds vrijgesteld van het sectorbrede self assessment ICT-beheersing. In november 2014 vond een periodiek overleg plaats met de toezichthouder van het fonds, waarin verschillende actuele dossiers werden besproken en werd doorgenomen welke opvolging het bestuur had gegeven aan aanbevelingen van de accountant en actuaris in het kader van het jaarverslag 2013 en van de visitatiecommissie. Waar een belangrijk deel van het toezicht plaatsvindt via digitale rapportages en self assessments, ervaart het bestuur dergelijke persoonlijke gesprekken als zeer waardevol.

Externe relaties

Het pensioenfonds is aangesloten bij de Pensioenfederatie. Deze koepelorganisatie behartigt de gezamenlijke belangen van pensioenfondsen bij de Nederlandse en Europese overheden en toezichthouders. Verschillende functionarissen van de uitvoeringsorganisatie nemen namens het fonds deel aan commissies van de Pensioenfederatie.

BESTUURLIJKE THEMA'S

Geschied bestuur

Het pensioenfonds beheert een vermogen van 7,9 miljard euro en heeft 6,2 miljard euro aan financiële verplichtingen; daarnaast zijn er grote jaarlijkse premie- en uitkeringenstromen. Het vermogen wordt wereldwijd belegd in een scala aan beleggingsproducten. Tegen deze achtergrond is het fonds te kwalificeren als een financiële instelling. Dit brengt met zich mee dat het pensioenfonds op een professionele en bij de omvang van het vermogen en de verplichtingen, alsmede de complexiteit van de activiteiten passende wijze moet worden bestuurd. De wetgever hanteert hiervoor het begrip 'geschiktheid', dat materiekkennis, competenties, vaardigheden en professioneel handelen omvat.

Door middel van een profielschets is het geschiktheidsvereiste ingevuld. Deze profielschets wordt gehanteerd bij het vervullen van vacatures. Kandidaatstellende partijen wordt verzocht de profielschets als leidraad te gebruiken bij de selectie van kandidaten. Het bestuur beoordeelt voorgedragen kandidaten aan de hand van de profielschets. Verder hanteert het bestuur ook een deskundigheidsplan ter bevordering en borging van de geschiktheid. Op grond van dit plan volgen bestuursleden basis- en vervolgopleidingen. Bestuursleden namen in 2014 deel aan verschillende leergangen op pensioengebied, externe seminars en informatiebijeenkomsten van de uitvoeringsorganisatie.

Uit de Wet versterking bestuur pensioenfondsen (WvBp) vloeit voort dat een bestuurslid op het moment van benoeming voldoende geschikt moet zijn. Dit is onderdeel van de wettelijke toetsing door DNB voordat een benoeming kan plaatsvinden. Gevolg hiervan is dat een kandidaat-bestuurslid een voorbereidingstraject doorloopt voordat benoeming plaatsvindt.

De eerder genoemde profielschets vormt ook de basis van de periodieke evaluatie van zowel het bestuur als geheel als van individuele bestuursleden. Deze evaluatie vindt ten minste tweemaal per zittingstermijn plaats.

Interne beheersing

De Commissie Risico en Control (CRC) beoordeelt de interne beheersing van het fonds, inclusief de beheersing van de uitbestede activiteiten. Jaarlijks terugkerende onderwerpen zijn de ISAE 3402-rapportage, het controleplan van de accountant in het kader van het jaarwerk, de compliancetoets, de integriteitrapportage en de rapportage van klachten en tekortkomingen in de uitvoering. In 2014 is in het bijzonder aandacht besteed aan de rapportage over het onderzoek van DNB naar de ICT-beheersmaatregelen bij de uitvoeringsorganisatie.

- **ISAE 3402-rapportage en In control statement**

De CRC besprak in februari 2015 de ISAE 3402-rapportage van Blue Sky Group over 2014. Hierbij was ook de accountant aanwezig die het ISAE-rapport heeft gecertificeerd. De rapportage geeft inzicht in de opzet en werking van de beheersingsprocessen van de uitvoeringsorganisatie. De directie van de uitvoeringsorganisatie heeft met het in control statement (ICS) een verklaring over de effectiviteit van de beheersmaatregelen afgegeven. Door de ISAE 3402-rapportage en het ICS heeft het bestuur helderheid over de mate van zekerheid van de nakoming van de afspraken met het pensioenfonds en de uitkomst van uitvoeringsprocessen. De rapportage over 2014 gaf de CRC geen aanleiding tot bevindingen of aanbevelingen.

- **Jaarwerk**

In oktober 2014 behandelde de CRC het controleplan van de accountant. Dit gaf geen aanleiding tot opmerkingen.

- **Compliance**

De CRC heeft de compliancetoetsen van de statuten, de pensioenreglementen, de uitvoeringsovereenkomst en de dienstverleningsovereenkomst beoordeeld. Vastgesteld is dat deze documenten in overeenstemming zijn met wet- en regelgeving.

Kostenbeheersing

De kosten van het pensioenfonds bestaan uit de kosten van de uitvoeringsorganisatie voor de uitvoering van de pensioenregeling, de communicatie, de bestuursondersteuning en het vermogensbeheer, alsmede de kosten van externe vermogensbeheerders. Een deel van de kosten houdt verband met het in stand houden van het pensioenfonds en is niet beïnvloedbaar. Voorbeelden hiervan zijn de kosten van het externe toezicht (jaarlijkse heffingen, kosten van onderzoeken), de kosten van het

interne toezicht en de kosten van de certificerende actuaris en accountant. Trend is dat de kosten die verband houden met toezicht, controle en naleving van regelgeving en implementatie van nieuwe wetgeving (compliance) een steeds groter deel van de uitvoeringskosten vormen.

De vermogensbeheerkosten worden in belangrijke mate bepaald door de omvang van het vermogen en door transacties die gedaan moeten worden om uitvoering te geven aan het beleggingsbeleid. Voor het bestuur zijn deze beperkt beïnvloedbaar. In 2014 heeft de uitvoeringsorganisatie met verschillende partijen heronderhandeld en lagere fees afgesproken. Dergelijke verlagingen komen ten goede aan het rendement van de beleggingspools en zijn niet direct zichtbaar in de gepresenteerde kosten van het vermogensbeheer. Tegenover dergelijke verbeteringen staan ook lastenverzwaringen. Met ingang van 22 juli 2014 vallen beleggingsfondsen, zoals de beleggingspools waarin het fonds participeert, onder de nieuwe toezichtswetgeving, de zogeheten AIFMD-wetgeving. Dit nieuwe toezichtsregime heeft een kostenverhogend effect op de beleggingspools.

Kostenbeheersing is een belangrijk aandachtspunt voor het bestuur. Om zijn kosten te kunnen vergelijken, neemt het pensioenfonds periodiek deel aan een benchmarkonderzoek voor vermogensbeheer. Verder wordt kennis genomen van de rapportage van het benchmarkonderzoek voor pensioenuitvoering dat voor het Algemeen Pensioenfonds KLM wordt uitgevoerd. In dit onderzoek worden kosten ook afgezet tegen de resultaten en het serviceniveau. Bij de beoordeling van kosten is ook de schaalgrootte van het fonds van belang. Door zijn naar verhouding beperkte omvang heeft het fonds op dit punt een nadeel. Het bestuur streeft naar een goede verhouding tussen kosten en resultaten. Uitvoeringskosten in orde van grootte van 500 euro per deelnemer vindt het bestuur aanvaardbaar, gegeven de kwaliteit van de huidige pensioenregeling en de dienstverlening en rekeninghoudend met de benchmark. Aandachtspunt is wel dat vanaf 2015 ook een netto pensioenregeling wordt uitgevoerd, waarvan de kosten in rekening worden gebracht bij de deelnemer.

Om de kosten te beheersen werkt het bestuur met een jaarlijkse begroting van de uitvoeringskosten. Het jaarlijkse overleg met de uitvoeringsorganisatie over werkzaamheden en serviceniveau maakt het mogelijk tijdig keuzen te maken. Gedurende het jaar kan ook bijstelling plaatsvinden; bij besluitvorming vindt afweging plaats tussen het beoogde doel van een besluit en de kosten van de uitvoering. Per kwartaal wordt het bestuur geïnformeerd over de werkelijke kosten ten opzichte van de begroting en de kostenprognose voor het lopende jaar. Vergaande automatisering van processen en toenemende digitalisering van de dienstverlening leidt tot grotere efficiëntie en lagere kosten voor de pensioenuitvoering. Tegenover dergelijke besparingen in de uitvoering staat dat de vele wettelijke wijzigingen in de afgelopen jaren juist voor een opwaartse druk hebben gezorgd.

WERKING GEDRAGSREGELINGEN

Code pensioenfondsen

In 2013 stelden de Pensioenfederatie en de Stichting van de Arbeid de Code Pensioenfondsen op. Deze Code geeft nadere invulling aan de nieuwe wetgeving en heeft als doel de governance van pensioenfondsen naar een hoger niveau te brengen. In de Code staan 83 normen, die zijn gerangschikt naar verschillende thema's, zoals taken en werkwijze van organen, het afleggen van verantwoording, benoeming en ontslag, uitbesteding en enkele actuele onderwerpen zoals risicomanagement en diversiteit. De normen hebben als doel de discussie tussen fondsorganen over het beleid en de belangenafweging te bevorderen. Ze moeten zo bijdragen aan de totstandkoming van een stelsel van adequate checks and balances ('good governance').

Bij besluit van 18 december 2013 is de Code Pensioenfondsen aangewezen als de principes voor goed pensioenfondsbestuur zoals bedoeld in artikel 33, tweede lid van de Pensioenwet. Hieruit volgt dat pensioenfondsen de Code moeten uitvoeren. Dat betekent niet dat alle normen strikt moeten worden nageleefd. Ze bieden een handvat voor de dialoog met belanghebbenden (VO) en toezichthouders, waardoor ze bijdragen aan een beter afgewogen beleid. De Code gaat uit van het zogenoemde 'pas toe of leg uit'-beginsel. Dat wil zeggen dat van normen kan worden afgeweken onder voorwaarde dat deze afwijking wordt gemotiveerd en toegelicht aan belanghebbenden.

Naleving door het pensioenfonds

Het bestuur beoordeelde in september 2014 in hoeverre het fonds voldeed aan de gestelde normen. Als niet of niet volledig aan een norm werd voldaan, bepaalde het bestuur of sprake was van een bewuste keuze om het betreffende onderwerp niet of anders te regelen of dat er andere oorzaken waren. Voor normen waarop dit laatste van toepassing was, stelde het bestuur een actielijst en planning op. Bij de beoordeling heeft het bestuur meegewogen dat verschillende normen een algemeen karakter hebben gericht op gewenst gedrag, dat in de praktijk moet blijken en niet door middel van een eenmalige beoordeling of een document kan worden vastgesteld. Het bestuur neemt deze algemene normen mee in de periodieke bestuursevaluatie.

Aan de volgende normen werd ultimo 2014 (nog) niet voldaan:

- **Vastleggen missie, visie en strategie (norm 3)**

Het pensioenfonds heeft een doelstelling bepaald die de leidraad vormt voor het strategische beleid van het bestuur, alsook voor het risicomanagement.

Het bestuur is een discussie gestart over de strategie van het fonds op langere termijn, maar deze is nog niet uitgewerkt in een eenduidige vastlegging. De implementatie van het nieuwe FTK, het arbeidsvoorwaardelijke overleg en de pensioendialoog zijn hier mede de oorzaak van. Het bestuur wil in 2015 tot een vastgelegde missie, visie en strategie komen. Als gevolg van het ontbreken hiervan voldoet het pensioenfonds slechts gedeeltelijk aan norm 18 (missie, visie en strategie opnemen in het jaarverslag).

- **Opstellen noodprocedure (norm 4)**

Het bestuur beschikte in 2014 nog niet over een procedure voor slagvaardige en snelle besluitvorming in noodsituaties. Wel was er een operationeel crisisdraaiboek en een calamiteitenplan voor aanpassing van het beleggingsbeleid. Het bestuur heeft in zijn vergadering van 2 april 2015 een algemene noodprocedure vastgesteld.

- **Periodieke evaluatie van de accountant en actuaris (norm 39)**

Aan deze norm voldoet het pensioenfonds gedeeltelijk. In de praktijk vindt periodiek evaluatie van de accountant en certificerend actuaris plaats. Hiervoor is echter geen vaste procedure opgesteld. Ook is niet voorzien in het informeren van het verantwoordingsorgaan en de visitatiecommissie over de uitkomsten van de evaluatie. Het bestuur zal in 2015 een aanstelling- en evaluatieprocedure voor de accountant en certificerend actuaris opstellen.

- **Melding onregelmatigheden (norm 42 tot en met 44)**

Het pensioenfonds beschikte in 2014 niet over regelingen en procedures voor de melding en behandeling van onregelmatigheden. In de bestuursvergadering van 2 april 2015 heeft het bestuur een incidentenregeling en een klokkenluiderregeling vastgesteld.

- **Benoeming visitatiecommissie (norm 45)**

Volgens de statuten van het fonds benoemt het bestuur de leden van de visitatiecommissie na het horen van het verantwoordingsorgaan. Dit is in lijn met de wet, maar wijkt af van de Code die in norm 45 bepaalt dat het verantwoordingsorgaan een bindend advies geeft over benoeming of ontslag. Deze afwijking heeft een praktische achtergrond, omdat het pensioenfonds met het Algemeen Pensioenfonds KLM en het Pensioenfonds KLM-Cabinepersoneel een gezamenlijke visitatiecommissie heeft ingesteld. Dit gebeurde onder andere vanwege efficiëntie. Bindende voordrachten van drie verschillende verantwoordingsorganen passen niet goed in deze opzet. Het bestuur betreft het verantwoordingsorgaan echter in een vroegtijdig stadium bij de benoemingsprocedure en stelt het zo in staat de door de Code aangegeven inbreng te geven.

- **Zittingsduur (norm 60)**

Op grond van de Code wordt een bestuurslid ten hoogste tweemaal herbenoemd. Het bestuur heeft geen invulling gegeven aan deze norm. Met het oog op het belang van de continuïteit van het pensioenfonds acht het bestuur een statutaire maximering van de zittingstermijn van bestuursleden ongewenst.

- **Diversiteit (norm 66)**

Het bestuur heeft nog geen diversiteitsbeleid en een stappenplan vastgesteld voor de gewenste samenstelling naar leeftijd en geslacht van de organen van het fonds. Hierdoor voldoet het pensioenfonds niet aan norm 66. Vanwege de vele wijzigingen die in 2014 plaatvonden, heeft het bestuur hieraan geen prioriteit gegeven. Hierbij is meegewogen dat het pensioenfonds wel voldoet aan de norm 67 (ten minste één vrouw).

Beheerst beloningsbeleid

Op grond van de wet moet het fonds een beloningsbeleid hebben dat erop is gericht dat beloningen niet aanmoedigen tot het nemen van meer risico's dan voor het fonds aanvaardbaar zijn. Dit beleid betreft zowel functionarissen van het fonds als organisaties waaraan activiteiten worden uitbesteed.

Het pensioenfonds heeft geen personeelsleden in dienst. Wel ontvangen de voorzitter, de leden van de beleggingsadviescommissie en de leden van de visitatiecommissie een bezoldiging. Deze is gebaseerd op hun tijdsbesteding en marktconforme uurtarieven. Daarnaast kent het pensioenfonds vanaf 2009 een regeling op grond waarvan bestuursleden aanspraak kunnen maken op een financiële vergoeding voor het bestuurswerk. Voor de hoogte hiervan gaat het pensioenfonds uit van de gemiddelde tijdsbesteding, de functie en de bedragen die de Sociaal-Economische Raad hanteert als vacatievergoeding. Bestuursleden maken afspraken met de kandidaatstellende organisatie over de uitkering van de vergoedingen. De bezoldiging voor de werkgeversleden wordt uitgekeerd aan KLM.

Het pensioenfonds kent geen prestatiegerelateerde beloningen noch vergoedingen bij ontslag voor bestuursleden of externe deskundigen.

Op de uitvoeringsorganisatie is de Regeling beheerst beloningsbeleid Wft 2014 van toepassing. Het beleid van de uitvoeringorganisatie voorziet in variabele, met (individuele) prestaties verbonden, beloning. DNB heeft vastgesteld dat het beloningsbeleid van BSG in overeenstemming is met de hiervoor genoemde regeling.

Het bestuur heeft zijn beleid voor de uitvoering van de wettelijke bepalingen over beheerst beloningsbeleid vastgelegd in een document. Deze informatie is beschikbaar op de website van het fonds.

Gedragscode

Voor de leden van het bestuur geldt een gedragscode. Deze code heeft tot doel het voorkomen van (de schijn van) belangenverstrengeling en het voorkomen van ongeoorloofde handelingen, zoals koersmanipulatie. Door de uitbesteding aan de uitvoeringsorganisatie hebben bestuursleden geen (directe) betrokkenheid bij het aangaan van zakelijke relaties of (voorgenomen) beleggingstransacties. Ook beschikken zij hierdoor niet over vertrouwelijke marktinformatie.

In 2014 waren er geen situaties die aanleiding gaven tot een melding aan de compliance officer. Bestuursleden hebben de jaarlijkse verklaring over de naleving van de gedragscode ondertekend en hun eventuele nevenactiviteiten gemeld. Deze staan in een bijlage bij dit verslag.

Mede vanuit de vergunningen op grond van de Wet op het financieel toezicht (Wft) geldt voor de medewerkers van de uitvoeringsorganisatie een eigen gedragscode. Deze voldoet aan de door de AFM gestelde eisen. De code omvat ook een insider-regeling voor het voorkomen van (de schijn van) handel met voorwetenschap. Naast de algemene gedragscode heeft de uitvoeringsorganisatie een code voor internetgebruik en e-mail, een klokkenluidersregeling en een incidentenregeling.

De conclusies van de compliance officer van de uitvoeringsorganisatie worden geïntegreerd in de rapportage van de compliance officer van het bestuur.

Overige regelingen

Begin 2015 stelde het bestuur een incidentenregeling en een klokkenluiderregeling vast. Vanaf 2015 zal ook over deze regelingen worden gerapporteerd.

An aerial photograph of a desert landscape. In the foreground, a multi-lane highway runs diagonally from the bottom right towards the center. To the left of the highway is a large, flat, sandy area with sparse, low-lying vegetation. Further back, there are more clouds and a line of trees. The sky is filled with a thick layer of white, fluffy clouds, and the top of the image shows a clear blue sky.

Vliegers kunnen vanaf 1 januari 2015
door wettelijke maatregelen in de basis-
pensioenregeling aanzienlijk minder pensioen
opbouwen. De arbeidsvoorwaardelijke partijen
zijn van plan om netto pensioensparen
mogelijk te maken om de versoering deels
te compenseren.

VERANTWOORDING BELEID EN UITVOERING

PENSIOENREGELING EN UITVOERING

Pensioenregeling 2015

In december 2014 kwamen arbeidsvoorwaardelijke partijen afspraken overeen over de pensioenregeling vanaf 1 januari 2015. Kort samengevat hielden de afspraken in dat de pensioenrichtleeftijd gehandhaafd blijft op 56 jaar en dat over een pensioengevend loon van maximaal € 100.000 ouderdomspensioen wordt opgebouwd. Het opbouwpercentage daalt voor alle deelnemers naar 1,16%. Het nabestaandenpensioen wordt niet meer op opbouwbasis verzekerd, maar op risicobasis. Verder is afgesproken dat deelnemers met een pensioengevend loon boven de € 100.000 vrijwillig kunnen deelnemen aan een netto pensioenregeling. Het bestuur heeft besloten om in 2015 uitvoering te geven aan het protocol.

Aangezien een netto pensioenregeling pas in de loop van 2015 kan worden ingevoerd, heeft het bestuur in december 2014 een uitvoeringsbesluit vastgesteld om voor de deelnemers met een pensioengevend loon boven de € 100.000 vanaf 1 januari 2015 een netto nabestaandenpensioen en een netto wezenpensioen op vrijwillige basis in voorlopige dekking te nemen. De voorlopige overlijdensdekking is van kracht totdat de netto pensioenregeling volledig wordt ingevoerd.

Op verzoek van arbeidsvoorwaardelijke partijen heeft het bestuur in 2014 besloten om de dienstjaren 2014 en 2015 in principe mee te nemen voor de berekening van de AOW-hiaatcompensatie. De uitvoering van dit besluit is aangehouden in verband met het overleg met de belastingdienst over de aanwezige fiscale ruimte voor de toekenning van deze dienstjaren.

Tenslotte is besloten om de voorwaardelijke toeslagverlening per 1 januari 2015 en de premiestelling over 2015 te baseren op de regels van het oude FTK.

Reglementswijzigingen

Het bestuur heeft in het pensioenreglement verduidelijkt dat voor het recht op wezenpensioen tot uiterlijk de 27-jarige leeftijd bepalend is dat een voltijdse opleiding wordt gevolgd in het beroepsonderwijs of het hoger onderwijs als genoemd in de Wet op de studiefinanciering. Of er ook feitelijk studiefinanciering wordt ontvangen is niet relevant.

Geschillen en klachten

In de geschillen- en klachtenregeling van het pensioenfonds staan regels voor het indienen van geschillen of klachten door belanghebbenden en de behandeling hiervan door het pensioenfonds. Een geschil of klacht wordt in eerste instantie behandeld door de uitvoeringsorganisatie, waarna beroep bij het bestuur openstaat. Als een belanghebbende het niet eens is met het oordeel van het bestuur over de toepassing van de statuten of het pensioenreglement, dan kan betrokkene zich wenden tot de Ombudsman Pensioenen. Ook is een gang naar de rechter mogelijk.

In 2014 zijn twee klachten ingediend (in 2013 zijn geen klachten ingediend); een klacht betrof de reglementaire bepaling inzake bijzonder nabestaandenpensioen, de andere klacht had betrekking op de controle op in leven zijn bij wonen buiten Nederland. Beide klachten waren ongegrond.

COMMUNICATIE

Beleid

Het communicatiebeleid van het fonds is vastgelegd in een driejaars beleidskader. Doel van het beleidskader 2012-2014 was om het pensioenbewustzijn te vergroten en ervoor te zorgen dat de deelnemer weet wat hij of zij krijgt. Het gaat dan niet alleen om kennis van de regeling en de geplande pensioenuitkomst, maar ook om bewustwording van de risico's die horen bij de pensioenopbouw en de impact van loopbaankeuzes.

Gegeven de verwachte wetswijzigingen was een belangrijk speerpunt voor 2014 om de deelnemer te informeren over deze ontwikkelingen, zowel procesmatig als inhoudelijk. Belangrijke aandachtspunten hierbij waren gelaagdheid van de informatie, aandacht voor risico's voor de deelnemer en actualiteit.

Een tweede speerpunt betrof de digitalisering van de communicatie. Juist voor mensen die veel onderweg zijn, is het belangrijk dat de informatie flexibel en op maat beschikbaar is, op de tijd en de plaats die hen goed uitkomt. Digitalisering maakt het mogelijk sneller te communiceren en is zeer geschikt voor gelaagde communicatie. Ook kan digitalisering een bijdrage leveren aan kostenbesparing. Voornemen was om de reeds ingezette digitale middelen te verbeteren en uit te breiden. Ten slotte zou worden ingezet op aanscherping van de persoonlijke communicatie, onder andere rond het UPO en meer gerichte communicatie in de uitvoering.

Activiteiten

De communicatie over de positie van het pensioenfonds en de actuele ontwikkelingen is met name gebeurd via de website. Maandelijks wordt de dekkingsgraad gepubliceerd en per kwartaal wordt met een kwartaalbericht verslag gedaan van de financiële positie en de beleggingen. Daarnaast is in 2014 vier keer de zogenoemde NWSalert uitgestuurd, een digitale attenderingservice voor deelnemers.

Het uitbrengen van het UPO is door verschillende activiteiten ondersteund. Op de website is een speciale UPO-pagina ingericht met onder andere antwoorden op de meest gestelde vragen. In een persoonlijke brief bij het UPO is extra aandacht gegeven aan het onderdeel 'te bereiken pensioen' in relatie tot de ingrijpende wijzigingen in de pensioenopbouw als gevolg van het nieuwe fiscale kader per 2015. Deelnemers konden verder gedurende één week terecht bij een UPO-informatiestand van het pensioenfonds op het bemanningencentrum op Schiphol. De UPO-campagne is ook aangegrepen om deelnemers op de mogelijkheid te wijzen om het UPO in het vervolg digitaal te ontvangen via de Mijnomgeving op de website. Bijna 600 deelnemers hebben voor deze optie gekozen.

In het verslagjaar zijn ook enkele verbeteringen op de website en in de pensioenplanner doorgevoerd. Voor pensioengerechtigden is een aparte pagina ingericht. Hier kan eenvoudig en snel informatie specifiek voor deze doelgroep worden geplaatst. Hierbij denkend aan betaaldaten van het pensioen, informatie over de AOW en hoe wijzigingen kunnen worden doorgegeven. Voor deelnemers die ongeveer een jaar voor hun pensioendatum zitten, zijn in 2014 weer twee Pensioen in Zichtbijeenkomsten georganiseerd. Hieraan hebben zo'n 45 aankomende pensioengerechtigden deelgenomen.

Eind 2014 is gestart met de communicatie over de gevolgen van het nieuwe fiscale kader voor de pensioenopbouw en met de voorbereidingen voor de communicatie over de aanvullende netto pensioenregeling.

In 2014 heeft een tweede deelnemersonderzoek plaatsgevonden, een vervolg op de nulmeting van 2012. De uitkomsten daarvan zijn meegenomen in het nieuwe meerjarenbeleidskader voor de periode 2015-2018, dat in december 2014 is vastgesteld. Het fonds wil de komende jaren verder investeren in het pensioenbewust maken van de deelnemer. De sterk veranderde pensioensituatie met een verplichte basisregeling en een vrijwillige netto pensioenregeling speelt hierin een centrale rol. De deelnemer wordt meer zelf verantwoordelijk voor het zorgen voor een goede oudedagsvoorziening. Het bieden van persoonlijke informatie, overzicht, inzicht en handelingsperspectief zorgt ervoor dat het pensioenfonds de deelnemer hierbij ondersteunt.

BELEGGINGSBELEID

Algemeen

Het doel van het beleggingsbeleid is het leveren van een optimale bijdrage aan de realisatie van de pensioenafspraken binnen aanvaardbare risicogrenzen. Het bestuur heeft de beleggingen gespreid over verschillende beleggingscategorieën. Binnen de verschillende beleggingscategorieën vindt een verdeling plaats in regio's en subcategorieën. Bij de uitvoering van het beleid houdt het bestuur onder andere rekening met valutarisico, renterisico en het koersrisico van zakelijke waarden.

Rendementen per strategische assetcategorie

	Strategische mix	Rendement
Vastrentende waarden	55%	9,4%
Aandelen	30%	11,8%
Vastgoed	15%	15,3%

Over 2014 behaalde het pensioenfonds een totaalrendement van 10,9% (inclusief rendement op derivaten ter afdekking van risico's).

Strategisch beleggingsbeleid

Een belangrijk onderdeel van het beleggingsbeleid richt zich op de beheersing van het rentemismatchrisico in de balans van het pensioenfonds. De waarde van de pensioenverplichtingen is gevoelig voor veranderingen in de rente. Wanneer de rente daalt, stijgen de pensioenverplichtingen. Een rentedaling leidt ook tot een hogere waarde van de obligatieportefeuille. Dit compenseert de waardevermindering van de verplichtingen enigszins, zij het dat de verplichtingen een grotere rentegevoeligheid hebben. De waarde van de aandelen- en vastgoedportefeuille wordt ook beïnvloed door het niveau van de rente, maar op de korte termijn is er geen sprake van een expliciet verband. Het pensioenfonds heeft de ambitie de pensioenen te indexeren voor de opgetreden inflatie. Daarom vormt het inflatierisico een onderdeel van de beoordeling en beheersing van het rentemismatchrisico.

In de volgende tabel is de verdeling over de vermogenscategorieën ultimo 2014 gegeven (PF staat voor pensioenfonds en BM staat voor benchmark).

Beleggingsportefeuille naar categorieën (bedragen in miljoenen euro's)

	2014			2013		
	EUR	PF%	BM%	EUR	PF%	BM%
Vastrentende waarden	4.263	54,4	56,0	3.777	53,3	53,2
Aandelen	2.502	32,0	31,2	2.258	31,9	32,0
Onroerend goed	1.302	16,6	16,2	864	12,2	12,5
Banktegoeden	29	0,4	–	19	0,3	–
Overig	– 263	– 3,4	– 3,4	165	2,3	2,3
	7.833	100,0	100,0	7.083	100,0	100,0

Wijzigingen strategisch beleggingsbeleid

Het bestuur heeft conform het beleggingsplan het afgelopen jaar enkele wijzigingen in het strategisch beleggingsbeleid doorgevoerd. Vanwege de gunstige verhouding tussen rendement en risico heeft bestuur in het derde kwartaal besloten om 7,5% van de vastrentende waardensportefeuille te beleggen in Nederlandse woninghypotheken. Het toevoegen van beleggingen in hypotheken betekent een verdere spreiding van de beleggingen in vastrentende waarden. Naast leningen aan overheden (staatsobligaties) en leningen aan bedrijven (credits) worden via een tussenpartij nu ook leningen (met onderpand) verstrekt aan consumenten. Door hypotheken in de portefeuille te nemen zet het pensioenfonds meer in op een lange beleggingshorizon. Verder is de regioverdeling binnen de vastgoedportefeuille aangepast.

Rendementsontwikkelingen totale portefeuille

Het pensioenfonds vergelijkt de behaalde rendementen met de benchmarkportefeuille. Dat is een referentieportefeuille die is toegesneden op de specifieke situatie van het fonds. Bij het bepalen van de strategische verdeling van het fondsvermogen over de

beleggingscategorieën en binnen die categorieën over regio's en beleggingsstijlen neemt het pensioenfonds uitdrukkelijk de verplichtingenstructuur en initiële vermogenspositie mee.

Over 2014 kwam het totaalrendement van het fonds uit op 10,9%. Het portefeuillerendement was daarmee 0,4% lager dan het rendement van de benchmark. Dit komt door beleggingen die gedurende het jaar afwijken van de benchmarkportefeuille ('over- en onderwegingen'). Daarbij hebben ook beleggingskosten en het aanpassen van de beleggingsportefeuille invloed.

Onderstaande tabel geeft de verdeling weer van het vermogen van het fonds over de beleggingscategorieën en de bijbehorende rendementsontwikkelingen. Verder staan de verdeling en rendementsontwikkeling van de betreffende benchmark in de tabel. PF staat voor het pensioenfonds en BM voor benchmark.

Totaalrendement in %

	2014				2013			
	PF	BM	PF	BM	PF	BM	PF	BM
Vastrentende waarden	54,1	55,0	9,4	10,3	52,0	54,4	6,9	- 6,6
Aandelen	31,8	31,3	11,8	11,7	33,3	31,1	17,8	17,4
Onroerend goed	14,5	14,3	15,3	15,3	12,5	12,5	7,0	6,8
Aandelenderivaten (APO)	-	-	-	-	0,9	0,9	- 0,7	- 0,7
Banktegoeden	0,2	-	- 0,1	-	0,2	-	-	-
Overig	- 0,6	- 0,6	- 0,1	0,2	1,1	1,1	- 0,3	- 0,1
	100,0	100,0	10,9	11,3	100,0	100,0	1,8	1,4

Door de vermogensbeheerder gevoerd beleid

Het fonds heeft de uitvoerder Blue Sky Group de mogelijkheid gegeven om op basis van kortetermijnvisies over financiële markten af te wijken van de strategische benchmark. Blue Sky Group startte begin dit jaar op hoofdniveau met een neutrale beleggingsbenadering vanwege kortetermijnrisico's die een negatieve impact zouden kunnen hebben op risicodragende beleggingscategorieën. Binnen de vastrentende waardenportefeuille had het pensioenfonds overwogen posities in US high yield en emerging market debt (EMD). Het betrof obligaties uitgegeven in lokale valuta en in Amerikaanse dollars en onderwogen Europese staatsobligaties.

Eind juni 2014 is Blue Sky Group weer naar een lichte overweging van risicodragende beleggingscategorieën gegaan. Blue Sky Group verwachtte een herstel van economische groei in de tweede helft van het jaar en nominale obligaties op de lange termijn werden duur bevonden. Dat is toegepast door 1% meer te beleggen in aandelen (via Europese en Amerikaanse aandelen) en 0,5% in vastgoed (regioneutraal). Dit ging ten laste van staatsobligaties (-1,5%), gedeeltelijk gefinancierd via Inflation Linked Bonds

en staatsobligaties uit de eurozone. In december is de extra belegging in US high yield beëindigd ten gunste van Inflation Linked Bonds.

Vastrentende waarden

De centrale banken wereldwijd verschilden in 2014 van elkaar qua beleid, omdat het tempo van economisch herstel afweek tussen de verschillende regio's. Het stelsel van Amerikaanse centrale banken (Fed) begon het jaar met een nieuwe voorzitter en een nieuw beleid. Dat betrof het afbouwen van het kwantitatieve verruimingsprogramma en mogelijk het verhogen van de rente. Kwantitatieve verruiming is vergroting van de geldhoeveelheid door een centrale bank door het kopen van effecten zoals staatsobligaties. Onderliggende reden was het herstel van de Amerikaanse economie. De Europese Centrale Bank (ECB) liet een tegengestelde richting zien. Door de afwezigheid van groei in de eurozone in combinatie met dalende inflatieverwachtingen, voelde de ECB zich genoodzaakt de rente twee keer te verlagen en een nieuw kwantitatief verruimingsprogramma op te zetten. In vrijwel alle ontwikkelde markten daalden staatsobligatierentes. Vooral de langlopende Europese staatsobligaties profiteerden van deze dalingen. Daarom presteerden deze obligaties beter dan de overige categorieën in de obligatieportefeuille. Vanwege de keuze voor relatief minder beleggen in staatsobligaties uit de eurozone ten gunste van US high yield en EMD was er een underperformance van 0,9% op de totale portefeuille.

Vastrentendewaardenportefeuille naar segment (bedragen in miljoenen euro's)

	2014			2013		
	EUR	PF%	BM%	EUR	PF%	BM%
Global ILB 10+	2.096	49,2	50,0	1.779	47,1	48,4
Eurozone staatsobligaties 10+	-	-	-	-	-	-
Eurozone staatsobligaties	36	0,8	4,8	140	3,7	11,8
Eurozone bedrijfsobligaties	-	-	-	-	-	-
UK bedrijfsobligaties 10+	264	6,2	6,2	237	6,3	6,5
Global Credits	362	8,5	8,3	476	12,6	12,9
US credits	-	-	-	-	-	-
US high yield	259	6,1	6,1	387	10,2	5,2
Emerging Markets Debt	632	14,8	10,3	479	12,7	9,7
Emerging Markets Debt (local)	311	7,3	7,2	279	7,4	5,5
Nederlandse woning-hypotheken	303	7,1	7,1	-	-	-
	4.263	100,0	100,0	3.777	100,0	100,0

Aandelen

Net als vastrentende waarden waren de rendementen van aandelen het afgelopen jaar positief. Het economische herstel in Europa viel het afgelopen jaar tegen. Europese aandelenmarkten profiteerden echter wel van het verruimingsbeleid van de ECB en lieten in 2014 positieve rendementen zien. Het economisch herstel van de Verenigde Staten won aan kracht, waardoor Amerikaanse aandelen het afgelopen jaar beter rendeerden dan de andere regio's in de portefeuille. De opkomende markten bleven in lokale valuta in de tweede helft van het jaar scherp achter bij de ontwikkelde markten. Verslechterende markten voor grondstoffen, de Oekraïne crisis en slechtere Chinese groeicijfers waren hiervan de belangrijkste oorzaken. Een onderdeel van de aandelenportefeuille betreft private equity. In 2014 is verder invulling gegeven aan de opbouw van de private-equityportefeuille.

Aandelenportefeuille naar regio (bedragen in miljoenen euro's)

	2014			2013		
	EUR	PF%	BM%	EUR	PF%	BM%
Europa & Midden Oosten	692	27,6	26,5	781	34,7	33,5
Noord Amerika	510	20,4	19,1	534	23,7	23,8
Pacific	180	7,2	7,2	141	6,2	6,3
Opkomende markten	558	22,3	24,3	450	19,9	20,9
Aandelen defensief	533	21,3	21,7	342	15,1	15,1
Private equity	29	1,2	1,2	10	0,4	0,4
	2.502	100,0	100,0	2.258	100,0	100,0

Vastgoed

Doordat de vergoeding op relatief veilige staatsobligaties steeds lager werd, gingen beleggers op zoek naar hoger renderende beleggingscategorieën. Hierbij kwamen ze bij vastgoed uit. Door de lage rente waren de financieringskosten laag. Hierdoor rendeerde vastgoed het afgelopen jaar erg goed. Tegelijkertijd bouwden de Verenigde Staten hun monetaire verruimingsbeleid af. Dit zorgde ervoor dat de financieringskosten in de Verenigde Staten lager waren dan in Europa en Azië. Hierdoor liet Amerikaans publiek vastgoed het hoogste rendement zien in 2014.

Vastgoedportefeuille naar segment (bedragen in miljoenen euro's)

	2014			2013		
	EUR	PF%	BM%	EUR	PF%	BM%
Europa beursgenoteerd	392	30,1	30,0	252	29,2	29,2
Verenigde Staten						
beursgenoteerd	191	14,7	14,6	110	12,6	12,6
Azië beursgenoteerd	159	12,2	12,4	59	6,9	6,9
Totaal beursgenoteerd	742	57,0	-	421	48,7	-
Europa privaat	324	24,9	24,8	243	28,1	28,1
Verenigde Staten privaat	212	16,3	16,3	179	20,7	20,7
Azië privaat	24	1,8	1,9	21	2,5	2,5
Totaal privaat	560	43,0	-	443	51,3	-
	1.302	100,0	100,0	864	100,0	100,0

Valuta

Het pensioenfonds past valuta-afdekking toe om risico te beperken. Overeenkomstig het strategische beleid werden in 2014 de valutapositities in obligatieportefeuilles in Amerikaanse dollars, Britse ponden, Japanse yens, Zweedse kronen en Canadese en Australische dollars voor 100% afgedekt met de euro. Valutapositities van aandelen uit ontwikkelde landen hadden een afdekking van 75%.

Verantwoord beleggen

Verantwoord beleggen betekent in algemene zin beleggen op grond van financiële, sociale, governance- en milieuoverwegingen. Ook kan het de beïnvloeding van bedrijven, overheden en andere relevante factoren vanuit deze overwegingen inhouden. De visie van het bestuur is dat beleggingsbeleid in eerste instantie is gericht op het behalen van een zo goed mogelijk rendement tegen een zo laag mogelijk risico. Uiteraard wil het pensioenfonds daar op een verantwoorde en duurzame manier mee omgaan, maar het beleid op dit gebied is terughoudend. Voor de beleggingen van het fonds geldt als uitgangspunt dat alleen wordt belegd in activiteiten die niet bij wet of bij internationale verdragen zijn verboden.

HET FINANCIËLE BELEID

Premiebeleid

Het beleid van het bestuur is gericht op het uitvoeren van een voorwaardelijk geïndexeerde middelloonregeling zoals overeengekomen door arbeidsvoorwaardelijke partijen. Gegeven deze doelstelling in combinatie met de risicohouding van het bestuur en verwachtingen over toekomstige economische ontwikkelingen kan een daarbij passende premie worden vastgesteld. De hoogte van de te betalen premie is overeengekomen tussen het pensioenfonds en KLM.

Voor de financiering van de pensioenen wordt een doorsneepremie geheven die is afgeleid van een actuariële premie (rekenrente 2%). De doorsneepremie voor het boekjaar 2014 bedroeg 48,2%. De premie wordt geheven over twaalfmaal het vaste maandsalaris van de deelnemer. In de doorsneepremie zijn opslagen opgenomen voor de onderdelen invaliditeitsrisico, administratiekosten, excassokosten en termijnopslag. Het totaal van deze opslagen bedraagt 3,3% (niveau 2014).

Tekortenbeleid

Bij een tekort ontvangt het pensioenfonds van KLM zodanige herstellpremies dat er bij een dekkingstekort binnen een periode van één jaar en bij een reservetekort binnen een periode van tien jaar weer sprake is van een voldoende solvabiliteitspositie. Dit voldoet aan de maatstaven zoals gedefinieerd in de Pensioenwet.

Overschottenbeleid

Premiekorting wordt verleend als het pensioenvermogen van het fonds, onder aftrek van de extra reserve, hoger is dan het pensioenvermogen behorend bij het maximum van:

- de FTK-dekkingsgraad (vereist vermogen);
- een 100% reële dekkingsgraad, dan wel
- een 100% dekkingsgraad, waarbij de waarde van de pensioenverplichtingen wordt vastgesteld met een 1% vaste rekenrente.

Van het aldus gedefinieerde overschot gebruikt het pensioenfonds een tiende deel voor premiekorting. In het daaropvolgende jaar beoordeelt het fonds opnieuw aan de hand van de balanssituatie of premiekorting mogelijk is. Indien de hoogte van de premiekorting een bepaalde drempel overstijgt, wordt 50% van het deel dat deze drempel overstijgt als premiekorting aan actieve deelnemers toegekend. De hoogte van de aan actieve deelnemers toe te kennen premiekorting is gemaximeerd.

Indexatiebeleid

Het pensioenfonds kent een voorwaardelijk indexatiebeleid. De aanpassing of indexatie is afhankelijk van de financiële positie van het pensioenfonds. Als leidraad voor de financiële positie wordt de nominale dekkingsgraad gehanteerd. Het bestuur beslist jaarlijks over de indexatie. Is het fondsvermogen lager dan het minimaal vereist vermogen, dan wordt niet geïndexeerd. De indexatie mag niet op een zodanig niveau

worden vastgesteld dat het fondsvermogen door de indexatie onder het minimaal vereist vermogen zou zakken. In dat geval wordt de indexatie ten minste zodanig beperkt dat een daling van het fondsvermogen onder het minimaal vereist vermogen wordt voorkomen. De dekkingsgraad ultimo 2014 bedroeg 125,8%. Het bestuur besloot naar aanleiding hiervan tot een volledige indexering van de pensioenaanspraken.

Inhaalindexatie

Inhaalindexatie wordt verleend wanneer het fondsvermogen boven het minimaal vereist eigen vermogen ligt. Het fonds heeft per 1 januari 2015 geen indexatie-achterstanden.

Feitelijke en kostendeekkende premie

De kostendeekkende premie volgens artikel 128 lid 1 van de Pensioenwet bedroeg 154,9 miljoen euro. Een uitsplitsing van de kostendeekkende premie vindt u hieronder.

Premie (bedragen in miljoenen euro's)

De feitelijke premie in 2014 bedroeg 171,8 miljoen euro. De feitelijke premie wordt vastgesteld op basis van een vaste rekenrente van 2%. Dit zorgt voor verschillen in de kostendeekkende en feitelijke premie. Het pensioenfonds verkeerde ultimo 2014 niet in een tekort- of overschotpositie. Herstelbetalingen of premiekortingen waren niet van toepassing.

Solvabiliteitstoets

Met het uitvoeren van de solvabiliteitstoets bepaalt het pensioenfonds of het voldoende eigen vermogen heeft om risico's op te kunnen vangen. Als maatstaf geldt dat voldoende vermogen aanwezig moet zijn om de kans op onderdekking binnen één jaar kleiner of gelijk te laten zijn aan 2,5%. Voor het vaststellen van het vereist vermogen maakt het fonds gebruik van de standaardtoets. Deze toets is gebaseerd op de feitelijke beleggingsportefeuille. De vereiste solvabiliteit op basis van deze toets bedroeg 1.197,9 miljoen euro eind 2014. Het feitelijke, eigen vermogen van het fonds eind 2014 was 1.607,6 miljoen euro. Het pensioenfonds verkeerde eind 2014 niet in een tekortpositie.

Ontwikkeling dekkingsgraad

De financiële positie verslechterde in de loop van 2014. Onderaan deze paragraaf staan het verloop en de analyse van de dekkingsgraad in 2014 naar verschillende oorzaken. Het pensioenfonds houdt bij de vaststelling van de nominale dekkingsgraad rekening met de maximale onvoorwaardelijke indexering (2,5%) van de tot 1 januari 2007 opgebouwde pensioenaanspraken tot de leeftijd van 65 jaar. Bij de vaststelling van de reële dekkingsgraad wordt de reële rente berekend door de nominale marktrente gebaseerd op de door DNB gepubliceerde nominale rentetermijnstructuur te vermindern met de geschatte inflatie.

Actuariële analyse

Hieronder vindt u een analyse van het verloop van de dekkingsgraad naar winsten en verliesbronnen:

	Verloop nominale dekkingsgraad	Verloop reële dekkingsgraad
Dekkingsgraad begin van het jaar	132,8%	87,3%
Resultaat op premies	- 0,1%	- 1,2%
Resultaat op uitkeringen	1,2%	- 0,3%
Indexering pensioenrechten	0,3%	0,9%
Wijziging rekenrente	- 21,3%	- 14,7%
Resultaat beleggingen en verplichtingen	13,9%	10,8%
Wijziging actuariële grondslagen	1,9%	9,2%
Overig	- 2,9%	1,0%
Dekkingsgraad eind van het jaar	125,8%	88,6%

Pensioenregeling 2015

KLM en werknemersorganisaties maakten eind 2014 een tijdelijke afspraak over de financiering van de pensioenregeling in 2015. De voornaamste wijziging is de introductie van een gedempte, kostendeekkende premie op basis van een verwacht rendement. In 2015 overleggen de partijen opnieuw met elkaar om afspraken te maken over een structurele financiering van de pensioenregeling vanaf 2015.

Oordeel van de certificerend actuaaris over de financiële positie

De financiële positie van het pensioenfonds per 31 december 2014 is beoordeeld als voldoende. Daarbij is in aanmerking genomen dat de mogelijkheden tot het realiseren van de beoogde toeslagen toereikend zijn.

RISICOMANAGEMENT

Pensioen is niet risicovrij. De opeenvolgende financiële crises van het afgelopen decennium maakten dat duidelijk. Het goed beheersen van risico's is een kerntaak van het pensioenfondsbestuur. Dit is ook in de Pensioenwet vastgelegd. Het pensioenfonds heeft het risicomanagement ingericht met inachtnahme van de richtlijnen van toezicht-houder DNB, waarmee de organisatie een beheerste en integere bedrijfsvoering waarborgt (artikel 143 Pensioenwet).

Risicostrategie

De risicostrategie is gerelateerd aan de doelstellingen van het fonds. Deze vinden hun basis in drie elementen die samen kunnen worden gezien als 'het pensioencontract':

1. het pensioenreglement (met daarin de opbouw, premiebeleid en pensioenvormen);
2. de ambitie van het fonds (waaronder de mate van en voorwaarden voor inflatiecompensatie);
3. de risicohouding (zoals investment beliefs).

De beleidsruimte van het fonds wordt bepaald door het wettelijk kader, de inhoud van het pensioencontract en de financiële positie van het fonds op enig moment. Bij een hoge dekkingsgraad kan het fonds meer en andere risico's nemen dan bij een lage(re) dekkingsgraad. Het gaat hier om de risicobereidheid. Dat is de mate van risico die het fonds bereid is te accepteren zonder dat de realisatie van de doelstellingen in gevaar komt.

Op basis van de globale doelstelling van het fonds is een aantal uitgangspunten geformuleerd. Zo wil het fonds in ieder geval de nominale verplichtingen nakomen, de deelnemers via indexatie compenseren voor prijsstijgingen en voldoende herstellvermogen hebben. Dat laatste is belangrijk omdat bij economische tegenwind het fonds op eigen kracht kan herstellen en zijn doelstelling op langere termijn alsnog kan behalen. Op basis hiervan neemt het bestuur de nominale en reële dekkingsgraad als uitgangspunt voor de integrale risicomonitoring.

Risico-identificatie

Het doel van risico-identificatie is inzichtelijk maken welke risico's het fonds loopt. De periodieke risico-inventarisatie wordt door het bestuur uitgevoerd, al dan niet met ondersteuning van externe deskundigen. Bij de risico-inventarisatie wordt onderscheid gemaakt tussen financiële en niet-financiële risico's.

Financiële risico's

Financiële risico's zijn risico's die direct betrekking hebben op de financiële positie (beleggingen en verplichtingen) van een pensioenfonds. Het fonds onderscheidt zes categorieën financiële risico's: rentemismatchrisico (waaronder inflatierisico), beleggingsrisico's (vastgoed- en aandelenrisico, valutarisico, kredietrisico en risico's van derivaten), verzekeringstechnische risico's, liquiditeitsrisico, concentratierisico en actief risico.

Niet-financiële risico's

Alle andere risico's zijn niet-financiële risico's. Deze term wil echter niet zeggen dat de uiteindelijk schade door deze risico's de financiële positie van het fonds niet zal beïnvloeden. Het betekent alleen dat er geen rechtstreekse relatie is tussen deze risico's en de financiële positie. Het fonds onderscheidt zes categorieën niet-financiële risico's: uitbestedingsrisico, operationeel risico, juridisch risico, IT-risico, omgevingsrisico, integriteitsrisico.

Opstellen en implementeren beheerskader

Het beheerskader is vastgesteld op basis van de vastgestelde risicostrategie, de risicohouding en de onderkende risico's. Het bestuur heeft voor de belangrijkste risico's de volgende beheersmaatregelen vastgesteld.

Financiële risico's

Rentemismatchrisico

Het pensioenfonds is gevoelig voor wijzigingen in de marktrente, omdat de rentegevoeligheid van de beleggingen en de rentegevoeligheid van de verplichtingen niet gelijk zijn (de zogenaamde duration mismatch). Door een belangrijk deel van de vastrentendewaardenportefeuille te beleggen in langlopende inflation linked obligaties en nominale euro-staatsobligaties wordt gezorgd voor een reductie van dit mismatchrisico.

Beleggingsrisico's

Beleggingsrisico's zijn risico's binnen de beleggingen van het pensioenfonds. Het pensioenfonds maakt onderscheid tussen vastgoed- en aandelenrisico, valutarisico, kredietrisico en risico's van derivaten.

Vastgoed- en aandelenrisico

Het vastgoed- en aandelenrisico is het risico dat optreedt door de ontwikkeling van marktprijzen of waardewijzigingen. Het fonds beheerst het vastgoed- en aandelenrisico door het aanbrengen van een goede spreiding binnen de portefeuille (diversificatie). Hiervoor vindt periodiek een risico-rendementsanalyse plaats van de beleggingsportefeuille.

Valutarisico

Het pensioenfonds belegt ook in buitenlandse waardepapieren, waardoor het fonds gevoelig is voor koersschommelingen van de betreffende valuta ten opzichte van de euro. Om dit risico te beheersen, dekt het fonds alle beleggingen buiten emerging markets in de Amerikaanse dollar, het Britse pond, de Japanse yen, de Zweedse kroon, de Canadese dollar en de Australische dollar af naar de euro. Daarnaast worden sommige valuta's, zoals de Singapore dollar en Hong Kong dollar, gezien als posities in de Amerikaanse dollar en als zodanig afgedekt. De mate van afdekking is 100% voor vastrentende waarden en vastgoedbeleggingen en 75% voor aandelenbeleggingen. Het resterende valutarisico in de portefeuille van het fonds is zeer beperkt.

Kredietrisico

Het pensioenfonds sluit contracten af met tegenpartijen. Daarbij loopt het fonds een risico als deze tegenpartijen hun verplichtingen jegens het fonds niet nakomen. De kredietwaardigheid van de portefeuille is een belangrijke indicator voor de kwaliteit van die portefeuille. Kredietwaardigheden lopen uiteen van AAA (zeer kredietwaardig) tot D (lage kredietwaardigheid). De spreiding van de beleggingen in vastrentende waarden is zodanig dat 70% (2013: 64%) een kredietwaardigheid heeft van A of hoger.

Het tegenpartijrisico is verbonden aan de inzet van afgeleide financiële instrumenten. Het wordt dagelijks gemonitord en beheerst door het opvragen van onderpand bij bepaalde marktbevingen. Daarnaast maakt het fonds gebruik van verschillende tegenpartijen met een goede reputatie, waardoor dit risico wordt beperkt.

Risico's van derivaten

In het strategisch beleid heeft het fonds beleggingsrisico's gedefinieerd die het expliciet wil beheren en beheersen. Voor de beheersing van deze risico's zijn procedures en aspecten van operationele uitvoering vastgelegd. Daarbij is de inzet van derivaten, onder bepaalde regels, toegestaan. Het fonds heeft onderkend dat de inzet van die instrumenten ook risico's met zich meebrengt. In de afspraken met tegenpartijen, de uitvoering van transacties en het beheer van de posities heeft het fonds hierin voorzien.

Verzekeringstechnische risico's

Het belangrijkste verzekeringstechnische risico is het langlevensrisico. Dit is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan verondersteld bij de vaststelling van de premie en de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen. Het pensioenfonds berekent de voorziening pensioenverplichtingen op basis van de Prognosetafel AG2014 met correcties voor ervaringssterfte. Hierdoor wordt rekening gehouden met toekomstige verbetering van de levensverwachting. Toepassing van deze prognosetafel beperkt het langlevensrisico voor het fonds sterk.

Liquiditeitsrisico

Liquiditeitsrisico is het risico dat onvoldoende liquide middelen beschikbaar zijn om op korte termijn aan de verplichtingen te kunnen voldoen. Deze verplichtingen betreffen voornamelijk de pensioenuitkeringen. Ingenomen derivatenposities en aangegane verplichtingen voor private equity en privaat onroerend goed kunnen echter ook leiden tot de contractuele verplichting tot bijstorting. Het liquiditeitsrisico is onder normale omstandigheden nagenoeg afwezig. Dat komt ten eerste doordat de pensioenuitkeringen voor een belangrijk deel kunnen worden voldaan uit de ontvangen premies en directe beleggingsopbrengsten. Een tweede reden is dat verreweg het grootste deel van de beleggingsportefeuille bestaat uit liquide vermogenstitels.

Concentratierisico

Concentratierisico doet zich voor wanneer een groot deel van het belegd vermogen in of bij dezelfde beleggingscategorie, regio, stijl en/of partij is geconcentreerd. Het fonds kiest daarom in zijn beleggingsstrategie voor een weloverwogen spreiding. Er kan ook concentratierisico optreden binnen het deelnemersbestand. Het deelnemersbestand van het fonds is echter divers door de verdeling over verschillende leeftijdsklassen. Ook hier is het concentratierisico beperkt.

Actief risico

Het fonds bepaalt met een asset liability management (ALM) de verdeling van zijn beleggingsportefeuille. Zo mogelijk stelt het fonds voor elke beleggingscategorie en

regio binnen deze strategische beleggingsportefeuille een representatieve benchmark vast. De feitelijke beleggingsportefeuille kan afwijken van de strategische beleggingsportefeuille, waarbij zogenaamd actief risico ontstaat.

Het fonds hanteert als maatstaf voor dit actief risico een (vooraf bepaalde) tracking error. De tracking error is een maatstaf voor de verwachte spreiding van de rendementsverschillen tussen de werkelijke en de strategische portefeuille. Het actief risico in de beleggingsportefeuille mag niet groter zijn dan de vooraf door het fonds vastgestelde limiet.

Niet-financiële risico's

Uitbestedingsrisico

Het pensioenfonds besteedt de pensioenuitvoering, bestuursondersteuning en het vermogensbeheer uit aan Blue Sky Group. Voor het fonds bestaat het uitbestedingsrisico vooral uit het risico dat Blue Sky Group niet handelt volgens het verstrekte mandaat. Om dit risico te beheersen, zijn duidelijke voorwaarden contractueel vastgelegd en uitgewerkt in een service level agreement (SLA). De uitvoeringsorganisatie legt periodiek verantwoording af over de beheersing van de processen. Ze verstrekt hierbij ook een ISAE 3402-rapportage inclusief 'in control statement' voor de gehele dienstverlening. Deze rapportage beschrijft beheersdoelstellingen en beheersmaatregelen voor alle processen die de uitvoeringsorganisatie voor het fonds uitvoert.

Operationeel risico

Operationeel risico treedt op bij de uitvoering van de pensioen- en beleggingsactiviteiten, vanwege niet-afdoende of falende interne processen, menselijk gedrag en systemen of door externe gebeurtenissen. Dit risico wordt beperkt doordat het fonds de hiervoor besproken ISAE 3402-rapportage inclusief 'in control statement' van de uitvoerder ontvangt en beoordeelt. Deze rapportage is gecertificeerd door een onafhankelijke accountant.

Juridisch risico

Het juridisch risico hangt samen met (veranderingen in en naleving van) wet- en regelgeving en het mogelijk in gevaar komen van de rechtspositie. Dit is inclusief de mogelijkheid dat contractuele bepalingen niet afdwingbaar of niet-correct gedocumenteerd zijn. Een belangrijk onderdeel van het juridisch risico is het compliancerisico. Dit omvat het risico dat niet of niet-tijdig de consequenties van (veranderende) wet- en regelgeving worden onderkend, waardoor overtredingen van wet- en regelgeving plaatsvinden. Daarnaast is het compliancerisico ook het risico dat interne regelgeving, zoals de gedragscode en beleggingsrichtlijnen, niet wordt nageleefd. Beheersing hiervan vindt plaats door het maken van afspraken met Blue Sky Group in de SLA over de inrichting en naleving van compliance door de uitvoeringsorganisatie. Daarnaast heeft het fonds een eigen compliance officer aangesteld. Deze ziet toe op de naleving van de gedragscode door het bestuur van het fonds.

IT-risico

Het IT-risico is het risico dat bedrijfsprocessen en informatievoorziening onvoldoende integer, niet continu of onvoldoende beveiligd worden, ondersteund door IT. Het risico kan zich voordoen als bijvoorbeeld de IT-strategie en het IT-beleid niet of onvoldoende zijn toegesneden op de bedrijfsprocessen. Daarnaast kan het IT-risico optreden bij:

- de beveiliging (bijvoorbeeld toegang voor niet-geautoriseerde gebruikers tot vertrouwelijke informatie);
- de beheersbaarheid (onvoldoende beheer van de IT-omgeving);
- de continuïteit (het niet-beschikbaar zijn van de IT-infrastructuur).

Informatietechnologie is een belangrijk speerpunt van het fonds. De Commissie Risico en Control heeft IT periodiek op de agenda staan en beoordeelt de IT van het fonds met de door de uitvoerder verstrekte ISAE 3402-rapportage.

Omgevingsrisico

Het omgevingsrisico is het risico door veranderingen die van buiten het pensioenfonds komen op het gebied van concurrentieverhoudingen, belanghebbenden, reputatie en ondernemingsklimaat. Het fonds is zich bewust van een toename van dit risico door recente ontwikkelingen. Zo liggen pensioenfondsen de laatste jaren onder een vergrootglas en moeten zij zich verantwoorden over kosten, governance, beleggingsbeleid, etc. Het fonds anticipeert op nieuwe ontwikkelingen en is transparant bij zowel de afweging van belangen als het vastleggen van besluiten. Hierdoor kan het risico door veranderingen van buiten het fonds tijdig worden opgepakt.

Integriteitrisico

Onder integriteitrisico wordt het risico verstaan dat het fonds niet integer handelt. Het pensioenfonds beheerst dit risico door het continu bewaken en eventueel bijstellen van het beleid en transparantie bij uitingen naar belanghebbenden. Daarnaast heeft het fonds een integriteitbeleid vastgesteld. Hierin geeft het zijn visie op integriteit en onderscheidt het diverse situaties waarin integriteit een rol speelt. Ook beschrijft het fonds welke standpunten het bij die situaties inneemt. Ten slotte legt het integriteitbeleid de maatregelen vast die voorkomen dat de reputatie van het fonds wordt geschaad.

Uitvoering en monitoring

Het bestuur beoordeelt periodiek of de inrichting van het risicomanagement afdoende is. Het kijkt of alle risico's zijn afgedekt en of de beheersmaatregelen nog steeds afdoende zijn.

Het fonds beoordeelt het integrale risicomanagement langs twee dimensies. Enerzijds worden de onderkende risicocategorieën gekwantificeerd met het maximale dekkingsgraadverlies dat door het risico kan ontstaan. Uitgangspunten daarbij zijn een periode van een jaar en 97,5% zekerheid (2,5% kans op een te lage dekkingsgraad binnen een jaar). Vervolgens worden deze risico's 'opgeteld', zodat het integrale risico op fonds-niveau zichtbaar wordt. Het bestuur is zich bewust van het feit dat de kans op een grotere daling aanwezig blijft en dat de vraag is hoe groot deze daling dan maximaal kan zijn. Daarom past het bestuur als tweede dimensie een scenarioanalyse toe.

Met extreme scenario's, die nog wel realistisch zijn, bepaalt het fonds of het zijn doelstellingen kan halen. Deze methode gaat niet in op de kans op het optreden van de extreme situaties, maar legt de nadruk op de consequenties van de extreme scenario's. Zo wordt inzichtelijk waar het pensioenfonds kwetsbaar is.

De periodieke monitoring vindt plaats met de dashboardrapportage. Deze rapportage gaat ook gebruikt worden bij belangrijke beleidsbeslissingen. Het fonds vergelijkt de situatie dat het besluit niet wordt genomen met de situatie dat het besluit wel wordt genomen. Het kan zo de kosten van de implementatie van beheersmaatregelen afzetten tegen de verandering in risico's, zowel per categorie als in totaal. Op basis hiervan maakt het fonds een expliciete afweging of de reductie in risico de extra kosten rechtvaardigt danwel dat de toename van het rendement het extra risico rechtvaardigt.

In het dashboard komen ook de niet-financiële risico's expliciet aan bod. Hiervoor is een matrix opgesteld. De onderkende niet-financiële risico's worden bekeken vanuit verschillende invalshoeken:

- macro-economische en politieke factoren: duiden op aspecten die in de buitenwereld plaatsvinden;
- pensioenfonds en bedrijfsmodel; heeft betrekking op het fonds zelf: wijze van besturen, besluitvormingsprocessen, etc.;
- externe partijen en uitbesteding;
- gedrag, cultuur en governance: deze vormen het fundament voor de risico-beheersing in het algemeen.

Voor de niet-financiële risico's wordt zowel een inschatting gemaakt van mogelijke financiële schade als een inschatting van het reputatierisico.

Naast het dashboard maakt het pensioenfonds gebruik van een zogenoemde risk sheet, waarin snel overzicht wordt gegeven van de actuele risico's en beheersmaatregelen.

De governance en inbedding van IRM in de organisatie

Bij IRM zijn het bestuur, de Commissie Risico & Controle (CRC), de toezichthouders, de uitvoerder en overige belanghebbenden betrokken. Omdat het om verschillende partijen gaat, is de rolverdeling van groot belang. Dit betekent voldoende functiescheiding om te voorkomen dat een orgaan van het fonds zichzelf controleert. Bij de inrichting speelt ook proportionaliteit een rol: de omvang van het bestuur, het aanwezig zijn van andere (al dan niet verplichte) fondsorganen en de gestelde minimale tijdsbesteding voor functies.

De governance rondom IRM is als volgt ingericht:

- Het bestuur is eindverantwoordelijk en stelt de doelstellingen en de risicobereidheid vast. Op basis hiervan wordt een risico-inventarisatie uitgevoerd, waarmee de onderkende risico's in beeld zijn. Voor deze risico's treft het bestuur vervolgens beheersingsmaatregelen.
- De verantwoordelijkheid voor elk risico en iedere beheersing deelt het bestuur aan commissies toe. Risico's die niet zo kunnen worden ondergebracht, worden bewaakt door de CRC. Het bestuur is en blijft uiteraard 'eigenaar' en eindverantwoordelijk voor de (integrale) risicobeheersing.
- De CRC is de risicomanager van het fonds. Binnen de kaders die het bestuur heeft meegegeven, zorgt de CRC voor de uitvoering van het integrale risicomanagement. Zij stelt de jaarlijkse agenda op naar aanleiding van de meest recente risico-inventarisatie. Daarnaast is de CRC verantwoordelijk voor het risicodashboard en de risk sheet.
- De uitvoeringsorganisatie stelt periodiek –in beginsel twee keer per jaar– een integrale risicorapportage (het zogenaamde dashboard) op onder verantwoordelijkheid van de CRC.
- De CRC vraagt in voorkomende gevallen ondersteuning van een externe 'risk advisor'; dit kan de beoordeling van het risicomanagement, het risicomodel of specifieke risico's of thema's betreffen. Per onderwerp wordt een op het betreffende terrein gespecialiseerde deskundige uitgenodigd. Overigens neemt ook de accountant van het pensioenfonds deel aan de vergaderingen van de CRC.

VERSLAG VISITATIECOMMISSIE

De Stichting pensioenfonds Vliegend Personeel KLM is een ondernemingspensioenfonds met een paritair bestuur. Het bestuur heeft gekozen voor een jaarlijkse visitatie en heeft daar toe een visitatiecommissie benoemd. In de eerste 2 maanden van 2015 is de visitatie uitgevoerd conform de opdracht van het bestuur. De taak van de visitatiecommissie is toezicht houden op het beleid van het bestuur en de algemene gang van zaken in het pensioenfonds. De visitatiecommissie ziet in het bijzonder toe op een adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur. De visitatiecommissie en het bestuur hebben besloten om naast de verplichte onderwerpen waarop de visitatie betrekking heeft extra onderwerpen te benoemen waar de visitatie op heeft plaatsgevonden. Dit betreft de het beleggingsbeleid en deskundigheid, waaronder de interne taakverdeling en de evaluatie van het functioneren van bestuursleden.

Voor de visitatie heeft de commissie toegang gekregen tot alle fondsdocumenten en bestuursstukken. Mede op basis daarvan zijn er gesprekken gevoerd met het bestuur, de uitvoeringsorganisatie, accountant, actuaris en het verantwoordingsorgaan. De bevindingen zijn vastgelegd in een rapportage die is aangeboden aan het bestuur, het verantwoordingsorgaan en de werkgever. De volledige rapportage is opvraagbaar bij het bestuur.

Bevindingen en aanbevelingen

De visitatiecommissie is van mening dat het bestuur ruimschoots in control en zeer gemotiveerd is. Het bestuur besteedt doorlopend aandacht aan mogelijke verbeterpunten. De wijze waarop het bestuur als team functioneert en de taken uitoefent verdient alle waardering. De visitatiecommissie heeft geconstateerd dat in het algemeen de hoeveelheid en complexiteit van de te behandelen onderwerpen toeneemt en daarmee ook de bestuurslast.

Bij de visitatie is de Code Pensioenfonds betrokken. De visitatiecommissie constateert dat ten aanzien van verschillende onderwerpen het bestuur heeft voorzien in de uitvoering van de voornoemde verplichtingen. De visitatiecommissie constateert echter tegelijkertijd dat op het moment van de visitatie een samenhangende en heldere uitwerking van de hiervoor aangegeven verplichtingen nog ontbreekt, maar door het bestuur wel ter hand is genomen. Omdat de wettelijke verplichtingen veelal geen uitdrukkelijke normstelling en/of criteria geven beveelt de visitatiecommissie aan om deze bij de uitwerking zoveel mogelijk te vermelden. In het bijzonder bij de formulering van de beleidsuitgangspunten, missie, visie en strategie.

Onderdeel van het jaarplan van het fonds is het deskundigheidsplan en opleidingsplan. De visitatiecommissie beveelt het bestuur aan een geschiktheidsplan op te stellen voor bestuursleden. Het feit dat bestuursleden structureel deel uitmaken van commissies geeft de visitatiecommissie geen aanleiding voor nadere aanbevelingen op dit punt. De evaluatie van het functioneren van bestuursleden is afdoende geregeld.

De visitatiecommissie beveelt aan om de procedure voor het vaststellen van de risicobereidheid vast te leggen en dit proces goed te evalueren. Een vervolgstap is de vastgestelde risicostrategie en bereidheid te communiceren met belanghebbenden.

Naast de periodieke risicoanalyse en risicorapportage kan het integrale risicomanagementmodel expliciet worden betrokken bij strategische en andere zwaarwegende besluiten. Van deze mogelijkheid heeft het bestuur tot op heden geen gebruik gemaakt. De visitatiecommissie beveelt aan om hiervoor kaders te ontwikkelen en hiermee van start te gaan en ervaring op te doen. Dit ook omdat tot op heden niet ieder besluit op een consistente wijze wordt voorzien van een risicoparagraaf.

De visitatiecommissie beveelt aan om in een continu proces aandacht te blijven geven aan het aantal beleggingscategorieën, het gebruik van complexe beleggingsproducten en de tactische asset allocatie.

De visitatiecommissie heeft met instemming kennisgenomen van het voornemen om de rol en taak van de beleggingscommissie te evalueren.

Het bestuur houdt voldoende rekening met evenwichtige belangenafweging maar de visitatiecommissie beveelt aan om bij de besluitvorming de afwegingen over evenwichtige belangenafweging beter vast te leggen.

Amstelveen, mei 2015

H. Nijse (voorzitter)

P.D. Eenshuistra

D. del Canho

REACTIE VAN HET BESTUUR

Het bestuur heeft met belangstelling kennis genomen van het rapport van de visitatiecommissie en spreekt zijn waardering uit voor de wijze waarop de commissie de visitatie heeft uitgevoerd. De door de visitatiecommissie aangereikte onderwerpen hebben al de aandacht van het bestuur en leiden tot opvolging. Waar nog geen actie is ondernomen zal het bestuur de bevindingen en aanbevelingen nog bespreken en bezien of deze aanleiding geven tot maatregelen.

Het bestuur dankt de visitatiecommissie voor het uitgevoerde toezicht.

VERSLAG VERANTWOORDINGSORGAAN

Het verantwoordingsorgaan heeft tot taak een oordeel te geven over het door het bestuur in 2014 gevoerde beleid en beleidskeuzes voor de toekomst.

Het verantwoordingsorgaan heeft hiertoe de beschikking gekregen over informatie die het noodzakelijk achtte voor de uitvoering van zijn taken.

Voor het verantwoordingsorgaan was het een gebroken jaar. Vanaf 1 juli 2014 is, als gevolg van de inwerkingtreding van de Wet versterking bestuur pensioenfondsen, het verantwoordingsorgaan nieuwe stijl geïnstalleerd. Het verantwoordingsorgaan bestaat uit een afvaardiging namens de actieve deelnemers, de pensioengerechtigden en de werkgever.

Oordeel

Op basis van de verstrekte informatie komt het verantwoordingsorgaan tot een positief oordeel over de wijze waarop het bestuur heeft gehandeld. Het bestuur heeft de nodige maatregelen getroffen om het fondsvermogen zorgvuldig te beheren en heeft in voldoende mate op een evenwichtige en proactieve wijze gehandeld in het belang van de belanghebbenden.

Ontwikkelingen in pensioenland

Door de implementatie van het nieuwe financiële toetsingskader (nFTK) en de fiscale wijzigingen is het bestuur geconfronteerd met een aanzienlijke werkdruk. Het verantwoordingsorgaan is tevreden met de inzet en wijze waarop het bestuur heeft geanticipeerd op de ontwikkelingen in de wet- en regelgeving. Het verantwoordingsorgaan is positief over het plan van aanpak voor de implementatie van het nFTK. Het bestuur is in control, maar het verantwoordingsorgaan spreekt wel zijn zorg uit over de door de wetgever en toezichthouder opgelegde tijdsdruk in combinatie met vaak gemis aan tijdige duidelijkheid in wet en regelgeving ten behoeve van het veranderproces. Dit legt een zware druk en verantwoordelijkheid op de schouders van het bestuur en de uitvoeringsorganisatie.

Communicatie

Het verantwoordingsorgaan onderschrijft het belang om alle deelnemers de komende jaren meer pensioenbewust te maken en mee te nemen in de landelijke pensioenontwikkelingen. De deelnemer wordt immers steeds meer zelf verantwoordelijk voor het zorgen voor een goede ouderdomsvoorziening.

Ten aanzien van de eerder genoemde doorgevoerde en nog door te voeren veranderingen is vanwege de omvang en de consequenties een duidelijke, heldere en tijdige communicatie naar alle belanghebbenden van essentieel belang.

Het verantwoordingsorgaan zal aandacht blijven schenken aan communicatie, ook mede gezien de nieuwe Wet Pensioencommunicatie.

Integraal Risicomanagement

Het verantwoordingsorgaan verwelkomt de duidelijke stappen die het bestuur in 2014 heeft gezet met de verdere inrichting van het integraal risicomanagement (IRM) en vertrouwt erop dat het bestuur het IRM model en dashboard zorgvuldig verankert in de governance processen en besluitvorming.

De risicobereidheid en de daarvan afgeleide risicostrategie worden in 2015 vastgesteld. Ook de invoering van het nFTK zal ongetwijfeld nog gaan leiden tot aanpassingen in het model. Het verantwoordingsorgaan zal het traject met betrekking tot het vaststellen van de risicobereidheid en -strategie van het fonds nauwgezet volgen.

Het verantwoordingsorgaan steunt het voornemen van het bestuur om periodiek gebruik te maken van een externe risicoadviseur, die risico's en processen met een blik van buiten kan beoordelen.

Beleggingsbeleid

Het jaar 2014 was een goed beleggingsjaar met een rendement van 11%. Echter heeft de lage rente er ook voor gezorgd dat de pensioenverplichtingen stevig zijn toegenomen.

Het verantwoordingsorgaan stelt vast dat het bestuur ruim voldoende aandacht heeft voor het strategisch- en operationeel beleggingsbeleid. Waar nodig wordt het beleggingsbeleid aangepast en het verantwoordingsorgaan ziet duidelijk het, altijd aanwezige, spanningsveld tussen risico en rendement.

Afgelopen jaren is een aantal beleggingscategorieën en producten toegevoegd. Het gevolg hiervan is wel dat de complexiteit van het beleggingsbeleid is toegenomen. Dit stelt hogere deskundigheidseisen aan zowel bestuur als de uitvoeringsorganisatie. Waakzaamheid hiervoor en ook voor ontwikkelingen op langer termijn blijft geboden. Het verantwoordingsorgaan zal verdere besluitvorming inzake het beleggingsbeleid nauwlettend blijven volgen.

REACTIE VAN HET BESTUUR

Het bestuur heeft in de gezamenlijke vergadering met het verantwoordingsorgaan van 27 mei 2015 kennis genomen van het verslag en het oordeel van het verantwoordingsorgaan. Het bestuur onderschrijft de observaties van het verantwoordingsorgaan ten aanzien van de bestuurlijke thema's en druk. Wat betreft de complexiteit van het beleggingsbeleid merkt het bestuur op dat beheersing van de complexiteit al enkele jaren de aandacht heeft en dat het bestuur terughoudendheid betracht ten aanzien van nieuwe categorieën en producten.

Het bestuur dankt het verantwoordingsorgaan voor zijn bijdrage aan het toezicht op het door het bestuur gevoerde beleid en de afgegeven adviezen.

De waarde van het vermogen is gestegen tot € 7,9 miljard. De nominale dekkingsgraad, de verhouding tussen het vermogen en de nominale verplichtingen van het fonds, bedraagt 125,8% eind december 2014.

JAARREKENING

BALANS PER 31 DECEMBER (na resultaatbestemming)

(bedragen in miljoenen euro's)

Activa	2014	2013
Beleggingen voor risico pensioenfonds		
• Vastgoed ¹	1.302,5	863,6
• Aandelen ²	2.404,2	2.235,3
• Vastrentende waarden ³	4.384,1	3.814,5
• Derivaten ⁴	61,7	208,2
Totaal beleggingen voor risico pensioenfonds	8.152,5	7.121,6
Deelnemingen ⁵	4,6	3,4
Vorderingen en overlopende activa ⁶	15,4	19,0
Liquide middelen ⁷	14,8	0,6
Totaal activa	8.187,3	7.144,6

Passiva

Stichtingskapitaal en reserves ⁸		
• Bestemmingsreserves	346,4	349,7
• Overige reserves	1.261,2	1.401,2
Totaal stichtingskapitaal en reserves	1.607,6	1.750,9
Technische voorzieningen		
• Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds ⁹	6.242,4	5.344,9
Derivaten ⁴	326,9	42,4
Schulden en overlopende passiva ¹⁰	10,4	6,4
Totaal passiva	8.187,3	7.144,6

De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op pagina 67 tot en met 92.

REKENING VAN BATEN EN LASTEN

(bedragen in miljoenen euro's)

Baten en lasten pensioenactiviteiten	2014	2013
Premies ¹¹	171,8	165,0
Waardeoverdrachten, per saldo ¹²	0,6	0,1
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds		
• Pensioenopbouw ¹³	- 129,4	- 134,3
• Indexering ¹⁴	13,9	7,1
• Rentetoevoeging ¹⁵	- 20,1	- 19,2
• Wijziging rekenrente ¹⁶	- 1.017,2	166,0
• Onttrekking pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten ¹⁷	194,0	190,3
• Pensioenrechten waardeoverdrachten, per saldo ¹⁸	- 0,5	- 0,1
• Wijziging actuariële grondslagen ¹⁹	77,2	-
• Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen ²⁰	- 15,4	- 34,4
Totaal mutatie voorziening pensioenverplichtingen risico pensioenfonds	- 897,5	175,4
Pensioenuitkeringen ²¹	- 191,8	- 189,4
Pensioenuitvoeringskosten ²²	- 2,5	- 2,6
Totaal baten en lasten pensioenactiviteiten	- 919,4	148,5

Baten en lasten beleggingsactiviteiten

Directe beleggingsopbrengsten ²³	16,4	12,4
Indirecte beleggingsopbrengsten ²³	761,4	115,5
Kosten van vermogensbeheer ²³	- 5,1	- 4,8
Overige baten en lasten beleggingsactiviteiten ²⁴	3,4	3,2
Totaal baten en lasten beleggingsactiviteiten	776,1	126,3
Resultaat	- 143,3	274,8

De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op pagina 93 tot en met 104.

KASSTROOMOVERZICHT

(bedragen in miljoenen euro's)

Kasstroom uit pensioenactiviteiten	2014	2013
Ontvangen premies	182,5	150,9
Ontvangen waardeoverdrachten	0,6	0,1
Betaalde pensioenuitkeringen	- 191,6	- 189,0
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	- 2,7	- 2,4
Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten	- 11,2	- 40,4

Kasstroom uit beleggingsactiviteiten

Verkopen beleggingen	1.847,8	1.057,2
Directe beleggingsopbrengsten	16,3	13,3
Aankopen beleggingen	- 1.908,3	- 1.183,7
Verkopen en afwikkeling derivaten	74,0	159,8
Mutatie tegoeden en schulden kredietinstellingen	- 1,7	- 5,0
Betaalde kosten van vermogensbeheer	- 4,8	- 4,5
Overige mutaties uit beleggingsactiviteiten	2,1	3,3
Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten	25,4	40,4
Mutatie liquide middelen	14,2	-

TOELICHTING ALGEMEEN

Activiteiten

Het doel van Stichting Pensioenfonds Vliegend Personeel KLM, statutair gevestigd in Amstelveen en kantoorhoudend aan de Professor E.M. Meijerslaan 1 in Amstelveen (hierna: het pensioenfonds), is het verstrekken van pensioenuitkeringen aan werknemers en oud-werknemers van KLM die behoren tot de groep vliegers, de groep assistent-pursers, pursers en senior pursers die tot het zogeheten Kerncorps Cabinepersoneel behoren en de groep voormalige boordwerktuigkundigen en radiotelegrafisten.

Pensioenregeling geldig tot 1 januari 2015

Ouderdomspensioen

De pensioenregeling is een geïndexeerde middelloonregeling. Het ouderdomspensioen gaat standaard in op 56-jarige leeftijd. De deelnemers kunnen binnen bepaalde grenzen het tijdstip kiezen waarop zij met pensioen gaan en wel op zijn vroegst op de leeftijd van 50 jaar. Het ouderdomspensioen bedraagt onder de huidige regeling per deelnemersjaar voor vliegers 1,95% van de pensioengrondslag en voor pursers die deelnemer zijn van het pensioenfonds 1,82% van de pensioengrondslag. Voor deelnemers met een voormalig dienstverband bij Martinair, die een suppletie op hun salaris ontvangen, bedraagt de opbouw 1,97% van de toepasselijke pensioengrondslag.

Vliegers hebben de mogelijkheid om vanaf de leeftijd van 40 jaar gedeeltelijk met pensioen te gaan. Op basis van de regeling verminderde productie kunnen ze uiterlijk op de leeftijd van 60 jaar met pensioen gaan. Leden van het Kerncorps Cabinepersoneel kunnen vanaf de leeftijd van 50 jaar gebruik maken van (deeltijd)pensioen. Hun uiterste pensioenleeftijd is de AOW-gerechtigde leeftijd.

Aanvullend pensioen kan het ouderdomspensioen en de daarvan afgeleide pensioenen op een hoger niveau brengen, bijvoorbeeld wanneer de deelnemer op latere leeftijd tot de pensioenregeling is toegetreden. Dit is een vrijwillig onderdeel van de regeling waarvoor de deelnemer een premie of een koopsom betaalt.

AOW-hiaatcompensatie

De overheid heeft in 2012 de AOW-gerechtigde leeftijd gefaseerd verhoogd. Deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden die na 1 april 2012 de leeftijd van 65 jaar bereiken, hebben recht op een compensatie in verband met het AOW-hiaat dat hierdoor ontstaat. De compensatie wordt verstrekt vanaf de eerste dag van de maand waarin de 65-jarige leeftijd wordt bereikt tot de AOW-gerechtigde leeftijd op basis van het pensioenreglement (uiterlijk tot de leeftijd van 71 jaar en zes maanden). De AOW-hiaatcompensatie bestaat uit twee delen: een compensatie voor de gederfde AOW-uitkering op basis van de AOW voor ongehuwden en een compensatie voor het verschil in belastingheffing vóór en na de AOW-ingangsdatum. De hoogte van de AOW-hiaatcompensatie is afhankelijk van de diensttijd. In geval van samenloop van AOW-hiaatcompensatie en AOW-uitkering van de overheid, vindt verrekening plaats.

Nabestaandenpensioen

Nabestaandenpensioen is bestemd voor de nagelaten partner van een deelnemer. Het levenslange nabestaandenpensioen bedraagt in beginsel 70% van het (bereikbare) ouderdomspensioen. Aan de nagelaten partner kan tijdelijk ook een nabestaanden-overbruggingspensioen worden uitgekeerd. Het nabestaandenoverbruggingspensioen eindigt op de eerste dag van de maand waarin de nagelaten partner de 65-jarige leeftijd bereikt. Indien het nabestaandenoverbruggingspensioen op of na 1 april 2012 is ingegaan, eindigt het pensioen op de leeftijd van 71 jaar en zes maanden, maar uiterlijk op de eerdere AOW-ingangsdatum van de nagelaten partner. Indien een nabestaandenpensioen vóór 1 april 2012 is ingegaan, bestaat ook recht op AOW-hiaatcompensatie. Deze AOW-hiaatcompensatie bedraagt 70% van de hiervoor beschreven AOW-hiaatcompensatie.

Wezenpensioen

Wezenpensioen wordt uitgekeerd aan kinderen tot de 18-jarige leeftijd of bij het volgen van een voltijdse beroepsopleiding of universitaire studie tot de 27-jarige leeftijd. Het wezenpensioen bedraagt voor elk gerechtigd kind 20% van het (bereikbare) ouderdomspensioen.

Invalideitpensioen

Invalideitpensioen gaat in op de dag waarop de loondoorbetaling bij ziekte volgens artikel 629 Boek 7 van het Burgerlijk Wetboek is geëindigd en wordt uitgekeerd zolang de arbeidsongeschiktheid duurt. De uitkering loopt uiterlijk door tot de dag waarop de deelnemer ouderdomspensioen ontvangt.

Daarnaast hebben vliegers met een verminderde productie de mogelijkheid hun invalideitpensioen te verhogen. De deelnemer betaalt hiervoor een premie.

Indexering

Het pensioenfonds streeft ernaar de opgebouwde en ingegane pensioenen (inclusief de toegekende AOW-hiaatcompensatie) jaarlijks aan te passen aan de ontwikkeling van het loonindexcijfer zoals gepubliceerd door het CBS. Het pensioenfonds financiert de toekomstige verhogingen van de pensioenen uit de reserves. De indexering heeft een voorwaardelijk karakter. Dit betekent dat geen recht op indexering bestaat en dat het niet zeker is of en in hoeverre in de toekomst indexering kan plaatsvinden. Indien de nominale dekkingsgraad zich op een zodanig niveau bevindt dat niet wordt voldaan aan de eisen van de Pensioenwet met betrekking tot het minimaal vereist vermogen, wordt in ieder geval geen indexering toegekend. Een eventuele achterstand in de indexering kan in principe worden ingehaald.

Voor de opgebouwde pensioenen tot 1 januari 2007 van alle (actieve en gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden tot de leeftijd van 65 jaar geldt een onvoorwaardelijke jaarlijkse indexering van maximaal 2,5%. Indien het loonindexcijfer uitkomt boven 2,5%, geldt voor het meerdere de hiervoor beschreven voorwaardelijkheid van de indexering. De onvoorwaardelijke indexering van het nabestaandenpensioen tot maximaal 2,5%

wordt toegepast tot de dag waarop de overleden voormalig deelnemer 65 jaar zou zijn geworden.

Een klein deel van de ingegane en premievrije pensioenen wordt geïndexeerd met het verschil tussen het tienjaars gewogen gemiddelde totaalrendement op de beleggingen en een rekenrente van 4,0%.

Financiering en premie

De premiestelling is gebaseerd op een vaste rekenrente van 2,0%. De premie wordt geheven over twaalfmaal het vaste maandsalaris. De brutopremie inclusief kosten-opslagen, maar exclusief opslag voor termijnbetaling, bedraagt voor 2014 47,3% (2013: 47,0%) van de premiegrondslag.

Het pensioenfonds kent een overschotten- en tekortenbeleid. De premiekortinggrens wordt vastgesteld op basis van de hoogste van a) de voorziening pensioenverplichtingen op basis van reële marktrente, b) de voorziening pensioenverplichtingen op basis een vaste rekenrente van 1,0% en c) de voorziening pensioenverplichtingen op basis van de door De Nederlandsche Bank (DNB) vastgestelde en gepubliceerde rentetermijnstructuur vermeerderd met het vereist eigen vermogen. Premiekorting wordt pas toegekend na volledige indexering en eventuele inhaalindexering.

Indien de nominale dekkingsgraad lager is dan de dekkingsgraad die op grond van de in de Pensioenwet gestelde solvabiliteitseisen nodig is, wordt door middel van premiebetaling de dekkingsgraad weer op niveau gebracht ruim binnen de daartoe in de Pensioenwet gestelde termijn.

Grondslagen voor de financiële verslaggeving

Algemeen

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9, Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek, met gebruikmaking van de vrijstelling inzake de vorming van een reserve herwaardering volgens artikel 146 van de Pensioenwet, en in overeenstemming met de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving, in het bijzonder Richtlijn 610 Pensioenfondsen (RJ 610).

De bedragen in de jaarrekening luiden in euro's.

Schattingen en veronderstellingen

Bij het opstellen van de jaarrekening is het maken van schattingen en veronderstellingen noodzakelijk. De schattingen en veronderstellingen hebben invloed op de toepassing van grondslagen en de waardering van activa en verplichtingen. De schattingen en daaraan ten grondslag liggende veronderstellingen zijn gebaseerd op ervaringen uit het verleden en verschillende andere factoren die gegeven de omstandigheden als redelijk worden beschouwd. Vooral de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen en (in mindere mate) de waardering van de beleggingen zijn gebaseerd op schattingen en

veronderstellingen. De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Ten behoeve van de oordeelsvorming en het maken van schattingen wordt gebruik gemaakt van externe deskundigen.

De aard van oordelen en schattingen en de onderliggende veronderstellingen is, voor zover noodzakelijk geacht voor het vereiste inzicht in het vermogen, vermeld in de toelichting bij de jaarrekening. Herzieningen van schattingen worden verwerkt in de periode waarin de schatting wordt herzien. Een herziening van een schatting heeft dikwijls ook gevolgen voor waardering en resultaatbepaling in toekomstige perioden.

Verwerking

De belangrijkste activa en verplichtingen van het pensioenfonds zijn respectievelijk de beleggingen en de pensioenverplichtingen. De beleggingen bestaan volledig uit financiële activa en derivaten. Deze worden in de balans opgenomen respectievelijk van de balans verwijderd op transactiedatum (datum van koop of verkoop). Dit is het moment waarop de toekomstige economische voordelen en de risico's verbonden aan het financiële instrument worden overgedragen. Pensioenverplichtingen worden in de balans opgenomen op het moment van toekenning of overdracht van de pensioenrechten. Zij worden van de balans verwijderd op het moment van uitkering of overdracht van de pensioenrechten.

Saldering

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd en als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Presentatie beleggingen en beleggingsopbrengsten

De beleggingen bestaan nagenoeg geheel uit participaties in beleggingsinstellingen, voor het merendeel Blue Sky beleggingsfondsen. Deze beleggingsfondsen hebben de vorm van een besloten fonds voor gemene rekening. De participaties worden in de balans gerubriceerd conform de aard van de onderliggende beleggingen van de beleggingsfondsen. Waardeveranderingen van de participaties worden in de rekening van baten en lasten opgenomen onder indirecte beleggingsopbrengsten. Zij bestaan uit de directe en indirecte opbrengsten van de onderliggende beleggingen en de kosten van vermogensbeheer die ten laste van het beleggingsfonds komen. Door beleggingsfondsen uitgekeerde dividenden worden gepresenteerd onder directe beleggingsopbrengsten.

Waardering beleggingen

Participaties in beleggingsinstellingen worden gewaardeerd tegen de berekende intrinsieke waarde op balansdatum of de meest recent beschikbare intrinsieke waarde. De intrinsieke waarde wordt vastgesteld op basis van de marktwaarde van de onderliggende activa en verplichtingen. De marktwaarde is het bedrag waarvoor een actief of

een verplichting kan worden afgewikkeld tussen ter zake goed geïnformeerde, tot een transactie bereid zijnde partijen die onafhankelijk zijn. De marktwaarde is gebaseerd op actuele marktprijzen, tenzij anders vermeld.

Waardeveranderingen beleggingen

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen, inclusief derivaten. Alle waardeveranderingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als opbrengst beleggingen direct in de rekening van baten en lasten opgenomen.

Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de intrinsieke waarde van de participaties in de beleggingsfondsen. Transacties in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers op transactiedatum. Valutakoersverschillen bij de omrekening van activa en verplichtingen worden in de rekening van baten en lasten opgenomen onder de post waarop de activa en verplichtingen betrekking hebben.

De koers op balansdatum van de euro ten opzichte van de belangrijkste valuta's is:

	2014	2013	2012
Amerikaanse dollar	1,2101	1,3779	1,3184
Canadese dollar	1,4016	1,4640	1,3127
Australische dollar	1,4787	1,5402	1,2699
Japanse yen	145,079	144,829	113,996
Britse pond	0,7761	0,8320	0,8111
Zwitserse frank	1,2024	1,2255	1,2068
Zweedse kroon	9,4726	8,8500	8,5768

Grondslagen voor de waardering van activa en passiva

Vastgoed

De marktwaarde van onderliggende beursgenoteerde aandelen van vastgoedfondsen is gebaseerd op de beurskoers per balansdatum. Onderliggende beleggingen in niet-beursgenoteerde participaties worden gewaardeerd tegen de intrinsieke waarde, gebaseerd op de marktwaarde van het onderliggende vastgoed. De marktwaarde van het onderliggende vastgoed is de geschatte waarde bij onderhandse verkoop in verhuurde staat. Directe vastgoedbeleggingen van vastgoedfondsen waarin rechtstreeks wordt geparticipeerd, worden op dezelfde wijze gewaardeerd. De onderliggende vastgoedobjecten worden periodiek getaxeerd door onafhankelijke taxateurs.

Aandelen

De marktwaarde van onderliggende beursgenoteerde aandelen en converteerbare obligaties van aandelenfondsen is gebaseerd op de beurskoers per balansdatum. Indien onderliggende aandelen niet-beursgenoteerd zijn of indien de koersvorming niet representatief is, wordt de marktwaarde getaxeerd. De taxatie is gebaseerd op recente marktinformatie.

Vastrentende waarden

De marktwaarde van onderliggende beursgenoteerde vastrentende waarden van beleggingsfondsen is gebaseerd op de beurskoers per balansdatum, verhoogd met de lopende rente. De marktwaarde van onderliggende niet-beursgenoteerde vastrentende beleggingen wordt bepaald door te ontvangen rente en aflossingen contant te maken op basis van actuele marktrente, rekening houdend met het risicoprofiel en de looptijd van de belegging. De marktwaarde van directe vastrentende beleggingen wordt eveneens bepaald door te ontvangen rente en aflossingen contant te maken op basis van actuele marktrente, rekening houdend met het risicoprofiel en de looptijd van de belegging.

Derivaten

Derivaten zijn afgeleide financiële instrumenten, waarvan de waarde afhankelijk is van één of meer onderliggende primaire financiële instrumenten. Derivaten bevatten rechten en verplichtingen waardoor één of meer van de financiële risico's waaraan de onderliggende primaire financiële instrumenten onderhevig zijn tussen partijen worden overgedragen. Derivaten leiden bij het aangaan van de transactie niet of tot een relatief gering vermogensbeslag. Basisvormen van derivaten zijn swaps, forwards, futures en opties. Het onderliggende primaire financiële instrument kan onder meer een valuta-product, een aandelenproduct of een renteproduct zijn.

Het pensioenfonds maakt gebruik van de volgende derivaten: valutaswaps, valuta-termijncontracten, aandelenfutures en obligatiefutures.

Een valutaswap is een contract waarbij wordt overeengekomen om een bedrag in een bepaalde valuta te ruilen tegen een gelijkwaardig bedrag in een andere valuta met de verplichting om de betrokken valuta weer terug te ruilen op een vooraf vastgestelde datum en tegen een vooraf vastgestelde (termijn)koers. Bij een langlopende valutaswap worden gedurende de looptijd ook rentestromen uitgewisseld. Bij een kortlopende valutaswap worden geen rentestromen uitgewisseld, maar wordt het renteverskil verrekend in de termijnkoers.

Een valutatermijncontract is een contract waarbij de verplichting wordt aangegaan om een bepaalde valuta te verkopen en een andere valuta te kopen op een vooraf vastgestelde datum en tegen een vooraf vastgestelde (termijn)koers.

Een aandelenfuture is een op een beurs verhandelbaar termijncontract met verplichte levering van aandelen op een vooraf vastgestelde datum en tegen een vooraf vastgestelde prijs. Naast futures met als onderliggende waarde een specifiek aandeel

bestaan ook aandelenindexfutures. Dit zijn futures met als onderliggende waarde een bepaalde aandelenindex. Het verschil tussen het niveau van de aandelenindex dat is vastgelegd in het futurecontract en het werkelijke niveau van de index wordt afgerekend (cash settlement).

Een obligatiefuture is een op een beurs verhandelbaar termijncontract met verplichte levering van fictieve staatsobligaties op een vooraf vastgestelde datum en tegen een vooraf vastgestelde prijs. Veel voorkomende obligatiefutures in de Europese handel zijn Bundfutures. De onderliggende waarde van een Bundfuture is een fictieve Duitse staatsobligatie met een looptijd van 10 jaar. Het verschil tussen de prijs van de obligatie die is vastgelegd in het futurecontract en de werkelijke prijs wordt afgerekend (cash settlement).

Derivaten worden gewaardeerd tegen marktwaarde. Voor beursgenoteerde contracten is dit de beursprijs per balansdatum. Voor niet-beursgenoteerde contracten is de waardering gebaseerd op recente marktinformatie (zoals valutakoersen, rentecurves en indexen), als input voor de gehanteerde gangbare waarderingsmodellen.

Deelnemingen

Deelnemingen worden gewaardeerd tegen nettovermogenswaarde.

Vorderingen

Vorderingen worden gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid. De geamortiseerde kostprijs komt in het algemeen overeen met de nominale waarde.

Liquide middelen

Liquide middelen worden opgenomen voor de nominale waarde.

Voorziening pensioenverplichtingen

De voorziening pensioenverplichtingen wordt actuarieel berekend en wordt vastgesteld op basis van de nominaal verworven pensioenrechten, voor zover zij onvoorwaardelijk zijn. Dit betekent dat de voorwaardelijke toekomstige indexering niet in de voorziening is begrepen, maar de op balansdatum toegezegde indexering wel in de voorziening wordt opgenomen. De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de door DNB vastgestelde en gepubliceerde rentetermijnstructuur per balansdatum.

De voorziening met betrekking tot ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen is de contante waarde van de beste inschatting van de toekomstige uitgaande kasstromen die voortvloeien uit de tot balansdatum opgebouwde onvoorwaardelijke pensioenrechten. Daarin is begrepen de toekomstige premievrije pensioenopbouw van arbeidsongeschikten. Bij de bepaling van de voorziening wordt rekening gehouden met de maximale onvoorwaardelijke indexering van de tot 1 januari 2007 opgebouwde pensioenrechten van zowel actieve deelnemers als gewezen deelnemers en pensioengerechtigden tot de leeftijd van 65 jaar van 2,5% (ingebouwde inflatiedekking).

De voorziening met betrekking tot invaliditeitspensioen is de contante waarde van de verwachte uitgaande kasstromen die voortvloeien uit de verplichtingen aan bij het pensioenfonds aangemelde arbeidsongeschikte deelnemers, nog niet aangemelde arbeidsongeschikte deelnemers en zieke deelnemers die naar verwachting arbeidsongeschikt zullen worden verklaard. De actuariële veronderstelling is dat het effect van de verwachte reactivering van bestaande arbeidsongeschikte deelnemers gelijk is aan het effect van de verwachte nieuwe instroom van nog niet aangemelde arbeidsongeschikte deelnemers en zieke deelnemers.

De belangrijkste actuariële grondslagen en veronderstellingen zijn:

- rekenrente volgens actuele rentetermijnstructuur DNB (ongewijzigd);
- levensverwachting volgens prognosetafels AG 2014 (2013: prognosetafels AG 2012-2062) met actuele fondsspecifieke leeftijds- en sekseafhankelijke correctiefactoren gebaseerd op het Towers Watson model 2014 (2013: Towers Watson model 2012);
- partnerfrequentie actieve en gewezen deelnemers 100% (ongewijzigd);
- verschil leeftijd man en vrouw tweeëneenhalf jaar (ongewijzigd);
- pensioenuitvoeringskosten 1,0% van de voorziening (ongewijzigd).

Uit de door DNB vastgestelde en gepubliceerde rentetermijnstructuur ultimo 2014 kan voor het pensioenfonds een gemiddelde rekenrente van 1,9% worden afgeleid (2013: 2,8%).

De voor de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen gehanteerde rentetermijnstructuur DNB betreft voor looptijden tot en met 20 jaar de driemaands-gemiddelde marktrente op de interbancaire swapmarkt. Voor looptijden langer dan 20 jaar wordt de driemaandsgemiddelde swapcurve aangepast door de onderliggende éénjaarsforwardrente te extrapoleren naar een vast renteniveau, de zogenoemde ultimate forward rate (UFR) van 4,2%. In de door DNB gevolgde methodiek beweegt de rente vanaf 21 jaar geleidelijk in de richting van de UFR, doordat de driemaands-gemiddelde forwardrente wordt gemiddeld met de UFR. Het gewicht van de UFR neemt vanaf 21 jaar tot en met 60 jaar toe met de looptijd. De gehanteerde forwardrentes vanaf 60 jaar zijn constant en gelijk aan de UFR.

Schulden

Schulden worden gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs, die in het algemeen overeenkomt met de nominale waarde.

Grondslagen voor de resultaatbepaling

Algemeen

De grondslagen voor resultaatbepaling vloeien voor het merendeel voort uit de voor de beleggingen en de voorziening pensioenverplichtingen gehanteerde waarderingsgrondslagen. Voor een aantal posten worden de grondslagen voor resultaatbepaling hierna (nader) uiteengezet.

Premies

Premies worden ten gunste van het resultaat gebracht in de periode waarin de daarmee samenhangende pensioenrechten worden opgebouwd. Premiekortingen en extra premies worden verwerkt in de periode waarin aan de voorwaarden volgens de uitvoeringsovereenkomst wordt voldaan.

Waardeoverdrachten

Waardeoverdrachten worden in de rekening van baten en lasten opgenomen op het moment van overdracht van de pensioenverplichtingen.

Mutatie voorziening pensioenverplichtingen

Pensioenopbouw

De pensioenopbouw met betrekking tot ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen wordt toegerekend aan de periode waarin de opbouw van de pensioenrechten plaatsvindt. De verplichtingen met betrekking tot invaliditeitspensioen worden opgenomen in de periode waarin deze ontstaan. De toekomstige premievrije pensioenopbouw van arbeidsongeschikte deelnemers wordt ten laste van het resultaat gebracht in de periode waarin de arbeidsongeschiktheid ontstaat.

Indexering

De toevoeging aan de voorziening pensioenverplichtingen uit hoofde van indexering wordt in de rekening van baten en lasten opgenomen in de periode waarin het bestuursbesluit wordt genomen.

Rentetoevoeging voorziening pensioenverplichtingen

De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de door DNB vastgestelde en gepubliceerde rentetermijnstructuur per balansdatum. Aan de voorziening pensioenverplichtingen wordt rente toegevoegd op basis van de éénjaarsrente volgens deze rentetermijnstructuur primo verslagperiode. De rentetoevoeging wordt berekend over het gemiddelde van de stand van de voorziening primo periode en de stand van de voorziening ultimo periode, de laatste exclusief het effect van de indexering.

Wijziging rekenrente

Het effect van de verandering van de rekenrente op de voorziening pensioenverplichtingen wordt ultimo verslagperiode in de rekening van baten en lasten opgenomen.

Onttrekking pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

De vrijval van de voorziening pensioenverplichtingen wordt ten gunste van de rekening van baten en lasten gebracht in de periode waarin de lasten bij de berekening van de voorziening waren voorzien.

Pensioenrechten waardeoverdrachten

De met waardeoverdrachten samenhangende toevoeging en onttrekking aan de voorziening pensioenverplichtingen worden in de rekening van baten en lasten opgenomen op het moment van overdracht van de pensioenverplichtingen.

Wijziging actuariële grondslagen

Het effect van wijzigingen in de actuariële grondslagen op de voorziening pensioenverplichtingen wordt ultimo verslagperiode in de rekening van baten en lasten opgenomen.

Pensioenuitkeringen

Pensioenuitkeringen worden in de rekening van baten en lasten opgenomen in de periode waarop zij betrekking hebben.

Kosten

Kosten worden ten laste van het resultaat gebracht in de periode waarop zij betrekking hebben.

Grondslagen voor het kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht wordt opgesteld volgens de directe methode. Dit houdt in dat alle ontvangsten en uitgaven ook als zodanig worden gepresenteerd. Onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten en kasstromen uit beleggingsactiviteiten.

Kasstromen in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers op transactiedatum.

Onder liquide middelen worden verstaan banktegoeden die niet het karakter hebben van beleggingen.

TOELICHTING OP DE BALANS

(bedragen in miljoenen euro's)

Activa

1 Vastgoed	2014	2013
Beursgenoteerd	742,3	421,1
Niet-beursgenoteerd	560,2	442,5
Totaal	1.302,5	863,6

De samenstelling van de (onderliggende) portefeuille vastgoed per sector is als volgt:

Winkels	463,1	298,3
Kantoren	300,5	197,8
Bedrijfsruimten	126,8	103,8
Woningen	212,7	155,7
Overig	199,4	108,0
Totaal	1.302,5	863,6

De samenstelling naar regio is als volgt:

Europa	716,1	494,9
Verenigde Staten	402,9	288,2
Azië	183,5	80,5
Totaal	1.302,5	863,6

De volgende (onderliggende) beleggingen maken meer dan 5% uit van de totale vastgoedportefeuille:

Unibail-Rodamco	79,1	58,3
INVESCO Core Real Estate USA	56,4	64,8
Altera Vastgoed Sector Woningen	43,7	43,4
Altera Vastgoed Sector Winkels	78,1	81,1

Blue Sky vastgoedfondsen waarin het pensioenfonds participeert hebben een deel van de portefeuille uitgeleend. Voor dat deel hebben deze vastgoedfondsen alleen het economisch eigendom. Het aandeel van het pensioenfonds in deze in bruikleen gegeven

vastgoedaandelen bedraagt totaal EUR 5,9 miljoen (2013: EUR 8,3 miljoen). Voor het risico van niet-teruglevering zijn staatsobligaties met ten minste een AA-rating verkregen tot een bedrag van EUR 6,2 miljoen (2013: EUR 8,8 miljoen). Deze zekerheden zijn niet in de balans opgenomen.

2 Aandelen	2014	2013
Beursgenoteerd	2.374,2	2.224,9
Niet-beursgenoteerd (private equity)	30,0	10,4
Totaal	2.404,2	2.235,3

De aandelenportefeuille kan als volgt worden gespecificeerd per sector:

Financiële instellingen	588,5	491,9
Informatietechnologie	284,4	217,4
Energie	130,0	170,3
Telecommunicatie	119,3	121,3
Consument cyclisch	281,7	291,3
Consument defensief	248,5	245,7
Industrie	240,2	247,5
Basismaterialen	137,6	136,8
Gezondheidszorg	241,4	230,2
Nutsbedrijven	132,6	82,9
Totaal	2.404,2	2.235,3

De samenstelling naar regio is als volgt:

Europa	746,8	833,1
Verenigde Staten	698,7	663,5
Canada	96,7	78,3
Japan	213,9	131,4
Overig Pacific	90,1	78,6
Opkomende markten	558,0	450,4
Totaal	2.404,2	2.235,3

Het pensioenfonds heeft niet belegd in aandelen Air France-KLM.

Blue Sky aandelenfondsen waarin het pensioenfonds participeert hebben een deel van de aandelen uitgeleend. Voor dat deel hebben de aandelenfondsen alleen het economisch eigendom. Het aandeel van het pensioenfonds in deze in bruikleen gegeven aandelen bedraagt totaal EUR 109,4 miljoen (2013: EUR 103,4 miljoen). Voor het risico van niet-teruglevering zijn staatsobligaties met ten minste een AA-rating verkregen tot een bedrag van EUR 115,9 miljoen (2013: EUR 108,6 miljoen). Deze zekerheden zijn niet in de balans opgenomen.

3 Vastrentende waarden	2014	2013
Staatsobligaties	2.936,7	2.560,6
Ondernemingsobligaties	1.120,3	1.223,3
Totaal beursgenoteerde obligaties	4.057,0	3.783,9
Hypothecaire leningen (woninghypotheken)	303,2	–
Overige onderhandse leningen	3,2	15,2
Banktegoeden in rekening-courant	20,7	15,4
Totaal	4.384,1	3.814,5

De specificatie naar rentetype is als volgt:

Inflation linked	2.095,9	1.778,9
Vaste rente	2.267,5	2.020,2
Variabele rente	20,7	15,4
Totaal	4.384,1	3.814,5

Een deel van de onderliggende hypothecaire leningen (woninghypotheken) heeft een variabele rente. Door middel van rentederivaten wordt deze variabele rente omgezet in een vaste rente.

De resterende looptijd gebaseerd op de contractuele aflossingsdata is als volgt:

Korter dan 1 jaar	122,8	104,3
Vanaf 1 jaar tot 5 jaar	671,9	449,6
Vanaf 5 jaar tot 10 jaar	1.422,4	913,5
Vanaf 10 jaar tot 20 jaar	1.272,9	1.628,7
Langer dan 20 jaar	894,1	718,4
Totaal	4.384,1	3.814,5

De kredietwaardigheid van de portefeuille kan als volgt worden weergegeven:

	2014	2013
AAA-rating	1.601,1	1.204,1
AA-rating	802,6	910,5
A-rating	370,0	328,0
BBB-rating	784,3	818,1
Lagere rating dan BBB	491,0	523,1
Geen rating	335,1	30,7
Totaal	4.384,1	3.814,5

De onderliggende hypothecaire leningen (woninghypotheken) van EUR 303,2 miljoen hebben geen rating en zijn dan ook begrepen in het deel van de portefeuille vastrentende waarden zonder rating. In woninghypotheken wordt belegd door middel van participaties in een tweetal beleggingsfondsen. Deze beleggingsfondsen hebben evenmin een officiële rating. Op basis van een intern model van de beheerders van de beleggingsfondsen is de indicatieve rating AA.

De samenstelling naar regio is als volgt:

Europa	1.874,5	1.448,0
Verenigde Staten	1.409,1	1.470,0
Opkomende markten	946,5	762,4
Overig	154,0	134,1
Totaal	4.384,1	3.814,5

De volgende onderliggende beleggingen van de Blue Sky obligatiefondsen maken meer dan 5% uit van de totale obligatieportefeuille:

Staatsobligaties Verenigde Staten	630,5	756,9
Staatsobligaties Frankrijk	444,3	634,3
Staatsobligaties Duitsland	376,3	109,8
Staatsobligaties Verenigd Koninkrijk	255,9	212,3
AeAM Dutch Mortgage Fund	230,1	–

Het pensioenfonds heeft niet belegd in obligaties KLM of obligaties Air France-KLM.

Van de vastrentende waarden heeft een bedrag van EUR 12,4 miljoen (2013: EUR 6,4 miljoen) betrekking op saldi op margin accounts die worden aangehouden in verband met derivatenposities. De saldi op deze bankrekeningen staan niet ter vrije beschikking van het pensioenfonds.

Een deel van de onderliggende portefeuille obligaties met een totale marktwaarde van EUR 291,6 miljoen (2013: EUR 14,6 miljoen) is gestort in een gesepareerd depot als zekerheid voor derivaten met een negatieve marktwaarde. Deze obligaties staan niet ter vrije beschikking van het pensioenfonds.

4 Derivaten

Derivaten met een positieve marktwaarde zijn als een actiefpost in de balans opgenomen en derivaten met een negatieve marktwaarde zijn onder de verplichtingen opgenomen.

	Activa	Passiva	Totaal
2014			
Valutaderivaten	57,7	- 325,0	- 267,3
Aandelenderivaten	4,0	-	4,0
Rentederivaten	-	- 1,9	- 1,9
Totaal	61,7	- 326,9	- 265,2

2013			
Valutaderivaten	207,4	- 42,4	165,0
Aandelenderivaten	0,5	-	0,5
Rentederivaten	0,3	-	0,3
Totaal	208,2	- 42,4	165,8

Het volgende overzicht geeft inzicht in de portefeuille derivaten per balansdatum:

	2014		2013	
	Contract- omvang	Markt- waarde	Contract- omvang	Markt- waarde
Valutaswaps en valutatermijncontracten				
Gekocht	619,2	43,5	513,7	- 18,8
Verkocht	- 4.539,6	- 310,8	- 3.890,6	183,8
Aandelenindexopties (average price putoptie)				
Gekocht	-	-	215,0	-
Aandelenfutures				
Gekocht	93,3	4,0	22,3	0,5
Obligatiefutures				
Verkocht	98,3	- 1,9	22,0	0,3

Valutaderivaten zijn in dit overzicht aangeduid als verkocht indien de positie in euro's long is en de positie in vreemde valuta's short is. Deze contracten zijn afgesloten met het doel om het valutarisico af te dekken.

De aandelenfutures betreffen Eurostoxx 50 futures (future op een index die is samengesteld uit een mandje met de 50 belangrijkste aandelen in de eurozone) en S&P 500 futures (future op een index die is samengesteld uit een mandje met de 500 belangrijkste Amerikaanse aandelen). De obligatiefutures betreffen Bundfutures (future op een mandje met de 10 meest recente tienjarige Duitse staatsleningen). Door middel van de futures wordt op efficiënte wijze een long positie of een short positie in de onderliggende waarden ingenomen. Deze contracten zijn afgesloten in het kader van een tactische assetallocatiebeslissing. De waardeveranderingen van de futures worden dagelijks afgerekend, zodat de waarde per balansdatum gering is.

De valutaswaps en valutatermijncontracten zijn niet-beursgenoteerde contracten. De aandelenfutures en obligatiefutures zijn beursgenoteerde contracten.

Alle valutaderivaten en futures hebben een looptijd korter dan een jaar. De expiratedatum van de aandelenputopties was april 2014.

De volgende tegenpartijen maken meer dan 5% uit van de totale (positieve) marktwaarde van de derivatenportefeuille:

	2014	2013
Barclays	40,1	67,5
Société Générale	7,2	3,9
ABN Amro Bank	3,8	–
Royal Bank of Scotland	3,1	47,6
Morgan Stanley	2,4	21,0
UBS	1,0	11,8
Credit Suisse	–	51,4

Voor derivatencontracten met een positieve marktwaarde zijn zekerheden verkregen tot een bedrag van totaal EUR 35,9 miljoen (2013: EUR 179,6 miljoen). Voor derivatencontracten met een negatieve marktwaarde zijn zekerheden gegeven tot een bedrag van totaal EUR 291,6 miljoen (2013: EUR 14,6 miljoen).

5 Deelnemingen

Onder deelnemingen zijn opgenomen het 33,3% belang in Blue Sky Group Holding B.V. en het 100% belang in Eagle Fund Beheer B.V. Beide vennootschappen zijn statutair gevestigd in Amstelveen.

Blue Sky Group Holding B.V.	3,6	2,4
Eagle Fund Beheer B.V.	1,0	1,0
Totaal	4,6	3,4

De mutaties zijn als volgt:

Balanswaarde begin van het jaar	3,4	3,5
Kapitaalstorting	1,0	–
Resultaat	0,2	0,1
Ontvangen dividend	–	– 0,2
Balanswaarde eind van het jaar	4,6	3,4

6	Vorderingen en overlopende activa	2014	2013
	Werkgever	4,0	14,7
	Af te wikkelen beleggingstransacties	6,8	–
	Bronbelastingen	3,9	3,9
	Overige vorderingen en overlopende activa	0,7	0,4
	Totaal	15,4	19,0

De vorderingen hebben een resterende looptijd korter dan een jaar.

7 Liquide middelen

Liquide middelen worden onderscheiden van banktegoeden die het karakter hebben van beleggingen of direct beschikbaar zijn om te worden belegd. Deze posten zijn begrepen in vastrentende waarden.

Banktegoeden in rekening-courant	14,8	0,6
Totaal	14,8	0,6

Het pensioenfonds heeft een kredietfaciliteit bij de huisbankier van EUR 45,0 miljoen (2013: EUR 45,0 miljoen).

Passiva

8	Stichtingskapitaal en reserves	Bestem- mings- reserves	Overige reserves	Totaal
	2014			
	Stand begin van het jaar	349,7	1.401,2	1.750,9
	Resultaat	– 3,3	– 140,0	– 143,3
	Stand eind van het jaar	346,4	1.261,2	1.607,6
	2013			
	Stand begin van het jaar	379,4	1.096,7	1.476,1
	Resultaat	– 29,7	304,5	274,8
	Stand eind van het jaar	349,7	1.401,2	1.750,9

Het stichtingskapitaal bedraagt (ongewijzigd) EUR 45,38 en is gestort bij oprichting.

De mutaties in de bestemmingsreserves zijn als volgt:

	Extra reserve	Reserve invaliditeits- risico	Totaal
2014			
Stand begin van het jaar	337,6	12,1	349,7
Resultaat	- 4,7	1,4	- 3,3
Stand eind van het jaar	332,9	13,5	346,4

2013			
Stand begin van het jaar	364,4	15,0	379,4
Resultaat	- 26,8	- 2,9	- 29,7
Stand eind van het jaar	337,6	12,1	349,7

De extra reserve is bestemd voor financiering van een verhoging van de pensioenen ter compensatie van maatregelen die zijn bedoeld om de gevolgen van de vergrijzing op te vangen, waaronder mede een eventuele verlaging van de AOW. De reserve is bepaald op 6,105% (2013: 6,281%) van de voorziening pensioenverplichtingen, berekend op basis van een vaste rekenrente van 2,0%.

De onttrekking aan de bestemmingsreserve van EUR 4,7 miljoen (2013: EUR 26,8 miljoen) is als volgt samengesteld:

	2014	2013
Onttrekking in verband met toekenning AOW-hiaat-compensatie	- 9,6	- 39,5
Toevoeging in verband met genormeerde hoogte van de reserve	4,9	12,7
Totaal	- 4,7	- 26,8

De reserve invaliditeitsrisico is bestemd voor de egalisatie van de jaarlijkse lasten als gevolg van arbeidsongeschiktheid (invaliditeitspensioen en premievrije pensioenopbouw arbeidsongeschikten). Jaarlijks wordt een bedrag gelijk aan de risicopremie aan de reserve toegevoegd. De reserve wordt jaarlijks verlaagd met de benodigde toevoeging aan de voorziening pensioenverplichtingen. De reserve is gemaximeerd op de hoogste van 7,5% van het totaal van de pensioengrondslagen en driemaal de risicopremie.

De vermogenspositie wordt toegelicht in de risicoparagraaf op pagina 83 tot en met 92.

9 Voorziening pensioenverplichtingen voor
risico pensioenfonds

	2014	2013
Contante waarde nominale pensioenrechten	5.527,7	4.711,5
Ingebouwde inflatiedekking	652,9	580,5
Totaal pensioenuitkeringen	6.180,6	5.292,0
Pensioenuitvoeringskosten (excassokosten)	61,8	52,9
Totaal	6.242,4	5.344,9

De voorziening pensioenverplichtingen is als volgt samengesteld per categorie deelnemers:

Actieve deelnemers	3.186,4	2.596,1
Arbeidsongeschikte deelnemers:		
• Opgebouwde pensioenrechten	89,3	72,2
• Toekomstige premievrije opbouw pensioenrechten	21,0	17,8
Gewezen deelnemers	83,2	73,9
Ingegaan ouderdomspensioen	2.418,6	2.152,9
Ingegaan nabestaandenpensioen	351,0	348,9
Ingegaan wezenpensioen	3,6	3,6
Ingegaan invaliditeitspensioen	27,5	26,6
Totaal pensioenuitkeringen	6.180,6	5.292,0
Pensioenuitvoeringskosten (excassokosten)	61,8	52,9
Totaal	6.242,4	5.344,9

De voorziening pensioenverplichtingen (exclusief kostenopslag) kan als volgt verder worden gespecificeerd per beroepsgroep:

	2014		2013	
	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag
Actieve deelnemers				
Vliegers	2.822	3.172,1	2.693	2.576,8
Pursers	8	14,3	12	19,3
Totaal	2.830	3.186,4	2.705	2.596,1

Arbeidsongeschikte deelnemers

Vliegers	48	137,8	48	116,6
Totaal	48	137,8	48	116,6

Gewezen deelnemers

Vliegers	109	33,1	110	25,2
Boordwerktuigkundigen	32	50,1	36	48,7
Totaal	141	83,2	146	73,9

Pensioengerechtigden ouderdomspensioen, nabestaandenpensioen en wezenpensioen

Vliegers	1.268	2.084,5	1.215	1.824,3
Boordwerktuigkundigen	351	288,8	363	287,5
Pursers	546	390,6	548	382,5
Radiotelegrafisten	90	9,3	100	11,1
Totaal	2.255	2.773,2	2.226	2.505,4

De waarde van de voorziening pensioenverplichtingen naar resterende looptijd is als volgt:

	2014	2013
Korter dan 1 jaar	208,1	202,1
Vanaf 1 jaar tot 5 jaar	846,3	813,3
Vanaf 5 jaar tot 10 jaar	1.044,2	959,6
Vanaf 10 jaar tot 20 jaar	1.861,9	1.577,0
Vanaf 20 jaar tot 30 jaar	1.284,1	1.023,6
Vanaf 30 jaar tot 40 jaar	676,2	529,2
Langer dan 40 jaar	321,6	240,1
Totaal	6.242,4	5.344,9

De mutaties in de voorziening pensioenverplichtingen zijn als volgt:

Stand begin van het jaar	5.344,9	5.520,3
Pensioenopbouw actieve deelnemers	128,2	133,0
AOW-hiaatcompensatie	9,6	39,5
Opslag pensioenuitvoeringskosten	1,2	1,3
Inkomende waardeoverdrachten	0,5	0,1
Rentetoevoeging	20,1	19,2
Wijziging rekenrente	1.017,2	- 166,0
Indexering	55,7	70,5
Vrijval ingebouwde inflatiedekking	- 69,6	- 77,6
Onttrekking voor pensioenuitkeringen	- 192,1	- 188,4
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	- 1,9	- 1,9
Wijziging actuariële grondslagen	- 77,2	-
Actuariële resultaten	5,8	- 5,1
Stand eind van het jaar	6.242,4	5.344,9

De overheid heeft in 2012 en 2013 de AOW-gerechtigde leeftijd gefaseerd verhoogd. Deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden die na 1 april 2012 de leeftijd van 65 jaar bereiken, hebben recht op een compensatie in verband met het AOW-hiaat dat hierdoor ontstaat.

Uit de door DNB vastgestelde en gepubliceerde rentetermijnstructuur ultimo 2014 kan voor het pensioenfonds een gemiddelde rekenrente van 1,9% worden afgeleid. Ultimo 2013 was de afgeleide rekenrente 2,8%.

10 Schulden en overlopende passiva	2014	2013
Kredietinstellingen	3,6	–
Belastingen en premies sociale verzekeringen	6,0	5,9
Pensioenuitkeringen	0,3	0,2
Overige schulden en overlopende passiva	0,5	0,3
Totaal	10,4	6,4

De schulden hebben een resterende looptijd korter dan een jaar.

Overige informatie

Beleggingen

De totale beleggingsportefeuille bedraagt EUR 7.832,5 miljoen (2013: EUR 7.083,1 miljoen) en is als volgt samengesteld:

Vastgoed	1.302,5	863,6
Aandelen	2.404,2	2.235,3
Vastrentende waarden	4.384,1	3.814,5
Derivaten activa	61,7	208,2
Derivaten passiva	– 326,9	– 42,4
	7.825,6	7.079,2
Vorderingen en overlopende activa	10,8	4,1
Schulden	– 3,9	– 0,2
Totaal	7.832,5	7.083,1

Marktwaaarde beleggingen

De marktwaaarde van de beleggingen wordt vastgesteld op basis van directe markt-noteringen, wordt afgeleid van directe marktnoteringen of wordt benaderd door middel van waarderingmodellen en waarderingstechnieken.

Van directe marktnotering is sprake indien beleggingen worden verhandeld op één of meer actieve openbare markten. Hiertoe worden ook gerekend participaties in Blue Sky beleggingspools waarvan de beleggingen een directe marktnotering hebben.

Indien de waardering van beleggingen wordt afgeleid van directe marktnoteringen, worden de beleggingen gewaardeerd op basis van een model, waarbij alle inputvariabelen zijn gebaseerd op marktnoteringen. In geval van over-the-counter derivaten (valutaswaps en valutatermijncontracten) betreffen deze variabelen onder meer interbancaire rentecurves, swapprentes en valutakoersen. Tot deze categorie worden

ook gerekend participaties in Blue Sky beleggingspools die beleggen in andere niet-beursgenoteerde beleggingsfondsen (fund of funds) waarvan niet dagelijks de intrinsieke waarde wordt bepaald.

Indien de marktwaarde van beleggingen wordt vastgesteld door middel van waarderingmodellen en waarderingstechnieken, worden de inputvariabelen geschat door externe deskundigen in verband met het ontbreken van openbare marktgegevens. Tot deze categorie worden gerekend alle directe en indirecte beleggingen in niet-beursgenoteerde vastgoedfondsen en private equity fondsen, waarvan de waardering is gebaseerd op taxaties.

De waardering is gebaseerd op voor deze sectoren geldende waarderingsrichtlijnen. Hiertoe worden ook de indirecte beleggingen in woninghypotheken gerekend.

De beleggingsportefeuille is als volgt ingedeeld naar de drie onderscheiden categorieën:

	Directe markt- notering	Afgeleide markt- notering	Waar- derings- modellen en -technieken	Totaal
2014				
Vastgoed	742,3	–	560,2	1.302,5
Aandelen	2.317,4	56,8	30,0	2.404,2
Vastrentende waarden	4.077,7	3,2	303,2	4.384,1
Derivaten activa	4,0	57,7	–	61,7
Derivaten passiva	– 1,9	– 325,0	–	– 326,9
Totaal	7.139,5	– 207,3	893,4	7.825,6
2013				
Vastgoed	421,1	–	442,5	863,6
Aandelen	2.164,3	60,6	10,4	2.235,3
Vastrentende waarden	3.799,3	15,2	–	3.814,5
Derivaten activa	0,8	207,4	–	208,2
Derivaten passiva	–	– 42,4	–	– 42,4
Totaal	6.385,5	240,8	452,9	7.079,2

Mutaties beleggingen

De mutaties in de portefeuilles vastgoed, aandelen en vastrentende waarden zijn als volgt:

	Vastgoed	Aandelen	Vastrentende waarden	Totaal
2014				
Balanswaarde begin van het jaar	863,6	2.235,3	3.814,5	6.913,4
Aankopen	388,7	787,1	732,5	1.908,3
Verkopen	- 145,5	- 960,0	- 749,1	- 1.854,6
Waardeveranderingen	195,7	341,8	580,9	1.118,4
Mutatie deposito's en liquiditeiten			5,3	5,3
Balanswaarde eind van het jaar	1.302,5	2.404,2	4.384,1	8.090,8

2013				
Balanswaarde begin van het jaar	893,3	2.220,9	3.667,4	6.781,6
Aankopen	51,7	425,7	706,3	1.183,7
Verkopen	- 106,9	- 726,7	- 223,6	- 1.057,2
Waardeveranderingen	25,5	315,4	- 340,6	0,3
Mutatie deposito's en liquiditeiten			5,0	5,0
Balanswaarde eind van het jaar	863,6	2.235,3	3.814,5	6.913,4

De mutaties in de portefeuille valutaderivaten zijn als volgt:

	2014	2013
Balanswaarde begin van het jaar	165,0	77,2
Verkopen en afwikkeling	- 77,5	- 74,6
Waardeveranderingen	- 354,8	162,4
Balanswaarde eind van het jaar	- 267,3	165,0
Derivaten activa	57,7	207,4
Derivaten passiva	- 325,0	- 42,4
Per saldo	- 267,3	165,0

De mutaties in de portefeuille aandelenderivaten zijn als volgt:

	Putopties	Futures	Totaal
2014			
Balanswaarde begin van het jaar	–	0,5	0,5
Verkopen en afwikkeling	–	– 2,5	– 2,5
Waardeveranderingen	–	6,0	6,0
Balanswaarde eind van het jaar	–	4,0	4,0
Derivaten activa	–	4,0	4,0
Derivaten passiva	–	–	–
Per saldo	–	4,0	4,0

2013			
Balanswaarde begin van het jaar	133,3	0,1	133,4
Verkopen en afwikkeling	– 82,5	– 2,2	– 84,7
Waardeveranderingen	– 50,8	2,6	– 48,2
Balanswaarde eind van het jaar	–	0,5	0,5
Derivaten activa	–	0,5	0,5
Derivaten passiva	–	–	–
Per saldo	–	0,5	0,5

De mutaties in de portefeuille rentederivaten (obligatiefutures) zijn als volgt:

	2014	2013
Balanswaarde begin van het jaar	0,3	– 0,2
Verkopen en afwikkeling	6,0	– 0,5
Waardeveranderingen	– 8,2	1,0
Balanswaarde eind van het jaar	– 1,9	0,3
Derivaten activa	–	0,3
Derivaten passiva	– 1,9	–
Per saldo	– 1,9	0,3

Investerings- en stortingsverplichtingen	2014	2013	Maximale looptijd
Vastgoed	54,6	147,2	2 jaar
Private equity	64,2	48,3	7 jaar
Totaal	118,8	195,5	

Overige niet in de balans opgenomen verplichtingen

Voorwaardelijke verplichtingen

Het pensioenfonds vormt met Stichting Algemeen Pensioenfonds KLM, Stichting Pensioenfonds KLM-Cabinepersoneel, Blue Sky Group Holding B.V., Stichting Pensioenfonds Blue Sky Group, Eagle Fund Beheer B.V. en de Blue Sky beleggingsfondsen een fiscale eenheid voor de omzetbelasting en is hoofdelijk aansprakelijk voor de daaruit voortvloeiende belastingverplichtingen.

Risicobeheer

In het bestuursverslag worden de belangrijke risico's die het pensioenfonds loopt besproken en wordt ingegaan op het beleid dat wordt gevoerd om deze risico's te beheersen. In deze paragraaf van de jaarrekening worden voornamelijk de financiële risico's beschreven en gekwantificeerd.

Het belangrijkste risico van het pensioenfonds is het solvabiliteitsrisico. Dit is het risico dat het fonds op lange termijn de pensioenverplichtingen niet kan nakomen. De solvabiliteit wordt gemeten aan de hand van het verschil tussen het aanwezig eigen vermogen en het vereist eigen vermogen. Daarnaast wordt de dekkingsgraad als solvabiliteitsratio gehanteerd.

Het vereist eigen vermogen wordt in beginsel berekend op basis van een scenarioanalyse zoals gebruikt in de standaardmethode voor de solvabiliteitstoets van DNB.

Het standaardmodel is aangevuld met een intern model voor financiële instrumenten die niet goed passen in het standaardmodel. Dit scenario geeft een schatting van het neerwaartse risico bij een horizon van één jaar met een betrouwbaarheidsniveau van 97,5%. Dit betekent dat het vereist eigen vermogen zodanig wordt berekend dat met een zekerheid van 97,5% wordt voorkomen dat binnen een termijn van één jaar de waarde van de nettoactiva lager is dan de waarde van de pensioenverplichtingen.

Het surplus van het aanwezig eigen vermogen ten opzichte van het vereist eigen vermogen bedraagt EUR 409,7 miljoen (2013: EUR 725,7 miljoen):

	2014	2013
Vereiste buffers		
• Rentemismatchrisico	373,1	423,3
• Vastgoedrisico en aandelenrisico	889,8	690,9
• Valutarisico	286,7	211,1
• Commodityrisico	–	–
• Kredietrisico	183,1	134,4
• Verzekeringstechnisch risico	237,3	198,7
• Liquiditeitsrisico	–	–
• Concentratierisico	–	–
• Operationeel risico	–	–
• Actief risico	–	–
Totaal	1.970,0	1.658,4
Diversificatie van risico's	– 772,1	– 633,2
Totaal vereist eigen vermogen	1.197,9	1.025,2
Aanwezig eigen vermogen	1.607,6	1.750,9
Surplus	409,7	725,7

Het vereist eigen vermogen van EUR 1.197,9 miljoen (2013: EUR 1.025,2 miljoen) is gebaseerd op de feitelijke beleggingsportefeuille ultimo verslagjaar.

De nominale dekkingsgraad is de verhouding tussen de nettoactiva en de pensioenverplichtingen. Deze dekkingsgraad bedraagt 125,8% (2013: 132,8%). De nominale dekkingsgraad die overeenkomt met het vereist eigen vermogen bedraagt 119,2% (2013: 119,2%).

Het vereist eigen vermogen, berekend op basis van de strategische beleggingsportefeuille, bedraagt EUR 1.136,1 miljoen (2013: EUR 1.025,8 miljoen). Het hierbij behorende vermogenoverschot bedraagt EUR 471,5 miljoen (2013: EUR 725,1 miljoen). De hiermee overeenkomende nominale dekkingsgraad bedraagt 118,2% (2013: 119,2%).

Het minimaal vereist eigen vermogen komt overeen met een nominale dekkingsgraad van 104,1% (2013: 104,1%) en bedraagt EUR 258,6 miljoen (2013: EUR 221,6 miljoen).

De ontwikkeling van de nominale dekkingsgraad kan als volgt worden geanalyseerd:

	2014	2013
Nominale dekkingsgraad begin van het jaar	132,8%	126,7%
Premies	- 0,1%	- 0,1%
Pensioenuitkeringen	1,2%	1,0%
Indexering pensioenrechten	0,3%	0,2%
Wijziging rekenrente voorziening pensioenverplichtingen	- 21,3%	4,0%
Resultaat beleggingen en verplichtingen	13,9%	1,9%
Wijziging actuariële grondslagen	1,9%	0,0%
Overige oorzaken	- 2,9%	- 0,9%
Nominale dekkingsgraad eind van het jaar	125,8%	132,8%

Voor het bepalen van de reële dekkingsgraad worden de pensioenverplichtingen contant gemaakt tegen de reële rente. De reële rente wordt berekend door de nominale rente te verminderen met de geschatte inflatiecomponent. De nominale rente wordt vastgesteld op de driemaandsgemiddelde marktrente met aanpassing op basis van de UFR voor looptijden vanaf 20 jaar. De als basis voor de reële rentecurve gehanteerde nominale rentecurve is daarmee gelijk aan de rentetermijnstructuur DNB. De geschatte inflatiecomponent, de break-even inflatie, wordt bepaald door euro inflation linked staatsobligaties, die gekoppeld zijn aan de Europese Harmonized Inflation Consumer Price (excluding tobacco) inflatie-index, te vergelijken met nominale euro staatsobligaties van vergelijkbare looptijden. Hierbij wordt zoveel mogelijk gewerkt met obligaties van de hoogst beschikbare kredietwaardigheid. De inflatie wordt eveneens vastgesteld op basis van een driemaandsgemiddelde. De op deze wijze bepaalde break-even inflatie wordt verhoogd met een verondersteld verschil tussen loon- en prijsinflatie van 1,0 procentpunt.

De reële dekkingsgraad bedraagt 88,6% (2013: 87,3%) en is gebaseerd op een afgeleide reële rekenrente van negatief 0,5% (2013: negatief 0,1%).

De ontwikkeling van de reële dekkingsgraad kan als volgt worden geanalyseerd:

	2014	2013
Reële dekkingsgraad begin van het jaar	87,3%	79,8%
Premies	- 1,2%	- 1,3%
Pensioenuitkeringen	- 0,3%	- 0,5%
Indexering pensioenrechten	0,9%	1,2%
Wijziging rekenrente rentedeel	- 14,7%	3,0%
Wijziging rekenrente inflatiedeel	10,8%	4,5%
Resultaat beleggingen en verplichtingen	9,2%	1,1%
Wijziging actuariële grondslagen	1,0%	0,0%
Overige oorzaken	- 4,4%	- 0,5%
Reële dekkingsgraad eind van het jaar	88,6%	87,3%

Het solvabiliteitsrisico wordt hierna toegelicht aan de hand van de in de solvabiliteits-toets van DNB onderkende risico's. Met uitzondering van het operationele risico, worden deze risico's aangemerkt als financiële risico's.

Rentemismatchrisico

Rentemismatchrisico is het verschil in rentegevoeligheid tussen de portefeuille vast-rentende waarden (voornamelijk obligaties) en de pensioenverplichtingen. De rentegevoeligheid van de verplichtingen is als gevolg van de langere looptijden hoger dan die van de portefeuille obligaties. Een daling van de marktrente leidt tot een stijging van de waarde van de pensioenverplichtingen, die slechts voor een deel wordt gecompenseerd door een stijging van de waarde van de portefeuille obligaties.

Door afdekking van het rentemismatchrisico is de vermogenspositie van het pensioenfonds minder gevoelig voor de ontwikkeling van de marktrente. Het rentemismatchrisico wordt beperkt door belegging in obligaties met een relatief lange rentevastperiode. De effectiviteit van de afdekking door middel van omvang en samenstelling van de obligatieportefeuille bedraagt ultimo 2014 ongeveer 28% (2013: ongeveer 35%). Deze effectiviteit is gebaseerd op de strategische afdekking. Op basis van de feitelijke afdekking bedraagt de effectiviteit ultimo 2014 ongeveer 38% (2013: ongeveer 40%). Hierbij moet worden opgemerkt dat de toepassing van de UFR-methodiek voor de discontering van de pensioenverplichtingen een positief effect heeft op dit percentage. Bij hantering van de marktrente voor zowel de obligaties als de pensioenverplichtingen bedraagt de effectiviteit van de afdekking ultimo 2014 ongeveer 22% (2013: ongeveer 28%).

De rentegevoeligheid kan worden gemeten aan de hand van de modified duration. Dit is de met de contante waarde van rente en aflossing gewogen gemiddelde looptijd in jaren. De duration mismatch is het verschil tussen de duration van de pensioenverplichtingen en de naar omvang (ten opzichte van de pensioenverplichtingen) gewogen duration van de vastrentende waarden.

De modified duration van de portefeuille vastrentende waarden en de pensioenverplichtingen en de duration mismatch zijn als volgt:

	2014	2013
Vastrentende waarden (op basis van marktrente)	9	10
Pensioenverplichtingen (op basis van rentetermijnstructuur DNB)	17	16
Mismatch bij renteschok van 0,01%	11	10
Mismatch bij renteschok van 1,0%	12	11

Als de marktrente met 1,0 procentpunt stijgt, daalt de waarde van de vastrentende waarden ongeveer met de modified duration als percentage. Een stijging van de marktrente met 1,0 procentpunt resulteert in een stijging van de gemiddelde rekenrente (rentetermijnstructuur DNB) ten behoeve van de bepaling van de pensioenverplichtingen met ongeveer 0,9 procentpunt. Daardoor daalt de waarde van de pensioenverplichtingen met ongeveer 0,9 maal de modified duration als percentage. Een daling van de marktrente met 1,0 procentpunt resulteert in een daling van de gemiddelde rekenrente ten behoeve van de bepaling van de pensioenverplichtingen met eveneens ongeveer 0,9 procentpunt. Daardoor stijgt de waarde van de voorziening pensioenverplichtingen met ongeveer 0,9 maal de modified duration als percentage. Hierbij is geen rekening gehouden met het dempend effect van de driemaandsgemiddelde marktrente in plaats van de actuele marktrente.

Bij een rentestijging daalt de waarde van de beleggingen minder dan de waarde van de voorziening pensioenverplichtingen, waardoor de dekkingsgraad verbetert. Bij een rentedaling stijgt de waarde van de beleggingen minder dan de waarde van de pensioenverplichtingen, waardoor de dekkingsgraad verslechtert. Het effect van een daling van de rekenrente volgens de rentetermijnstructuur van DNB met 1,0 procentpunt op de nominale dekkingsgraad is een verslechtering met bijna 14 procentpunten (2013: ruim 13 procentpunten). Het effect van een stijging van deze rekenrente met 1,0 procentpunt is een verbetering van de nominale dekkingsgraad met bijna 15 procentpunten (2013: ruim 14 procentpunten). Een daling van de nominale marktrente met 1,0 procentpunt resulteert in een daling van de nominale dekkingsgraad met bijna 17 procentpunten (2013: ruim 16 procentpunten). Een stijging van de nominale marktrente met 1,0 procentpunt resulteert in een stijging van de nominale dekkingsgraad met bijna 18 procentpunten (2013: ruim 17 procentpunten).

Hiervoor is ervan uitgegaan dat de marktrente voor alle looptijden in gelijke mate stijgt of daalt. Er kan echter sprake zijn van verschillen in de rentebeweging voor verschillende looptijden. De lange rente kan bijvoorbeeld sterker stijgen of dalen dan de korte rente. Veranderingen in de rentecurve worden niet gemeten aan de hand van de modified duration, maar hebben wel invloed op de rentemismatch.

Vastgoedrisico en aandelenrisico

Vastgoedrisico is het risico dat de waarde van vastgoed en vastgoedaandelen verandert als gevolg van veranderingen in de desbetreffende marktprijzen. Informatie over de spreiding van de portefeuille naar sector en regio is opgenomen in de toelichting op de balanspost vastgoed. De portefeuille vastgoed maakt ongeveer 17% (2013: ongeveer 12%) uit van de totale beleggingen. Een waardedaling van deze beleggingen met 25% resulteert in een daling van de nominale dekkingsgraad met ongeveer 5 procentpunten (2013: ongeveer 4 procentpunten). Een waardestijging van deze beleggingen met 25% daarentegen resulteert in een verbetering van de nominale dekkingsgraad met ongeveer 5 procentpunten (2013: ongeveer 4 procentpunten).

Aandelenrisico is het risico dat de waarde van aandelen verandert als gevolg van veranderingen in de desbetreffende marktprijzen. Informatie over de spreiding van de portefeuille naar sector en regio is opgenomen in de toelichting op de balanspost aandelen. De aandelenportefeuille maakt ongeveer 31% (2013: ongeveer 32%) uit van de totale beleggingsportefeuille. Een waardedaling van de portefeuille met 25% resulteert in een daling van de nominale dekkingsgraad met ongeveer 9 procentpunten (2013: ongeveer 10 procentpunten). Een waardestijging van de portefeuille met 25% daarentegen resulteert in een verbetering van de nominale dekkingsgraad met ongeveer 9 procentpunten (2013: ongeveer 10 procentpunten).

Valutarisico

Valutarisico is het risico dat de waarde van beleggingen verandert als gevolg van veranderingen in valutakoersen.

De valutaverdeling van de beleggingen in vastgoed, aandelen en vastrentende waarden (uitgedrukt in euro's) vóór en na afdekking van het valutarisico is als volgt:

	Vastgoed	Aandelen	Vast- rentende waarden	Totaal	Valuta- afdekking	Nettopositie
2014						
Euro	579,9	329,5	1.813,1	2.722,5	3.920,4	6.642,9
Amerikaanse dollar	431,6	786,8	1.592,7	2.811,1	- 2.381,8	429,3
Canadese dollar	-	96,1	85,2	181,3	- 154,7	26,6
Australische dollar	33,1	76,7	217,0	326,8	- 286,2	40,6
Japanse yen	61,6	149,0	-	210,6	- 178,4	32,2
Britse pond	86,2	256,0	437,2	779,4	- 709,9	69,5
Zwitserse frank	26,6	88,4	0,1	115,1	-	115,1
Zweedse kroon	23,4	32,8	157,8	214,0	- 209,4	4,6
Overige valuta's ontwikkelde landen	0,6	52,8	-	53,4	-	53,4
Valuta's opkomende landen	59,5	536,1	81,0	676,6	-	676,6
Totaal	1.302,5	2.404,2	4.384,1	8.090,8	-	8.090,8

2013						
Euro	403,1	384,9	1.523,2	2.311,2	3.376,9	5.688,1
Amerikaanse dollar	310,9	717,3	1.570,3	2.598,5	- 2.290,1	308,4
Canadese dollar	-	88,5	67,0	155,5	- 133,9	21,6
Australische dollar	11,0	57,7	31,5	100,2	- 86,7	13,5
Japanse yen	27,4	122,2	0,1	149,7	- 113,3	36,4
Britse pond	52,4	279,1	385,7	717,2	- 659,6	57,6
Zwitserse frank	21,9	101,3	-	123,2	-	123,2
Zweedse kroon	15,9	39,7	44,6	100,2	- 93,3	6,9
Overige valuta's ontwikkelde landen	1,9	37,4	-	39,3	-	39,3
Valuta's opkomende landen	19,1	407,2	192,1	618,4	-	618,4
Totaal	863,6	2.235,3	3.814,5	6.913,4	-	6.913,4

Het valutarisico op vastgoed en aandelen in Amerikaanse dollars, Canadese dollars, Australische dollars, Japanse yens, Britse ponden en Zweedse kronen wordt voor 75% afgedekt tegen de euro door middel van valutaswaps en valutatermijncontracten. Het valutarisico op vastrentende waarden in deze valuta's wordt volledig afgedekt. Posities in andere valuta's van ontwikkelde landen en valuta's van opkomende landen worden niet afgedekt.

Commodityrisico

Commodityrisico is het risico dat de waarde van commoditybeleggingen verandert als gevolg van veranderingen in de marktprijzen van desbetreffende (onderliggende) grondstoffen. Het fonds belegt niet in commodities of commodityderivaten, zodat geen sprake is van commodityrisico.

Kredietrisico

Kredietrisico is het risico dat tegenpartijen hun contractuele verplichtingen aan het pensioenfonds of de beleggingsfondsen waarin het pensioenfonds participeert niet nakomen. Informatie over de kredietwaardigheid van de portefeuille op basis van credit ratings en over de spreiding van de portefeuille naar sector en regio is opgenomen in de toelichting op de balanspost vastrentende waarden. Ongeveer 36% (2013: ongeveer 32%) van de totale portefeuille heeft de hoogste rating AAA. In de toelichting op de derivatenposities is informatie over de daarvoor verkregen zekerheden vermeld.

Verzekeringstechnisch risico

Het belangrijkste verzekeringstechnisch risico is het langlevensrisico. Dit is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld bij de vaststelling van de premie en de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen. Door toepassing van de AG-prognosetabels 2014 met correcties voor ervaringssterfte wordt rekening gehouden met een toekomstige verbetering van de levensverwachting. Dit neemt niet weg dat een grote mate van onzekerheid bestaat met betrekking tot de toekomstige ontwikkeling van de levensverwachting.

Liquiditeitsrisico

Liquiditeitsrisico is het risico dat onvoldoende liquide middelen beschikbaar zijn om op korte termijn aan de verplichtingen (voornamelijk de pensioenuitkeringen) te kunnen voldoen. Dit risico is onder normale omstandigheden nagenoeg afwezig, omdat de pensioenuitkeringen voor een belangrijk deel kunnen worden voldaan uit de ontvangen premies en directe beleggingsopbrengsten en bovendien verreweg het grootste deel van de beleggingsportefeuille bestaat uit liquide vermogenstitels. Dit neemt niet weg dat ingenomen derivatenposities kunnen leiden tot de contractuele verplichting tot bijstorting. Feitelijk is het liquiditeitsrisico geen onderdeel van het solvabiliteitsrisico, namelijk het risico dat het pensioenfonds op lange termijn de pensioenverplichtingen niet kan nakomen. Het liquiditeitsrisico wordt overeenkomstig het standaardmodel van DNB op nihil gesteld.

Concentratierisico

Concentratierisico kan optreden als een goede spreiding van beleggingen of pensioenverplichtingen ontbreekt. In het standaardmodel van DNB voor de bepaling van het vereist eigen vermogen is het concentratierisico gelijkgesteld aan nihil. Het pensioenfonds voldoet aan deze veronderstelling van een voldoende gediversifieerde beleggingsportefeuille en een voldoende evenwichtige demografische opbouw van de populatie. In de toelichting op de balanspost vastrentende waarden zijn de posten die meer dan 5% uitmaken van de totale portefeuille vermeld. Amerikaanse, Franse, Duitse en Britse staatsleningen en een beleggingsfonds dat belegt in woninghypotheken maken gezamenlijk ongeveer 44% (2013: ongeveer 45%) uit van de totale portefeuille vastrentende waarden. De actiefpost derivaten heeft voor ongeveer 93% (2013: ongeveer 98%) betrekking op zes tegenpartijen. De totale marktwaarde van deze contracten komt overeen met ongeveer 1% (2013: ongeveer 5%) van de marktwaarde van de obligatieportefeuille. Voor de derivatenposities zijn voldoende zekerheden verkregen. Het concentratierisico wordt overeenkomstig het standaardmodel van DNB op nihil gesteld.

Operationeel risico

Operationeel risico is het risico dat optreedt bij de uitvoering van de activiteiten als gevolg van niet afdoende of falende processen, menselijk gedrag en systemen bij de uitvoeringsorganisaties of als gevolg van externe gebeurtenissen. Het pensioenfonds besteedt de operationele activiteiten uit aan Blue Sky Group Holding B.V., zodat het operationele risico voornamelijk bestaat uit het risico dat de met deze organisatie gemaakte afspraken niet worden nagekomen. Over de beheersing van de processen wordt verantwoording afgelegd, waarbij jaarlijks een ISAE 3402 type II-rapportage wordt overgelegd. Het operationeel risico wordt overeenkomstig het standaardmodel van DNB op nihil gesteld.

Actief risico

Actief risico is het risico dat het rendement van een beleggingsportefeuille afwijkt van de voor deze beleggingsportefeuille gehanteerde benchmark. Op basis van een ALM-studie wordt een strategische beleggingsmix bepaald. Ter beoordeling van de relatieve beleggingsresultaten wordt voor de afzonderlijke beleggingscategorieën binnen de totale beleggingsportefeuille een benchmark bepaald, die worden geaggregeerd op portefeuilleniveau. Door middel van zowel actief beheer van de onderscheiden afzonderlijke beleggingsportefeuilles per assetcategorie (selectie van individuele vermogens-titels) als actief beheer van de totale portefeuille (afwijking van de strategische mix) wordt actief risico aangegaan. Een belangrijke maatstaf voor het actief risico is de tracking error. Door middel van de tracking error wordt de afwijking van het rendement van een beleggingsportefeuille ten opzichte van een benchmarkportefeuille gemeten. De benchmarkportefeuille dient dus als referentiekader voor de beoordeling van de relatieve beleggingsresultaten. Een hogere tracking error impliceert een hogere mate van actief risico. De tracking error van de totale portefeuille heeft zich gedurende 2014 tussen 0,6% en 1,7% bewogen (2013: tussen 1,5% en 2,2%), waarmee binnen de hiervoor gestelde limiet van 2,5% is gebleven. In de standaardtoets van DNB wordt geen rekening

gehouden met het actief risico. Het actief risico wordt op maandbasis gemonitord en bewaakt.

Naast de in de solvabiliteitstoets van DNB onderkende risico's wordt nog het indexeringsrisico onderscheiden.

Indexeringsrisico

De indexering heeft een voorwaardelijk karakter. Het bestuur van het pensioenfonds stelt jaarlijks de indexering vast met inachtneming van de financiële positie van het pensioenfonds. Voor de opgebouwde pensioenrechten tot 1 januari 2007 van alle (actieve en gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden tot de leeftijd van 65 jaar geldt echter een onvoorwaardelijke jaarlijkse indexering van maximaal 2,5%. Indien het loonindexcijfer uitkomt boven dit percentage, is voor het meerdere de indexering voorwaardelijk.

Indexeringsrisico is het risico dat de indexeringsambitie niet wordt gerealiseerd als gevolg van tegenvallend rendement op de beleggingen, tegenvallende inflatie, daling van de marktrente en demografische ontwikkelingen.

TOELICHTING OP DE REKENING VAN BATEN EN LASTEN

(bedragen in miljoenen euro's)

Baten en lasten pensioenactiviteiten

11 Premies	2014	2013
Werkgeversdeel	106,9	102,1
Werknemersdeel	64,9	62,9
Totaal	171,8	165,0

De kostendekkende premie volgens artikel 130 van de Pensioenwet bedraagt EUR 154,9 miljoen (2013: EUR 156,2 miljoen). De kostendekkende premie is als volgt samengesteld:

Pensioenopbouw (inclusief excassokosten)	124,5	129,6
Onvoorwaardelijke toekomstige indexering	–	–
Risicopremies overlijden en invaliditeit	4,9	4,7
Opslag voor pensioenuitvoeringskosten (exclusief excasso-kosten)	0,6	0,7
Solvabiliteitsopslag	24,9	21,2
Totaal	154,9	156,2

De feitelijke premie is hoger dan de kostendekkende premie, doordat de feitelijke premie is gebaseerd op een vaste rekenrente van 2,0% en de kostendekkende premie wordt berekend op basis van een hogere rente volgens de rentetermijnstructuur DNB bij aanvang van het verslagjaar.

12 Waardeoverdrachten

Hieronder is opgenomen het saldo van inkomende bedragen uit hoofde van overgenomen pensioenverplichtingen en uitgaande bedragen uit hoofde van overgedragen pensioenverplichtingen.

Inkomende waardeoverdrachten	0,6	0,1
Uitgaande waardeoverdrachten	–	–
Saldo	0,6	0,1

13 Pensioenopbouw

Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuarieel berekende nominale waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen. De pensioenopbouw wordt berekend op basis van de rentetermijnstructuur DNB primo verslagjaar. Hierin is begrepen een opslag voor toekomstige pensioen-uitvoeringskosten van 1,0%.

	2014	2013
Pensioenopbouw actieve deelnemers	128,2	133,0
Toekomstige pensioenuitvoeringskosten	1,2	1,3
Totaal	129,4	134,3

14 Indexering

Onder indexering is opgenomen het verschil tussen de toegekende indexering en de vrijval van de ingebouwde inflatiedekking.

Indexering pensioenrechten	- 55,7	- 70,5
Vrijval ingebouwde inflatiedekking	69,6	77,6
Saldo (bate)	13,9	7,1

De pensioenrechten zijn per 1 januari 2015 verhoogd met 1,0% (1 januari 2014: 1,2%).

15 Rentetoevoeging voorziening pensioenverplichtingen

De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de rentetermijnstructuur DNB per balansdatum. Aan de voorziening pensioenverplichtingen wordt rente toegevoegd op basis van de éénjaarsrente volgens deze rentetermijnstructuur primo verslagperiode.

Totaal	20,1	19,2
---------------	-------------	-------------

De in het verslagjaar aan de voorziening pensioenverplichtingen toegevoegde rente is gebaseerd op een rekenrente van 0,4% (2013: 0,4%).

16 Wijziging rekenrente

De waarde van de pensioenverplichtingen verandert onder invloed van veranderingen in de rekenrente.

	2014	2013
Totaal	- 1.017,2	166,0

De afgeleide rekenrente (driemaandsgemiddelde marktrente en ultimate forward rate) is in 2014 gedaald van 2,8% tot 1,9% en in 2013 gestegen van 2,4% tot 2,8%.

17 Onttrekking pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Toekomstige pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten worden vooraf actueel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De hieronder opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de pensioenen en kosten van de verslagperiode.

Onttrekking pensioenuitkeringen	192,1	188,4
Onttrekking pensioenuitvoeringskosten	1,9	1,9
Totaal	194,0	190,3

18 Pensioenrechten waardeoverdrachten

Hieronder zijn opgenomen de toevoeging aan de voorziening pensioenverplichtingen uit hoofde van pensioenrechten met betrekking tot inkomende waardeoverdrachten en de onttrekking aan de voorziening pensioenverplichtingen uit hoofde van pensioenrechten met betrekking tot uitgaande waardeoverdrachten.

Pensioenrechten inkomende waardeoverdrachten	- 0,5	- 0,1
Pensioenrechten uitgaande waardeoverdrachten	-	-
Saldo	- 0,5	- 0,1

19 Wijziging actuariële grondslagen

De actuariële grondslagen zijn de uitgangspunten en veronderstellingen waarop de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen is gebaseerd. Onder wijziging actuariële grondslagen is het effect van aanpassing van de bestandsgrondslagen, economische grondslagen en kostengrondslagen op de voorziening opgenomen.

	2014	2013
Overgang op prognosetafels AG 2014	- 4,7	-
Wijziging correctiefactoren	81,9	-
Totaal	77,2	-

Ultimo 2014 is overgegaan op nieuwe generatietafels van het Actuarieel Genootschap. Hierop worden correcties toegepast in verband met hogere overlevingskansen van de populatie van het pensioenfonds ten opzichte van de overlevingskansen van de totale bevolking. Deze correctiefactoren zijn eveneens opnieuw vastgesteld.

20 Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen

Onder overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen zijn opgenomen: actuariële resultaten en mutaties in de pensioenverplichtingen die niet onder een ander hoofd zijn opgenomen.

Resultaat op arbeidsongeschiktheid	1,4	- 2,9
Resultaat op sterfte	- 6,1	7,5
Resultaat op flexibele keuzemogelijkheden	- 1,1	0,5
Actuariële resultaten, per saldo	- 5,8	5,1
AOW-hiaatcompensatie	- 9,6	- 39,5
Totaal	- 15,4	- 34,4

Deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden die na 1 april 2012 de leeftijd van 65 jaar bereiken, hebben recht op een compensatie in verband met het AOW-hiaat dat ontstaat als gevolg van de gefaseerde verhoging van de AOW-gerechtigde leeftijd. De hiervoor benodigde toevoeging aan de voorziening pensioenverplichtingen bedraagt EUR 9,6 miljoen (2013: EUR 39,5 miljoen). Hierin is begrepen de AOW-hiaatcompensatie met betrekking tot het tijdelijk nabestaandenpensioen van EUR 9,5 miljoen (2013: EUR 2,4 miljoen).

21 Pensioenuitkeringen	2014	2013
Ouderdomspensioen	153,0	150,9
Nabestaandenpensioen	34,5	34,2
Wezenpensioen	0,4	0,5
Invalideitspensioen	3,9	3,8
Totaal	191,8	189,4

22 Pensioenuitvoeringskosten

Dit betreft de kosten met betrekking tot de uitvoering van de pensioenregeling.
De kosten van vermogensbeheer zijn hierin niet begrepen. De kosten van bestuur en financieel beheer worden toegerekend aan pensioenuitvoering en vermogensbeheer.

Kosten pensioenuitvoering en bestuursondersteuning	2,4	2,5
Overige kosten	0,8	0,8
Totaal vóór toerekening aan vermogensbeheer	3,2	3,3
Toegerekend aan vermogensbeheer	- 0,7	- 0,7
Totaal	2,5	2,6

Baten en lasten beleggingsactiviteiten

23 Beleggingsopbrengsten

De beleggingsopbrengsten kunnen als volgt worden weergegeven:

	Direct	Prijs- verandering	Valuta- verandering	Totaal
2014				
Vastgoed	16,4	145,6	50,1	212,1
Aandelen	-	195,2	146,6	341,8
Aandelenderivaten	-	6,0	-	6,0
Vastrentende waarden	-	444,4	136,5	580,9
Rentederivaten	-	- 8,2	-	- 8,2
Totaal vóór valutaderivaten en kosten	16,4	783,0	333,2	1.132,6
Valutaderivaten	-	-	- 354,8	- 354,8
Totaal vóór kosten	16,4	783,0	- 21,6	777,8
Kosten van vermogensbeheer				- 5,1
Totaal				772,7

	Direct	Prijs- verandering	Valuta- verandering	Totaal
2013				
Vastgoed	12,3	37,8	- 12,3	37,8
Aandelen	-	403,4	- 88,0	315,4
Aandelenderivaten	-	- 48,2	-	- 48,2
Vastrentende waarden	0,1	- 301,0	- 39,6	- 340,5
Rentederivaten	-	1,0	-	1,0
Totaal vóór valutaderivaten en kosten	12,4	93,0	- 139,9	- 34,5
Valutaderivaten	-	-	162,4	162,4
Totaal vóór kosten	12,4	93,0	22,5	127,9
Kosten van vermogensbeheer				- 4,8
Totaal				123,1

De directe beleggingsopbrengsten betreffen rente en door beleggingsfondsen uitgekeerd dividend.

De indirecte beleggingsopbrengsten betreffen waardeveranderingen inclusief valuta-koersverschillen en zijn hiervoor verbijzonderd naar prijsveranderingen en valuta-veranderingen.

De hiervoor weergegeven kosten van vermogensbeheer betreffen de rechtstreeks aan het pensioenfonds in rekening gebrachte kosten. De kosten die ten laste van beleggingsfondsen komen zijn hierin niet begrepen, maar zijn onderdeel van de waardeveranderingen. De ten laste van de beleggingsfondsen komende kosten kunnen worden onderscheiden in kosten van vermogensbeheer (vergoeding beheer beleggingen, bewaarloon en overige kosten) en transactiekosten. In de waardeveranderingen van derivaten (aandelenderivaten, rentederivaten en valutaderivaten) zijn eveneens transactiekosten begrepen.

De kosten van vermogensbeheer die direct ten laste van het pensioenfonds komen kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	2014	2013
Beheer beleggingen	3,0	2,6
Advies	1,3	1,1
Overig	0,1	0,4
Totaal vóór toerekening kosten bestuur en financieel beheer	4,4	4,1
Toegerekende kosten bestuur en financieel beheer	0,7	0,7
Totaal	5,1	4,8

De niet rechtstreeks aan het pensioenfonds in rekening gebrachte kosten, die onderdeel zijn van de waardeveranderingen van de beleggingen, kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	Kosten vermogens- beheer	Transactie- kosten fondsen	Toe- en uittreed- vergoeding
2014			
Vastgoed	6,7	1,4	0,6
Aandelen	7,6	5,3	2,0
Vastrentende waarden	7,7	15,9	2,6
Totaal beleggingsfondsen	22,0	22,6	5,2
Aandelenderivaten	-	-	-
Rentederivaten	-	-	-
Valutaderivaten	-	1,0	1,0
Totaal	22,0	23,6	6,2

2013			
Vastgoed	4,2	1,0	0,1
Aandelen	9,0	7,4	1,7
Vastrentende waarden	8,2	10,1	2,5
Totaal beleggingsfondsen	21,4	18,5	4,3
Aandelenderivaten	-	0,2	0,2
Rentederivaten	-	-	-
Valutaderivaten	-	0,8	0,8
Totaal	21,4	19,5	5,3

De niet rechtstreeks aan het pensioenfonds in rekening gebrachte kosten, die onderdeel zijn van de waardeveranderingen van de beleggingen, kunnen slechts door middel van schattingen worden vastgesteld. Dit geldt vooral voor de onderliggende transactiekosten van beleggingsfondsen. Indien de transactiekosten met betrekking tot beleggingsfondsen worden geïnterpreteerd als de aan deze beleggingsfondsen betaalde toe- en uittreedvergoedingen, kunnen deze zonder gebruikmaking van schattingen worden bepaald.

24 Overige baten en lasten beleggingsactiviteiten	2014	2013
Resultaat deelnemingen	0,2	0,1
Opslag termijnbetaling	3,3	3,1
Totaal overige baten	3,5	3,2
Rentelasten	- 0,1	-
Totaal	3,4	3,2

Actuariële analyse van het resultaat

Het resultaat kan als volgt worden geanalyseerd naar technische winst- en verliesbronnen:

Resultaat op beleggingen en verplichtingen	- 261,2	273,1
Resultaat op premies	38,5	27,1
Resultaat op waardeoverdrachten	0,1	-
Resultaat op pensioenuitkeringen	0,3	- 1,0
Resultaat op pensioenuitvoeringskosten	3,3	2,9
Wijziging actuariële grondslagen	77,2	-
Actuariële resultaten	- 5,8	5,1
Resultaat op indexering	13,9	7,1
Overige resultaten	- 9,6	- 39,5
Totaal	- 143,3	274,8

Resultaat op beleggingen en verplichtingen	2014	2013
Resultaat beleggingsactiviteiten exclusief vastrentende waarden	195,2	466,8
Resultaat vastrentende waarden	580,9	- 340,5
Totaal resultaat beleggingsactiviteiten	776,1	126,3
Rentetoevoeging voorziening pensioenverplichtingen	- 20,1	- 19,2
Wijziging rekenrente voorziening pensioenverplichtingen	- 1.017,2	166,0
Totaal	- 261,2	273,1

Het resultaat op beleggingen en verplichtingen is gelijk aan het resultaat beleggingsactiviteiten verminderd met de technisch benodigde interest. Het rendement op de totale beleggingsportefeuille over 2014 bedraagt 10,9% tegen 1,8% over 2013. De rentetoevoeging aan de voorziening pensioenverplichtingen is in 2014 gebaseerd op een rekenrente van 0,4% (2013: 0,4%). Dit is de éénjaarsrente volgens de rentetermijnstructuur primo verslagjaar. De afgeleide rekenrente (driemaandsgemiddelde markrente en ultimate forward rate) is in 2014 gedaald van 2,8% tot 1,9% en in 2013 gestegen van 2,4% tot 2,8%.

Resultaat op premies

Premies	171,8	165,0
Beschikbaar voor administratiekosten	- 3,6	- 3,5
Beschikbaar voor excassokosten	- 1,5	- 1,4
Beschikbaar voor pensioenopbouw	166,7	160,1
Pensioenopbouw actieve deelnemers	- 128,2	- 133,0
Totaal	38,5	27,1

De premie bevat een opslag voor buffervorming van EUR 38,5 miljoen (2013: EUR 27,1 miljoen). De voorwaardelijke toekomstige indexering is niet begrepen in de voorziening pensioenverplichtingen en evenmin in de hier opgenomen kosten van pensioenopbouw.

Resultaat op waardeoverdrachten	2014	2013
Inkomende waardeoverdrachten	0,6	0,1
Pensioenrechten inkomende waardeoverdrachten	- 0,5	- 0,1
Totaal	0,1	-

Resultaat op pensioenuitkeringen		
Beschikbaar uit voorziening pensioenverplichtingen	192,1	188,4
Werkelijke pensioenuitkeringen	- 191,8	- 189,4
Totaal	0,3	- 1,0

Resultaat op pensioenuitvoeringskosten		
Kostenopslag in premies jaar (administratiekosten en excassokosten)	5,1	4,9
Toevoeging voorziening pensioenverplichtingen (excassokosten)	- 1,2	- 1,3
Beschikbaar uit voorziening pensioenverplichtingen (excassokosten)	1,9	1,9
Totaal beschikbaar voor pensioenuitvoeringskosten	5,8	5,5
Werkelijke pensioenuitvoeringskosten	- 2,5	- 2,6
Totaal	3,3	2,9

Wijziging actuariële grondslagen		
Overgang op prognosetafels AG 2014	- 4,7	-
Wijziging correctiefactoren	81,9	-
Totaal	77,2	-

Ultimo 2014 is overgegaan op nieuwe generatietafels van het Actuarieel Genootschap. Hierop worden correcties toegepast in verband met hogere overlevingskansen van de populatie van het pensioenfonds ten opzichte van de overlevingskansen van de totale bevolking. Deze correctiefactoren zijn eveneens opnieuw vastgesteld.

Actuariële resultaten	2014	2013
Arbeidsongeschiktheid	1,4	- 2,9
Sterfte	- 6,1	7,5
Flexibele keuzemogelijkheden	- 1,1	0,5
Totaal	- 5,8	5,1

Per saldo is op arbeidsongeschiktheid een winst geboekt van EUR 1,4 miljoen (2013: verlies EUR 2,9 miljoen). De benodigde toevoeging aan de voorziening pensioenverplichtingen als gevolg van arbeidsongeschiktheid bedraagt EUR 2,2 miljoen (2013: EUR 6,6 miljoen) en de gevraagde premieopslag bedraagt EUR 3,6 miljoen (2013: EUR 3,7 miljoen).

Op sterfte is een verlies geboekt van EUR 6,1 miljoen (2013: winst EUR 7,5 miljoen), bestaande uit een verlies op het langlevensrisico van EUR 5,4 miljoen (2013: winst EUR 5,4 miljoen) en een verlies op het kortlevensrisico van EUR 0,7 miljoen (2013: winst EUR 2,1 miljoen).

Op flexibele keuzemogelijkheden is een verlies geboekt van EUR 1,1 miljoen (2013: winst EUR 0,5 miljoen). De keuzemogelijkheden betreffen onder meer wijziging in de verhouding tussen ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen en pensioenvervroeging.

Resultaat op indexering		
Vrijval ingebouwde inflatiedekking	69,6	77,6
Indexering pensioenrechten	- 55,7	- 70,5
Totaal	13,9	7,1

De indexering van de pensioenrechten van actieve deelnemers en de indexering van de ingegane pensioenen en de premievrije pensioenrechten worden gefinancierd uit de reserves van het pensioenfonds. Zij vinden hun oorsprong in het overrendement.

Overige resultaten	2014	2013
AOW-hiaatcompensatie	- 9,6	- 39,5
Totaal	- 9,6	- 39,5

Deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden die na 1 april 2012 de leeftijd van 65 jaar bereiken, hebben recht op een compensatie in verband met het AOW-hiaat dat ontstaat als gevolg van de gefaseerde verhoging van de AOW-gerechtigde leeftijd. De hiervoor benodigde toevoeging aan de voorziening pensioenverplichtingen bedraagt EUR 9,6 miljoen (2013: EUR 39,5 miljoen). Hierin is begrepen de AOW-hiaatcompensatie met betrekking tot het tijdelijk nabestaandenpensioen van EUR 9,5 miljoen (2013: EUR 2,4 miljoen).

Overige informatie

Verbonden partijen

De aangesloten onderneming KLM N.V. (werkgever), de bestuursleden en de uitvoeringsorganisatie Blue Sky Group Holding B.V. (Blue Sky Group) worden aangemerkt als verbonden partijen.

Tussen het pensioenfonds en de werkgever is een uitvoeringsovereenkomst inzake de financiering en de uitvoering van de pensioenregeling gesloten. Een samenvatting van de uitvoeringsovereenkomst is opgenomen in de paragraaf Financiering en premie van de algemene toelichting op pagina 59.

Het pensioenfonds heeft geen leningen verstrekt aan bestuursleden en heeft ook anderszins geen vorderingen op bestuursleden. Inzake de beloning van bestuurders wordt verwezen naar de paragraaf Bezoldiging bestuurders hierna.

Het beheer van het pensioenfonds (pensioenuitvoering, bestuursondersteuning en vermogensbeheer) is ondergebracht bij Blue Sky Group. Het pensioenfonds bezit gezamenlijk met Stichting Algemeen Pensioenfonds KLM en Stichting Pensioenfonds KLM-Cabinepersoneel alle aandelen in Blue Sky Group (elk eenderde deel). De dienstverlening aan de aandeelhouders maakt ongeveer 77% (2013: ongeveer 80%) uit van de totale omzet van Blue Sky Group. De overeenkomsten van dienstverlening zijn afgesloten op basis van marktconforme tarieven.

Medewerkers

Het pensioenfonds heeft geen personeel in dienst.

Bezoldiging bestuurders

De bezoldiging van de leden van het bestuur (inclusief de voorzitter) bedraagt totaal EUR 106 duizend (2013: EUR 99 duizend).

Honorarium accountant

De aan het verslagjaar toegerekende accountants honoraria zoals bedoeld in artikel 382a Titel 9, Boek 2 BW bedragen totaal EUR 39 duizend (2013: EUR 65 duizend) en hebben volledig betrekking op de controle van de jaarrekening en de jaarstaten DNB.

Belastingen

Het pensioenfonds is op grond van de aard van de activiteiten vrijgesteld van belastingheffing voor de vennootschapsbelasting.

Toezichthouder

Evenals voorgaande jaren is geen sprake van door DNB genomen corrigerende maatregelen ingevolge artikel 96 Pensioenwet.

Amstelveen, 27 mei 2015

Bestuur

OVERIGE GEGEVENS

BESTEMMING VAN HET RESULTAAT

In de statuten is geen bepaling opgenomen over de wijze waarop het resultaat moet worden verdeeld. Het resultaat wordt jaarlijks geheel ten gunste dan wel ten laste van de reserves gebracht. Overeenkomstig de in de ABTN vastgelegde regeling wordt een deel van het resultaat toegevoegd of onttrokken aan bestemmingsreserves.

GEBEURTENISSEN NA BALANSDATUM

Per 1 januari 2015 is het nieuwe Besluit financieel toetsingskader (nFTK) van kracht. Dit heeft gevolgen voor de waardering van de pensioenverplichtingen en daarmee voor het aanwezig eigen vermogen. Verder heeft het nFTK gevolgen voor de dekkingsgraad en het vereist eigen vermogen van het pensioenfonds. De methodiek van de UFR is (vooralsnog) ongewijzigd. De verandering resulteert in een daling van het aanwezig eigen vermogen met EUR 259,5 miljoen en een daling van de nominale dekkingsgraad met 5,1 procentpunten tot 120,7%. Verder wordt met het de invoering van het nFTK de zogenoemde beleidsdekkingsgraad geïntroduceerd, gedefinieerd als de gemiddelde nominale dekkingsgraad van de laatste 12 maanden. De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds per 1 januari 2015 bedraagt 130,6%.

Verder zijn de regels ter bepaling van het vereist eigen vermogen in de standaard-methode voor de solvabiliteitstoets van DNB verzwaaard. Het vereist eigen vermogen per 1 januari 2015 op basis van het nFTK en gebaseerd op de strategische beleggings-portefeuille bedraagt EUR 1.527,7 miljoen. De hiermee overeenkomende dekkingsgraad bedraagt 123,5%. Het reservesurplus, uitgaande van de 12-maands middeling, bedraagt EUR 461,9 miljoen.

ACTUARIËLE VERKLARING

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds Vliegend Personeel KLM te Amstelveen is aan Mercer (Nederland) B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een Actuariële Verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2014.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de fondsmiddelen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeelsvorming van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De door het pensioenfonds verstrekte administratieve basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht:

- heb ik onder meer onderzocht of de technische voorzieningen, het Minimaal Vereist Eigen Vermogen en het Vereist Eigen Vermogen toereikend zijn vastgesteld en
- heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten. Ik heb mij een oordeel gevormd over de waarschijnlijkheid waarmee het pensioenfonds de tot balansdatum aangegane verplichtingen kan nakomen, mede in aanmerking nemend het financieel beleid van het pensioenfonds. Mijn oordeel is gebaseerd op het Financieel Toetsingskader zoals dat op balansdatum van toepassing was.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, in overeenstemming met de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum ten minste gelijk aan het wettelijk Vereist Eigen Vermogen. Gemeten naar de wettelijke maatstaf is ten aanzien van de verplichtingen, aangegaan tot balansdatum, sprake van een toereikende solvabiliteit.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Vliegend Personeel KLM is naar mijn mening voldoende. Daarbij is in aanmerking genomen dat de mogelijkheden tot het realiseren van de beoogde toeslagen toereikend zijn.

Amstelveen, 27 mei 2015

Drs. K. Kusters-van Meurs AAG
verbonden aan Mercer (Nederland) B.V.

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: het Bestuur van Stichting Pensioenfonds Vliegend Personeel KLM

Verklaring betreffende de jaarrekening

Wij hebben de in dit rapport opgenomen jaarrekening over 2014 van Stichting Pensioenfonds Vliegend Personeel KLM te Amstelveen gecontroleerd. Deze jaarrekening bestaat uit de balans per 31 december 2014, de rekening van baten en lasten en het kasstroomoverzicht over 2014 met de toelichting, waarin zijn opgenomen een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

Verantwoordelijkheid van het bestuur

Het bestuur van de stichting is verantwoordelijk voor het opmaken van de jaarrekening die het vermogen en het resultaat getrouw dient weer te geven, alsmede voor het opstellen van het bestuursverslag, beide in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW). Het bestuur is tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

Verantwoordelijkheid van de accountant

Onze verantwoordelijkheid is het geven van een oordeel over de jaarrekening op basis van onze controle. Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de Nederlandse controlestandaarden. Dit vereist dat wij voldoen aan de voor ons geldende ethische voorschriften en dat wij onze controle zodanig plannen en uitvoeren dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat.

Een controle omvat het uitvoeren van werkzaamheden ter verkrijging van controle-informatie over de bedragen en de toelichtingen in de jaarrekening. De geselecteerde werkzaamheden zijn afhankelijk van de door de accountant toegepaste oordeelsvorming, met inbegrip van het inschatten van de risico's dat de jaarrekening een afwijking van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten. Bij het maken van deze risico-inschattingen neemt de accountant de interne beheersing in aanmerking die relevant is voor het opmaken van de jaarrekening en voor het getrouwe beeld daarvan, gericht op het inrichten van controlewerkzaamheden die passend zijn in de omstandigheden. Deze risico-inschattingen hebben echter niet tot doel een oordeel tot uitdrukking te brengen over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting. Een controle omvat tevens het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en van de redelijkheid van de door het bestuur van de stichting gemaakte schattingen, alsmede een evaluatie van het algehele beeld van de jaarrekening.

Wij zijn van mening dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is om een onderbouwing voor ons oordeel te bieden.

Oordeel

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds Vliegend Personeel KLM per 31 december 2014 en van het resultaat en de kasstromen over 2014 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Verklaring betreffende overige bij of krachtens de wet gestelde eisen

Ingevolge artikel 2:393 lid 5 onder e en f BW vermelden wij dat ons geen tekortkomingen zijn gebleken naar aanleiding van het onderzoek of het bestuursverslag, voor zover wij dat kunnen beoordelen, overeenkomstig Titel 9 Boek 2 BW is opgesteld, en of de in artikel 2:392 lid 1 onder b tot en met h BW vereiste gegevens zijn toegevoegd. Tevens vermelden wij dat het bestuursverslag, voor zover wij dat kunnen beoordelen, verenigbaar is met de jaarrekening zoals vereist in artikel 2:391 lid 4 BW.

Amstelveen, 27 mei 2015

KPMG Accountants N.V.
F.M. van den Wildenberg RA

Het fonds heeft zich in 2014 voorbereid op de invoering van het nieuwe Financieel Toetsingskader (nFTK). Het nieuwe kader moet ervoor zorgen dat de pensioenen meer toekomstbestendig en meer crisisbestendig worden.

BIJLAGEN

DEELNEMERSBESTAND

Personen met aanspraak op nog niet ingegaan pensioen

	Deelnemers	Gewezen deelnemers
Aantal per einde vorig boekjaar	2.705	146
Bij wegens		
(Her)indiensttreding	190	
Uitdiensttreding		4
Toekennen van een pensioen		
Revalidatie	3	
Overige oorzaken		
Af wegens		
Invaliditeit	5	
Overlijden		
Toekennen van een ouderdomspensioen	59	8
Uitdiensttreding	4	
Beëindiging van een wezenpensioen		
Revalidatie		
Herindiensttreding		
Afkoop/overdracht		1
Overige oorzaken		
Aantal per einde boekjaar*	2.830	141

*Verdeling naar beroepsgroep

Vliegers op vleugelvliegtuigen	M	2.682	50
	V	134	12
Vliegers op hefschroefvliegtuigen	M	0	2
	V	0	0
Vliegers bij KLM-Cityhopper	M	6	42
	V	0	3
Boordwerktuigkundigen	M	0	30
	V	0	2
Pursers en assistent-pursers	M	0	0
	V	8	0
Radiotelegrafisten	M	0	0
	V	0	0
Totaal		2.830	141

Pensioengerechtigden

Ouderdomspensioen	Nabestaanden- pensioen	Wezenpensioen	Invaliditeits- pensioen	Totaal pensioen- gerechtigden
1.548	652	26	48	2.274
				0
				0
69	39	2	5	115
				0
		2		2
				0
46	34			80
			2	2
				0
		3		3
			3	3
				0
				0
				0
1.571	657	27	48	2.303

878	1	11	40	930
5	271	16	7	299
27	0	0	0	27
0	6	0	0	6
46	0	0	1	47
0	7	0	0	7
219	0	0	0	219
0	132	0	0	132
187	5	0	0	192
177	177	0	0	354
32	0	0	0	32
0	58	0	0	58

1.571	657	27	48	2.303
-------	-----	----	----	-------

ONTWIKKELINGEN 2005 – 2014

	2014	2013	2012	2011
Aantal deelnemers	2.830	2.705	2.709	2.782
• Mannen	2.688	2.571	2.569	2.632
• Vrouwen	142	134	140	150
Aantal gewezen deelnemers	141	146	151	157
• Mannen	124	130	137	145
• Vrouwen	17	16	14	12
Aantal pensioengerechtigden	2.303	2.274	2.273	2.247
Ouderdomspensioen	1.571	1.548	1.541	1.522
• Mannen	1.389	1.370	1.371	1.358
• Vrouwen	182	178	170	164
Nabestaandenpensioen	657	652	661	660
Wezenpensioen	27	26	23	22
Invaliditeitspensioen	48	48	48	43
• Mannen	41	42	41	37
• Vrouwen	7	6	7	6
(bedragen in EUR miljoenen)				
Premies				
Feitelijke premie	172	165	165	157
Kostendekkende premie	155	156	155	126
Pensioenuitkeringen en afkopen	192	189	184	179
Pensioenuitvoeringskosten				
per deelnemer (bedragen in euro's)	502	532	463	449
Voorziening pensioenverplichtingen	6.242	5.345	5.520	5.084

2010	2009	2008	2007	2006	2005
2.702	2.763	2.813	2.670	2.542	2.397
2.551	2.602	2.640	2.500	2.371	2.228
151	161	173	170	171	169
173	188	209	220	225	238
159	172	194	204	210	222
14	16	15	16	15	16
2.211	2.196	2.174	2.146	2.111	2.081
1.498	1.482	1.457	1.437	1.399	1.380
1.346	1.346	1.333	1.326	1.302	1.298
152	136	124	111	97	82
647	644	641	626	616	598
28	29	31	38	44	41
38	41	45	45	52	62
31	30	34	31	33	36
7	11	11	14	19	26
147	146	112	50	88	109
110	121	85	96		
174	166	156	148	139	134
490	459	455	374	475	344
4.461	4.161	4.124	3.260	3.376	3.401

ONTWIKKELINGEN 2005 – 2014 (VERVOLG)

	2014	2013	2012	2011
(bedragen in EUR miljoenen)				
Beleggingen				
Vastgoed	1.303	864	893	814
Aandelen	2.404	2.235	2.221	2.027
Vastrentende waarden	4.384	3.814	3.667	3.503
Overig	- 258	170	216	- 136
Totaal	7.833	7.083	6.997	6.208
Rendement				
Vastgoed	15,3%	7,0%	14,3%	0,3%
Aandelen	11,8%	17,8%	16,4%	- 9,2%
Vastrentende waarden	9,4%	- 6,9%	14,1%	11,9%
Totaalrendement	10,9%	1,8%	12,9%	3,6%
Nominale dekkingsgraad (op basis van marktrente)	125,8%	132,8%	126,7%	122,1%
Vereiste dekkingsgraad volgens FTK	119,2%	119,2%	116,1%	117,7%
Reële dekkingsgraad	88,6%	87,3%	79,8%	80,8%
Nominale dekkingsgraad (op basis van vaste rekenrente)				
Toegekende indexering*	1,0%	1,2%	1,7%	1,4%

* Toeslagen per 1 januari volgend op verslagjaar.

2010	2009	2008	2007	2006	2005
------	------	------	------	------	------

829	589	563	676	905	725
2.098	1.897	1.631	1.652	1.734	1.711
3.071	3.031	3.007	3.123	2.887	2.903
17	17	- 178	127	55	- 132

6.015	5.534	5.023	5.578	5.581	5.207
--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------

16,0%	2,9%	- 24,1%	- 12,0%	30,6%	15,1%
11,9%	31,6%	- 36,5%	6,5%	14,3%	17,5%
9,1%	8,9%	3,9%	2,5%	- 0,8%	7,0%

9,1%	10,5%	- 9,2%	1,8%	8,4%	11,7%
-------------	--------------	---------------	-------------	-------------	--------------

134,8%	133,0%	121,9%	171,3%
--------	--------	--------	--------

118,3%	116,3%	115,6%	116,7%
90,1%	88,3%	95,7%	122,0%

163,1%	151,4%
--------	--------

0,7%	2,5%	3,6%	2,0%	1,9%	0,9%
------	------	------	------	------	------

FUNCTIES EN NEVENFUNCTIES BESTUUR

ir. E.H. Kok

Functie in het bestuur:

Onafhankelijk voorzitter (vanaf 2011)

Relevante nevenfuncties:

Commissaris Acces Holding, bestuurslid Oikocredit Nederland Fonds, bestuurder PUM, voorzitter Stichting Symbolisch Theater

P.P. Griffioen

Functie in het bestuur:

Vicevoorzitter (bestuurslid vanaf 1999)¹

Voordragende organisatie:

Vereniging van Nederlandse Verkeersvliegers (VNV)

Functie:

Gezagvoerder

Relevante nevenfuncties:

voorzitter Stichting Eagle Fund Administratiekantoor

mr. P.J.M. Jansen

Functie in het bestuur:

Lid (vanaf 2012)

Voordragende organisatie

KLM

Functie:

Manager pensions & insurable benefits

Relevante nevenfuncties:

bestuurslid Algemeen Pensioenfonds KLM, bestuurslid Pensioenfonds KLM-Cabinepersoneel

Drs. A.R. de Jong RC

Functie in het bestuur:

Vicevoorzitter (bestuurslid vanaf 2009)

Voordragende organisatie:

KLM

Functie:

Senior Vice President Audit & Organization Air France KLM

Relevante nevenfuncties:

vicevoorzitter Algemeen Pensioenfonds KLM, vicevoorzitter Pensioenfonds KLM-Cabinepersoneel, lid financiële adviescommissie Stichting Sport Service Noord-Holland

mw. mr. M.I. Kartman

Functie in het bestuur:

Lid (vanaf 2004)

Voordragende organisatie:

KLM

Functie:

Executive Vice President Inflight Services

Relevante nevenfuncties:

bestuurslid Pensioenfonds KLM-Cabinepersoneel

R. ter Lingen

Functie in het bestuur:

Lid (vanaf 2013)

Voordragende organisatie:

Vereniging van Nederlandse Verkeersvliegers (VNV)

Functie:

Gezagvoerder

Relevante nevenfuncties:

Voorzitter van Stichting Loss of License Fonds

¹ De heer Griffioen was van 1994 tot 1999 plaatsvervangend lid van de Raad van Beheer.

L. van Munster

Functie in het bestuur:	Lid (vanaf 2007)
Voordragende organisatie:	Vereniging van Gepensioneerde Verkeersvliegers (VGV)
Functie:	gepensioneerd
Laatste functie bij KLM:	Gezagvoerder
Relevante nevenfuncties:	-

ir. A. Oudshoorn

Functie in het bestuur:	Lid (vanaf 2010) ²
Voordragende organisatie:	Vereniging van voormalige KLM-boordwerktuigkundigen (VVKB)
Functie:	gepensioneerd
Laatste functie bij KLM:	Boordwerktuigkundige
Relevante nevenfuncties:	Commissaris NV Golf Exploitatie Maatschappij Schipluiden

J.C. Tettero

Functie in het bestuur:	Lid (vanaf 2009)
Voordragende organisatie:	Vereniging van Nederlandse Verkeersvliegers (VNV)
Functie:	Gezagvoerder
Relevante nevenfuncties:	bestuurslid Stichting Eagle Fund Administratiekantoor

drs. H.A. van der Pol

Functie in het bestuur:	Plaatsvervangend lid (vanaf 2007) ³
Voordragende organisatie:	KLM
Functie:	Gezagvoerder
Relevante nevenfuncties:	voorzitter Stichting Education Centre Dar Ul Hikmat

² De heer Oudshoorn was van 1996 tot 1999 lid van de Raad van Beheer en van 1999 tot 2007 lid van het bestuur.

³ De heer Van der Pol was van 1999 tot 2007 lid van het bestuur.

COLOFON

Uitgegeven door Stichting Pensioenfonds Vliegend Personeel KLM

Coördinatie & tekst Blue Sky Group B.V., Amstelveen

Ontwerp Frissewind in communicatie en design, Amsterdam

Realisatie Domani B.V., Weesp

Druk Drukkerij Aeroprint, Ouderkerk aan de Amstel

WIEGEND DAAR

Stichting Pensioenfonds Vliegend Personeel KLM
Postbus 123 | 1180 AC Amstelveen
Prof. E.M. Meijerslaan 1 | 1183 AV Amstelveen
E pensioenservice@klmvliegendfonds.nl
T 020 426 62 20

www.klmvliegendfonds.nl

De uitvoering van de KLM-pensioenregelingen is ondergebracht bij Blue Sky Group